

Управління культури і туризму
Вінницької обласної державної адміністрації
Вінницька обласна універсальна наукова бібліотека
ім. К.А. Тімірязєва

Наші видатні земляки

**Магнетизм і переконлива чарівність прози
Михайла Вдовцова**

До 60-річчя від дня народження

Збірник матеріалів

Вінниця, 2015

ББК 83.3(4УКР)6-8 Вдовцов
УДК 821.161.2.09(477.44) «Вдовцов»
М 12

Відповідальна за випуск Н.І. Морозова,
директор Вінницької ОУНБ ім. К.А. Тімірязєва,
заслужений працівник культури України

Магнетизм і переконлива чарівність прози Михайла Вдовцова : до 60-річчя від дня народж. : зб. матеріалів / уклад.: Г.А. Біловус, О.Ф. Ковалевська ; ред.: С.В. Лавренюк, П.І. Цимбалюк ; відп. за вип. Н.І. Морозова ; Вінниц. ОУНБ ім. К.А. Тімірязєва. – Вінниця, 2015. – 124 с. – (Наші видатні земляки).

Збірник присвячений українському прозаїку, краєзнавцю, природоохоронцю, члену НСПУ і НСЖУ Михайлу Леонтійовичу Вдовцову.

Видання складається з текстової та бібліографічної частин. У текстовій частині подано статті та відгуки вінницьких письменників про ювіляра, а також його вибрані повнотекстові твори. Друга частина містить бібліографічні описи окремих видань; творів, опублікованих у збірниках, альманахах, періодичних виданнях; публікацій про життя і творчість письменника.

Збірник матеріалів розрахований на літературознавців, краєзнавців, учителів, бібліотечних працівників, студентську та учнівську молодь, широкий загал читачів.

Зміст

Від укладачів	5
<i>Каменюк М.Ф. Яблуні Благовіщення</i>	
Михайла Вдовцова	7
<i>Рабенчук В.С. Шість зернин, що й проросли</i>	
на камені... ..	16
Про побратима по перу кількома рядками	25
З творчого доробку Михайла Вдовцова.	
Вибране	29
Татові яблука	29
Муха	33
Серед кавунів і динь	35
Зерно з татових черевиків	37
Тік-так	39
Євреї Довжка	40
Дими Кетрос	42
Смак дощу	44
Бабине літо	45
Поселення Богів	48
Фото зі старого альбому	50
До Бога!	52
Одному жити холодно	53
Статурний, сивочолий,	
в білих лляних одежах... ..	56
Логіка лісника	60
Бізнес є бізнес	61
1. Бібліографія творів Михайла Вдовцова	63
1.1. Окремі видання	63

1.2. Твори, опубліковані в збірниках, альманах, періодичних виданнях	65
1.3. Публіцистика, інтерв'ю	68
2. Про Михайла Вдовцова	74
2.1. Про літературну творчість письменника	74
2.2. Михайло Вдовцов у культурному житті Вінниччини	76
2.3. Керівник, господарник, громадський діяч	95
3. Довідково-бібліографічні матеріали	119
Іменний покажчик	121

Від укладачів

Збірник «Магнетизм і переконлива чарівність прози Михайла Вдовцова» виходить з нагоди 60-річчя від дня народження вінницького письменника, краєзнавця, природоохоронця, члена НСПУ і НСЖУ Михайла Леонтійовича Вдовцова, який народився 7 березня 1955 р. у с. Довжок (колишня назва – Кетроси) Ямпільського району Вінницької області.

Видання складається з двох частин: текстової та бібліографічної. До першої частину збірника увійшли статті вінницьких письменників: Михайла Феодосійовича Каменюка «Яблуні Благовіщення Михайла Вдовцова» та Володимира Семеновича Рабенчука «Шість зернин, що ї проросли на камені...». Також тут подано короткі відгуки побратимів по перу про ювіляра.

Наступний розділ текстової частини «З творчого доробку Михайла Вдовцова. Вибране» містить вибрані самим автором повнотекстові твори: «Татові яблука», «Зерно з татових черевиків», «Дими Кетрос», «Муха» та ін.

Друга частина, бібліографічна, представлена у трьох розділах:

- Бібліографія творів Михайла Вдовцова;*
- Про Михайла Вдовцова;*
- Довідково-бібліографічні матеріали.*

Друковані матеріали та інтернет-ресурси у розділах та підрозділах укладені в хронологічній послідовності.

Завершує видання допоміжний «Іменний покажчик», у якому в алфавітному порядку зібрані прізвища авторів, редакторів, упорядників, осіб, що згадуються у пронумерованих бібліографічних записах. Номерами, взятими у круглі дужки, позначені матеріали, присвячені тій чи іншій особистості.

Бібліографічний пошук матеріалів для видання здійснювався шляхом перегляду державних літописів журнальних і газетних статей, довідково-бібліографічного апарату, фондів Вінницької ОУНБ ім. К.А. Тімірязєва, електронних каталогів інших бібліотек України, а також мережі Інтернет. Майже всі публікації, включені у збірник, опрацьовано de visu.

Видання не претендує на вичерпну повноту.

Відбір матеріалів закінчено 27 січня 2015 р.

Збірник ілюстрований світлинами, наданими Михайлом Леонтійовичем із власного архіву. Видання розраховане на широке коло користувачів – літературознавців, педагогів, бібліотечних працівників, краєзнавців, студентську та учнівську молодь.

Яблуні Благівіщення Михайла Вдовцова

Хочу слово про свого побратима в літературі, а заодно дуже близького сусіди по народженню нашому на цій планеті, земляка-наддністрянця Михайла Леонтьовича Вдовцова розпочати нетрадиційно. Бо дуже нетрадиційною є його проза: запашна, глибоко народна, вийнята із самісінької серцевини («з горіха – зерня») нашого селянського побуту, нашої славетної подоляцької натури.

Коли ми вітали свого духовного брата Михайла з видатною подією у його творчому житті – прийомом до Національної спілки письменників України, я спромігся на наступну оду на його «літературні хрестини», намагаючись увібрати в ній чимало понять, характерних для його життя та творчості:

В нашім краснім письменстві
Нову знайдено путь:
Ті, що вийшли із лісу,
Ті далеко підуть.

В зачаровані роси,
Де за свіжістю рим –
Дивовижні Кетроси,
Новознайдений Рим.

Де Вдовцова душею,
Котру сам оціни,
Ходить осінь Бушею
І по горах Стіни.

Слово – скальпель і кайло,
Слово – птиці перо.
Побратиме Михайло,
Ти прийшов на добро.

Незвичайна людина,
Сивомудра, як Бог.
Золота середина
Всіх часів і епох.

Гарна книг борозенка,
Бачим, знаєм тепер!
За Десною Довженка
Йде Вдовцова Дністер.

Виноград і папшої,
І вино, й баштани –
Панорама, в якої,
Ні, немає ціни.

Коли його читаю –
Май квітує, мов дим,
І в дитинство вертаю,
І стаю молодим.

Слів назбиране зілля,
Мов любов, задарма! –
І життя, як весілля,
Де похмілля нема.

«...Ті, що вийшли із лісу» – це про одну з найпримітніших останніх служб Вдовцова: його керівництво від перших днів становлення обласним комунальним підприємством «Віноблагроліс». Та про кожну його роботу на славному трудовому шляху, який триває й досі, можна казати з пієтетом, добираючи найвищі оціночні слова. Про це трохи згодом.

А народився М.Л. Вдовцов 7 березня 1955 р. в селі Довжок (старожитня назва – Кетроси) Ямпільського району

в трудящій селянській родині. Дивовижний той край! Раз побувавши – не забудеш ніколи.

І вже пізніше у своїх книгах, низках новел письменник найчастіше повертатиметься саме у свої Кетроси, у дитинство та юність. Твори ці мені завжди нагадуватимуть довженківську «Зачаровану Десну» – такі вони світлі, безпосередні, непридумані та гуморні. Постануть у тих новелах всі до єдиного кетроські земляки – простодушні, нелукаві, незрадливі. Оті, чії сльози відчув на своєму обличчі теперішній, постарілий уже герой письменника, забрівши якось у тихий теплий дощ на чиєсь забуте покинуте сільське подвір'я. Нікого наче не було поруч, а душа стрепенулася: хтось дивиться на тебе, чоловіче! Озираюся. Німота. Безлюддя. Підвів очі до неба і зрозумів: то плачуть там, угорі, душі одійшлих на той світ його односельців. Плачуть за тим давнім уже вмираючим селом, за його нелегкою долею, за чимось утраченим на цій землі не ними. Достоту як у Хемінгуея: «Не питай, по кому б'є дзвін – він б'є по тобі...».

Михайло Вдовцов змалку був спраглий до освіти. Тому не вдовольнився одним ВНЗ, однією спеціальністю. У Кам'янець-Подільському педагогічному інституті здобув фах історика, а тягу до природолюбства та природознавства вдовольняв, студіюючи науку у Львівському інституті лісового господарства.

Трапилися в його житті іще одні «університети»: він послідовно освоював премудрості місцевого самоврядування, реалізуючи вивчене на практиці, бо багато літ обирався депутатом Вінницької обласної Ради, був заступником її голови, донедавна очолював Могилів-Подільську районну держадміністрацію. І нині Вдовцов є не просто депутатом, а й головою комісії обласної Ради з питань культури та духовності. А до цього працював на відповідальній керівній посаді у Гайсинському районі. Такого переконливого

послужного списку не має у своїй біографії жоден нинішній письменник. Мав таке хіба що славетний Герой Соціалістичної Праці і також письменник Федір Моргун, колишній перший секретар Полтавського обкому партії. А якщо копнути глибше у давнину – то тут згадаймо Панаса Мирного, який служив не лише літературній Музі, але й був віце-губернатором.

Просто згадати минулу переконливу драбинку чиновницької кар'єри Вдовцова – це півсправи. Річ у тім, що в тих минулих літах він державним чиновником, в розхожому розумінні цього слова, був найменше. А більшим чином повсюдно дбав про справу народознавчу, культурологію подільської історії, сторінки якої в літописанні всієї України чи не найколеритніші. Вдовцов, образно кажучи, геніальний культуртрегер, себто носій культури. На якій посаді б він не працював – повсюди реанімував забуті, занедбані старожитні цінності подолян, надавав їм сучасного звучання.

В Гайсині, наприклад, він доклав значних зусиль у відродженні традицій гончарного ремесла братів Герасименків. Публікації в пресі, пленери, участь місцевих гончарів у престижних виставках, присвоєння їм почесних звань. Усе це вплело золоту нить в рушник подільської культури.

Працюючи в апараті обласної Ради, Вдовцов спрямовував перші спроби краєзнавчо освоїти такий ідеологічно незручний об'єкт, як ставка Гітлера «Вервольф» під Вінницею, щоб покласти край посяганням на цю територію «чорних археологів», дикій туристичній експлуатації цієї похмурої місцини. Тепер тут Музей зброї Другої світової війни.

Очолив Михайло Леонтійович «Вінницяоблагроліс» – і вже через тиждень організував відтворення загубленого, здичавілого у хащах біля хутора Благодатне Томашпільського району зеленого маєтку графині Анни Беннет, вдови

загиблого і похованого у французькій Ніцці однополчанина російського поета Михайла Лермонтова. Маєток не просто лісники розчистили, облагородили, а розвинули на його базі з одного боку вигідну економічну справу – потужний лісорозплідник; а з іншого – тут запрацювала оздоровниця вихідного дня, улюблене місце відпочинку томашпільчан та гостей району. В Благодатному тоді діяв безкоштовний будинок творчості вінницьких письменників, який отримав широку республіканську пресу, а літню практику тут проходили майбутні фахівці лісопаркового господарства, студенти з Франції.

Проект Вдовцова «Подільський зоопарк», втілений на центральній садибі облагролісу у Вінниці, став туристично-пізнавальною перлиною нашого краю. Тут нині доглядають понад 400 видів рідкісних звірів – представників фауни усього світу, а потік відвідувачів усе зростає.

Доручили Михайлу Вдовцову очолити Могилів-Подільську райдержадміністрацію – і одразу в районі пожвавилася робота на ниві культури. Неспокійний районний голова ініціював проведення на Могилів-Подільщині літературно-мистецького свята «Русалка Дністрова», яке одразу стало Міжнародним; незвичайного також Міжнародного пленеру художників «Мальована хата» у селі Сліди, що відтворив наддністрянські традиції народного настінного малярства; наполіг на відкритті іменних музеїв видатних земляків – перші з них, у Вендичанах та Слободі Яришівській, народних художниць Ольги Леонової та Фросини Онисько, уже працюють, а проєкт комплексу Пам'ятника пісні (мається на увазі знаменита пісня «Ніч яка місячна, ясна, зоряна...»), котру Михайло Старицький написав саме тут, над Дністром) чекає свого втілення.

Додати сюди меморіальний комплекс письменниці-емігрантки Галини Журби в с. Соболівка Теплицького району, історико-краєзнавчий комплекс «Гайдамацький яр» в

с. Буша на Ямпільщині, грандіозне відзначення 1000-ліття Лядівського монастиря. Усе це та багато іншого – він, Михайло Вдовцов, його напрочуд об'єднуюча, постійно нуртуюча енергія, фантазія і дивовижне відчуття нового і потрібного. Тому до нього тягнулись і тягнуться люди: митці, науковці, патріоти.

Дуже природно, що з усього того дива постав справді небувалий, яскравий письменник. Друкуватися Михайло Вдовцов не квапився, ставати професійним літератором ніколи не планував. Просто на цьому наполягли його близькі друзі, знаючи, як уміє Вдовцов не так писати, як розповідати дивовижні, назбирані його пам'яттю і чіпким дослідницьким поглядом історії, портрети земляків, їх пригод та походеньок. І ось уже в зрілому віці він стає автором першої, другої, третьої книг, задумує кіносценарії, рухає видавничі проекти (тут згадаймо збірник для школярів «Три пелюстки любові», виданий його коштом із ним же започаткованої книжкової серії «Вінницькі письменники – дітям»). Раптом виявилось, що він до краю переповнений людьми, їх життями, їх філософією, їх дивовижними вчинками, дивогляддю нашої неповторної і безумовно кращої у світі природи. Усе це нестерпно носити у собі. Воно мусить одягнутися у слово, як у соковитий цілющий плід перетворюється квітка.

Так сталося в українській літературі «явище Вдовцова», з його короткою, естетично наснаженою прозою, не декоративно-силуваною, а дуже природною народністю, густою добротною образністю, соковитістю мови, достовірністю і смакотою діалогів. Часом здається, що його міні-новелки – це всього-на-всього фрески. Але в сукупності вони створюють цілісну картину всепрощеного хліборобського Поділля, нашого родоводу.

«Магнетизм корови», «Магала», «Михасько й Олена», «Дорогому Леоніду Іллічу полегшає», «Батіг, пужално і

ножик», «Статурний, сивочолий, в білих лляних одежах», «Зерно з татових черевиків», «Самородок», «Одному жити холодно», «На тлі мовчазної природи», «Татові яблука», «Верші і варцаби», «Тотальний футбол», «Вуличка», «Зимовий триптих» – мов кладки окремими каменями через нашу сільську річечку, мов журавлі в небі, тягнуться вервечкою новелка за новелкою. І душа читача тягнеться услід за ними.

Літературну творчість Михайла Вдовцова, його перший трилисник, який складається з книг: «Романтичні овиди Кетрос», «Благодать самотності», «Зерно з татових черевиків» дуже точно охарактеризував патріарх Вінницької письменницької організації Леонід Пастушенко:

«У творах цього письменника усе збаналізоване в житті бачиться по-своєму. І звичний уже лелека на городі: «непорушний, незворушний, глибоко зосереджений, ніби некліпно дивиться не у довколишній світ, а в самого себе». Чи не прагне й не може збагнути, а що ж то ми робимо зі своєю землею, котра з не меншим правом належить і йому?... А такої мальовничої палітри сільських димів узимку, як у М.Вдовцова, я не зустрічав не тільки в жодного із читаних письменників, але й у жодній баченій картині живопису: «...Зимові дні були для нас великою читанкою. Серед тижня, в четвер, вся читанка була в обіймах суцільних димів з самісінького ранку – ... гріли печі для випікання хліба, через годину-другу ним пахло повітря над селом. Якщо десь над якоюсь хатою струменіла цівочка диму цілісінький день, то це була вірна ознака, що там потайки женуть самогон. Це була таємниця тільки з погляду господарів, про яку знали і голова сільради, і дільничий – всеньке село і, звичайно, діти. Знали, що чорний дим над новою великою хатою – це від вугілля. Тут живе заможний дядько, який має за що придбати і привезти дороге паливо. Чорний дим над маленькою, скромною хатиною – Дим Кізякович,

походженням з вулиць, пасовищ і хліва, підібраний і висушений працьовитими руками бідної вдовиці чи якоїсь самотньої жінки. Найбільше подобався ... голубий дим від дров. Він витікав з комина поволі, зі статечним спокоєм своєї значливості, кучерявився, ділився на довгі язички, які то притулялися один до одного щочками, то відходили, то ніжно обнімалися, мовби для того, щоб зашепотіти один одному у вуха і, либонь, щось дуже приємне, бо ці язички не розбігалися на всі боки, а певний час перебували в парі, гойдалися разом то ліворуч, то праворуч, перехилялися на сусідські городи, на схід-захід і лишень потім піднімалися вгору та щезали в безмежному просторі неба...». А згадаймо ще, як займаються в печі сирі дрова, долаючи під вогнем свою «мляву непоступливість»! Як це відбувається насправді, розкаже нам тільки Михайло Вдовцов.

Його «Благодать самотності», власне, як і перша книжка «Романтичні овиди Кетрос», – це лірична поема у прозі про неповторну природу Вітчизни, переповнена не тільки стильовою майстерністю автора, а й гармонійним настроєм довколишньої краси, відстороненої своєю первозданністю й вічністю від безглуздої суєти нашого сьогодення та політичного шулерства сучасників».

В усьому поділяючи точку зору Леоніда Пастушенка, додам ще й таке. Зустрічаючись із педагогами, учителями-предметниками, філологами, я даю їм пораду використовувати у класі в начитанні диктантів тексти із книг Михайла Вдовцова. Навіть механічно переписуючи їх, діти не можуть не проникнутись у красу і глибину зображуваних письменником рідних картин. А відтак вони по-новому поглянуть на своє село, на обрамлені дібровами поля і полями – діброви, зрозуміють усю високість свого призначення на землі, співвідносячи себе з односельчанами, з їх думами та ділами.

Якось я супроводжував Михайла Вдовцова у його

поїздки на виборчий округ в Ямпільському районі. Це було ранньої весни, якраз перед Благовіщенням. Крім нас, половину машини зайняли перев'язані оберемками саджанці яблунь. Думалось, що депутат хоче ошчасливити якесь господарство, везучи йому цілий майбутній великий сад. Аж ні! Михайло Леонтійович провідував цього разу випускні класи сільських шкіл рідного району. І в кожному класі він казав примірно таке:

– Шановні майбутні випускники, дорогі діти! Я б міг вам привезти у подарунок по ящику яблук. Але це було б дуже дрібно. Я пропоную вам інше, вічне діло. Сьогодні кожен із вас понесе із школи додому по кілька оцих саджанців. Виберіть для них найкраще місце на батьківському обійсті і посадіть. А може, започаткуйте ними свій майбутній сад. Скоро ви закінчите школу, багато із вас полине у широкий світ, на довгі і щасливі далекі шляхи. Але обов'язково настане час, коли серце покличе вас повернутися до батьківського порогу. Нехай чекають вас тут розквітлі дорідні яблуні. Прикрашайте ними рідну землю!

Я тоді написав про цю поїздку журналістський репортаж, надрукував його в газеті «Селянська правда». Він називався «Яблуні Благовіщення».

М.Ф. Каменюк,
*письменник, публіцист,
заслужений працівник культури України,
голова Вінницької обласної організації
Національної спілки письменників України*

Шість зернин, що й проросли на камені...

Сліпому видно, що у сьогоднішніх дискусіях про канон в українській літературі дуже часто щирою наївністю прикриваються саме корисливі інтереси деяких письменницьких груп, які самопроголошують себе не тільки надсучасними канонізаторами, а й новітнім каноном. Святе місце, як то кажуть, вабить, ніби мух до глечика з медом, у якого ні покришки, ні хазяїна... Тож «занепокоєння і стривоженість» тим, що сотні талановитих і навіть геніальних творів різних епох залишаються непрочитаними та неосмисленими, а імена їх авторів штучно забетоновані ще на шляху до так званої «національної пам'яті», – це дуже часто лише клич до наступу на п'єдестали канонізованих народним серцем. Канонізованих тоді, коли український народ ще мав душу – читати...

Але ж «національна пам'ять» у бездержавної нації, як відомо, безсистемна, ситуативна, хаотична, та ще й куца, як обрубаний котячий хвіст. До того ж, світовий процес руйнування основ моральних і духовних цінностей, який розпочався у 19 столітті й стрімко прогресує сьогодні, поставив хрест на літературному каноні як на спільності оригінальних праць, визнаних аутентичними для певної нації. Та літературним занудам зі своїми бетонно-бездушними новаціями та розмореним перезбудженням і цинізмом «шахтарям геніальних глибин» вигідно вдавати, що вони цього не знають.

І тоді, ніби оскаженілі міфічні карлики, силкуючись розміститись на п'єдесталах чужих канонів, вони тулять під вуса Шевченку кислого огірка: якщо не закусить після чарки, то хоч насуплено скривиться і сам зсунеться до їх рівня... Бо не чують при цьому застереження Бога, що Шевченко даний нації не тільки на виріст, але й на ліліпутство, якщо навмисне руйнування української культури і духовності не зупинити народною волею...

...Смушеву петлюрівську шапку Володимира Сосюри прикрашають дамськими трусиками і сучасними бікіні; в руки Тичині, замість сонячного кларнета, тулять московську балалайку, а Рильському – тульську рушницю, замість троянд з виноградом... І так пишаються собою, так малюються, наче мишки з відомої казки, що потоптались по сплячій свині та й заявляють – це ми її звалили з ніг і відправили в нокаут!

Але при цьому всьому в українській літературі ще дуже багато щасливих письменницьких постатей. Вони залишають у цій літературі, безхазяйній, випханій за узбіччя державної розбудови духу й культури, дивовижні храми української душі, не переймаючись канонами, а часом навіть не уявляючи, що це таке. Виявляється, що й безгонорарна література, існуючи лише за Духом Божим, може творити дива...

Над літературними храмами одного з таких щасливців я й пропоную поміркувати та порозмислити.

Михайло Леонтійович Вдовцов. 1955-го року народження. П'ятдесятилітнім достиглим житнім колосом увірвався він у літературу, ніби свіжий зелений подих березневого озимого поля, обтороченого по крутосхилах сонячними хатинками українського села південного Поділля, первісними скелями з доісторичними письменами, мудрою рікою та розвеселеним лісом, що ввірував у свій новий зелений чуб. За десять неповних творчих років з того колоса висипались поки що лише шість зернин. Але й вони майже на камені проросли книгами дивовижної енергетики, наділеними якщо не силою безсмертя, то незів'яною пам'яттю, що веде до першоджерел українства. Це два видання книги «Романтичні овиди Кетрос» (2008-2009), новели «Благодать самотності» (2009), «Одному жити холодно» (2010), «Мої Кетроси» (2010), «Зерно з татових черевиків» (2011).

Село, садиба, українська хата; топоніміка, етнографія, звичаї, обряди, мораль і віра; історія життя під колонізаторами; сільські портрети роду – батьків і дітей, мудрих старців, гончарів, майстровитих сусідів, винахідників, витівників, співочих душ, вишивальниць, керівників різних рівнів... Так, про це тисячі й тисячі разів писали як до Вдовцова, так і пишуть після нього. Але ж так, як він – ніхто! Скупо, коротко, суворо – зате тільки правду! Те, що бачив сам, чув, як заповітне від діда з бабою, батька з матір'ю, від пишного розвіття дідових-бабиних сестер і братів, засмаглих на південному хліборобському сонці дядьків, обпалених до того ж ще й не однією війною... Без жодної штучної сльози, без заслиненого пафосу перебільшень і фальшу.

При цьому за скупю економічністю фрази криється джерельна скарбниця авторових метафор та оригінальних образів, що при взаємодії з деталями чоловічої спостережливої мудрості доброзичливою іронією створюють магічну ауру тексту, в яку читач поринає з такими здивованими очима, ніби вперше відкриває для себе космос незвіданого подільського села.

Мабуть, тому, коли я вперше читав новели Вдовцова «Магнетизм корови», «Дід і бабка», «Дім і садиба», «Аромат хліба», «Смак дощу», «Дими Кетрос», «Печаль покинутої хати», «Бабине літо», на мене раптом нахлинули не тільки тих три смаки дощу та зримі образи різнохарактерних димів, знаних пам'яттю дитинства, а й сприйняття філософського осмислення автором тих дощів і димів таким, ніби в якихось минулих життях моєї інтуїції чи генетиці це вже було відомо... І тоді мені здалось – за плечима того, хто творив ці рядки, стояв усміхнений Олександр Довженко...

Один з творчих секретів автора – у динаміці текстів: матеріальний світ людей, їхніх хат разом з майном, подвір'ям, каменями в огорожах, полями і городами – все це живе, мисляче, любляче, одухотворене і засмучене, як от

покинута хата, серце якої зупинилось за наклеєним на стіні календарем 1982 року, вирізаним з «Огонька».

Містифікація, вмотивована утаємниченість, парадоксальна логіка фрази додає текстам не тільки новітнього шарму, а й класичного поетичного подиху. І такого потужного, що окремі новели прямо аж просяться цілісними епізодами у Довженкові кінопоєми. Як от «Бабине літо»: *«...В городах стояли цибаті соняшники в капелюхах, капелюхи поверталися вслід, зирили тобі в спину, і ти мимохіть теж повертався, щоб подивитися, що це справді так. Соняхи стояли на тому ж місці і не видно було, щоб бодай один з них ворухнувся, але ти вже надумав, що вони повертаються, і тобі здається, що це вони хитрують – вмить тетеріють, щоб ти весь час озирався, аби піймати їх тоді, коли рухаються».*

Творчість Михайла Вдовцова увагою українського літературознавства не обділена: є дослідження і розлогі, і глибокі, і так собі... Та найбільше його щастя – у життєвій активності, у справі збереження, наукового вивчення, відновлення і реставрації артефактів, що унаочнюють автентичність українців як нації з багатотисячною історією культури, мови і духовності, з власною землеробською мудрістю та філософією світосприйняття й виживання на своїй правічній землі навіть в умовах колоніального рабства. На цьому шляху в Михайла Леонтійовича багато однодумців, а ще більше – читачів книг.

Проте Вдовцов – не кабінетний письменник. Книги свої вважає чимось вторинним після управлінської, господарської, громадської і краєзнавчої діяльності. Та й народжуються вони, як віддзеркалення дитячої пам'яті, поєднані з ілюстраціями багатолітнього досвіду життя серед своїх героїв, численних мандрівок, організаційних і фінансових клопотів з благоустрою старих туристичних центрів і прокладання нових захоплюючих маршрутів

зеленого туризму на Поділлі. Україну треба розбудовувати такою, вважає він, щоб вона сама про себе яскраво промовляла світові фактами та історичними доказами такої неспростовної сили правди і краси, від споглядання і дослідження яких у наших ворожих оббріхувачів на очах виступали б сльози каяття.

На творчих пленерах з Вдовцовим у складі групи письменників був лише кілька разів. Його скромний і водночас дивовижний дім над річечкою Бушанкою, що тече з Гайдамацького яру, нагадує скриньку чародія: крім своїх основних функцій, він ще й слугує саркофагом для автентичної української глинобитної хати 19 століття. Отож – хата в хаті. Одна епоха береже іншу... Таке рішення може втілити власним коштом лише дивак, або той, хто дивиться на кілька століть уперед. Але вже сьогодні цей подвійний дім є візиткою і в'їзною брамою до природничих об'єктів історико-культурного комплексу «Буша» – Гайдамацького яру, благоустрою і вивченню якого, як професійний історик і краєзнавець, письменник присвятив не один рік свого неспокійного життя.

На кам'яному плато, що вивищується над прибережними брилами, письменник ніби ілюструє свою давню новелу «Дими Кетрос»: з першого разу підпалює багаття, викладене у височеньку пірамідку осикових і березових дров. Не знаю, про що в цю мить думають мої колеги, зручно розмістившись на колодах довкола, а я тепер відчуваю характери димів згаданої новели особливо гостро: і диму солом'яного, і диму спалених сухих кіз'яків, і брикету, і антрациту, і вологого хмизу, і добре висушених дров...

І за кожним цим димом бачу його хазяйку чи хазяїна; бачу власну матір, що відчайдушно дмухає перед комином на тільки що витягнене з-під снігу бадилля кукурудзиння, а воно лише їдко димить із печі їй у самісіньке серце. Чути, що вже батько прийшов на обід: тупотить чобітьми,

обтрушуючи сніг на ганку, а картопля в банячку не те, що не зварилась, а ще й не нагрілася...

Початковий дим Вдовцового багаття нікуди не квапиться. Біленьким песиком він оббігає коло гостей, зазираючи кожному не тільки в очі, але й у ніздрі, ніби вивчаючи, – чи ж ви справді настільки близькі одне до одного, наскільки близько поруч сидите?

Обнюхавши кожного, дим веде себе так, ніби наш давній знайомий: більше не шпигає, не факає зненацька, не сумнівається більше в тому, хто чим дихає... І починає рости вгору. Ніби гнучкий акробат, він робить це задоволено, рівненько, світліючи в барвах до такого прозорого стану, що крізь нього раптом мерехтливо пробивається перша вечірня зоря, що осіяла гайдамацьке небо. Дим ще на деякий час збереться над нами у незворушну хмарку, оцінить сказане й бачене з висоти, а потім підслухану розмову неквапом розсіє із свого сизого рукава над фантастичними скелями Гайдамацького яру...

Згодом під дружний хор цвіркунів у рожевому попелі багаття допікалася картопля. Товариство обстежувало берег, вдихаючи в себе вечоровий коктейль сонячних запахів осіннього лісу і грайливої води Бушанки, над якою вигнутим коромислом нависав елегантний дерев'яний місточок. А Михайло Леонтійович, підсвічуючи запальничкою, показував мені доісторичні письмена, викарбувані на величезній кам'яній брилі, схожі на ті, здалося мені, що я вже бачив якимось на відбитках тайнописів Кам'яної Могили зі сходу України. «Задумав я якимось у цьому валунові зробити літній погріб. І холодильнику перепочинок, і якість збереження продуктів у кам'яниці набагато краща. Особливо вина. Та й вхід у скелю хитромудрою дугою уже майстерно проклав мені якийсь древній каменотес, – розповідає Михайло Леонтійович, з трудом пролазячи у прорубаний вхід. – І тут, – каже він, – я раптом побачив,

що печера у скелі ретельно замурована, а збоку ще один незрозумілий напис... І тоді душа моя сказала – не тривож спокою мертвих! І лиш потім усвідомив, що таки натрапив на древнє поховання... Артефакти сфотографував і надіслав фахівцям до Києва. Обіцяють приїхати. Так що буде тут роботи!»

В Олександрівському парку-заповіднику французької графині Беннет у Томашпільському районі, який Вдовцов також повернув до життя і частково реставрував, відвоювавши його в непролазних чагарникових джунглів і забуття всіх влад, спостерігаю, як він працює над текстами своїх наступних новел. Це далеко не класична праця над аркушами паперу із замисленим чи заклопотаним чолом... Папір тут відсутній взагалі. А замість нього на довжелезному дубовому столі посеред парку червоні і жовтогарячі папіруси широколистих канадських кленів зі щирими привітами ранньої осені 2010 року. Веселим співрозмовникам Михайло Леонтійович притишеним голосом неквапно розповідає нібито анекдотичні бувальщини. Слухачі час від часу вибухають розкотистим реготом, дехто береться за животи, а дехто у захваті посипає його голову золотим гонораром осені... У самого оповідача обличчя незворушне. Він лише крадькома зчитує чужі зблиски в очах, аналізуючи при цьому, як здалося мені – де переборщив чи взяв фальшиву ноту, а де справді епізод уже готовий до книги...

Якось на озері у цьому ж парку показав Михайло Леонтійович письменникам із кількох областей України свійську гуску, що зуміла закохати в себе лебедя, коли той повернувся вдівцем із вирію. Я теж клацав фотоапаратом, дивуючись, як войовниче захищає гуска спільну з лебедем ошатну дерев'яну оселю посеред озера від нашестя вчорашніх родичів. Вона витягує шию, з погрозлигим шипінням, не по-гусячи, гелгоче. А коли непрохані гості лякливо відступають, вона повертається до лебедя. Той

пригощає її ласощами, щойно піднятими з дна намулу. І гуска закохано тулить свою голову до лебединих грудей... Виявляється, що рану самотності можна загоїти лише любов'ю. А лебедихою звичайну гуску теж може зробити тільки любов...

Я відступив подалі від гуртику і занотував перші рядки майбутньої «Балади про лебедино-гусячу любов», хресним батьком якої отак ненароком став Михайло Леонтійович:

*А вони ж удвох –
як хмарка в небі:
якомога вище від людей...
Скільки ж тої шиї
гусці треба –
лебедю тулиться до грудей?!*

Про що думав, дивлячись на ту лебедино-гусячу пару Михайло Вдовцов, я, здається, здогадаюсь лише через кілька місяців. Після виходу його нової книги під назвою «Одному жити холодно»...

Про Юсафатову долину неподалік Голинчинець Шаргородського району на Вінниччині, де впродовж останніх трьох століть зафіксовані свідчення двох появ Божої Матері, я знав давно. Але такої розповіді про цю долину, як з уст Михайла Вдовцова, не чув ні від кого.

...Він зупиняє наш автобус на Шаргородській трасі, якраз на повороті на Голинчинці, і запрошує пильно придивитися до крутосхилів, що яскравим зеленим шрамом перерізають небосхил. Це і є Юсафатова долина – подільська святиня не тільки українського православ'я, а й європейського і світового. Ще одна Юсафатова долина як храм живого Господа під відкритим небом і місце поклоніння Ісусу Христу на планеті є лише під Єрусалимом в Ізраїлі.

Кожного року 25 серпня ось цю дорогу на Голинчинці заповнюють автобуси та автомобілі з понад 10 тисячами

паломників. А 6 кілометрів з Голинчинець до святині з її цілющим джерелом та відродженим монастирем вони вже долають хресною ходою з молитвами і співами церковних хорів... Панорама гідна того, щоб зняти її хоча б з висоти пташиного польоту: прочани з Шаргорода, гості з Польщі, Росії, Молдови, Румунії, Словенії багатокілометровою вервечкою тягнуться головним шляхом, а місцеві жителі довколишніх сіл несуть свої хрести на Юсафатову долину польовими просіками по всьому периметру...

В народі вірять, якщо з щирою молитвою занести свій хрест на Юсафатову долину, встановити його в строю дерев'яних хрестів, схожих на легіони небесних лицарів добра, то справдиться бажання – одужати від недуги, зміцнити духом, залагодити миром та любов'ю ворожнечу і ненависть... Бо ж відповіла Божа Мати живому свідку саме тут на запитання – що діяти в лиху годину: «Христа славте! Хрести ставте!»

До впорядкування святого місця паломників Вдовцов долучається коштами і живою силою вже багато років. Є тут з понад 15 тисяч хрестів і його особистий. Час ще колись розкаже про висловлене під ним таємне прохання письменника...

Та Михайло Леонтійович нічого й не приховує. Якщо хочемо будувати життя іншим, стверджує він, то треба стирати в ньому вікові кордони і об'єднувати всі досвіди. Вчити дружити молодість з мудрістю та набутками поважного віку. І тоді кожному як у житті, так і в літературі дістануться п'єдестали і п'єдестальчики у відповідності до його внеску у земне і вічне... Згідно з українськими канонами, які ще обов'язково напише нація невмирущих.

В.С. Рабенчук,
*письменник, прозаїк, публіцист,
заслужений журналіст України*

Про побратима по перу кількома рядками

Прикметною рисою творів Михайла Вдовцова є плідне використання ним оповідних засобів, які надають його мові, словесним малюнкам природності, невимушеності та простоти.

Є автори талановиті в самому процесі творення, коли потрібні слова ніби самі народжуються, коли їхня пристрасна сила, яскраві барви здаються самосійними, щедра, повнозвуча мелодія виринає з самого серця, але в побуті, в звичайній розмові, в публічному виступі ці знані майстри слова наче ступають по міліні, слова їхні стають прив'язаними і буденними.

І навпаки. Маємо в історії літератури творчі постаті, які вражають своїх сучасників бурхливим, запальним словом у його усній формі, проте, вмоштуючись за письмовим столом, вони творять звичайні, а то й посередні, невиразні речі.

Та є, скажемо так, й третя категорія письменників, які щасливо поєднують у собі красу і силу усного й писемного мовлення. До них належить Михайло Вдовцов – щедрий на слово в бесіді, спогадах, у гурті побратимів по перу і не менш даровитий у своїй прозі, виповненій чарами материнської мови.

Михайло Вдовцов глибоко оре свої перелоги згадок про дитинство, юність, зрілі літа, нерозривно пов'язані з рідним наддністрянським краєм. Він таки поет цих унікальних просторів та їхніх мешканців зі своїми самобутніми звичаями, обрядами, душевним ладом. Почуті з уст земляків бувальщини, усмішки, події, овіяні трагізмом буття, він уміє передати точно і мальовничо, зберігаючи всі нюанси народної думки і почуття. Особливо тонко

сприймає він світ природи в його щорічному перетворенні: світлі ліси, рясні сади й поля, жваві річки, хати на високих горбах, навіть сиві зимові дими над ними, – все це сповите в нього поезією і сердечним теплом.

А.М. Подолинний,
*літературознавець, фольклорист, поет,
заслужений працівник культури України,
кандидат філологічних наук*

Подобається м'який стиль Вдовцова, його доброзичлива мова, незлобливий гумор, неперебутній ліризм, що огортає всю його творчість тонкою ніжною вуаллю, схожою на сині кетроські дими. А коли ти знаєш, що все це належить перу потужного господарника, який повсякдень вирішує складні виробничі і фінансові проблеми, далекі від поетичного бачення світу, то низько схиляєш перед ним голову – це особливий дар Божий.

Не пам'ятаю достоту, як цей «притул» відбувся, але коли я вперше почув розповіді Михайла Вдовцова про тих людей, які йому запам'ятались, то мене вразило, передовсім, його вміння схопити характерну, харизматичну (як тепер кажуть) деталь.

Двома реченнями, двома фразами вихоплено найсуттєвіше. І таких спостережень у Вдовцова – по вінця. Сипле ними, як з рогу достатку. Журналісти і письменники зазвичай цією літературною пашницею так не розкидаються. Вони її призбирають, нагромаджують, бережуть, щоб потім використати самим. А Вдовцов робить усе навпаки – він полюбляє веселе, точне слово і не тримає його при собі. За принципом: багатому – не шкода!

Слова, деталі і факти Вдовцов нанизує на шампур пам'яті з завидною точністю, щоб не забути ніколи. Пам'ять у нього дивовижна, а надто щодо всього, що стосується історичної минувшини.

І.С. Волошенюк,
*письменник, публіцист,
заслужений журналіст України*

Ліризована есеїстика – так визначаю для себе все те, що виходить з-під пера М. Вдовцова, знаного господарника, громадського діяча, а з недавніх пір ще й активного спілчанина у товаристві письменницькім (НСПУ). Визначення, сказати б, рамкове. В тих рамках – повний спектр всілякої мініатюрної жанристики: шкіци, етюд, нотатки (зокрема й у вимірі, що його колись Чехов означав у своїх блокнотах поняттям «зерно сюжету»), документальні новели, портретно-характеристичні замальовки, епіфанії (в сенсі осяяння по-українськи), суспільствознавчі та соціально-економічні викладки з досвіду власного й зарубіжного тощо. До всього того – ще й унікально послідовно (принаймні для літератури української) означувані мотиви географії біоенергетичної: енергетика ландшафтів та архітектури у поєднанні з конкретними людьми, їх тривкішими звичаями, традиціями та віруваннями, як вони сприймаються і як відбиваються в авторській свідомості – це і найцікавіше в доробку М. Вдовцова, і, можливо, найперспективніше у його авторських шуканнях.

М.П. Стрельбицький,
*поет, критик, літературознавець,
кандидат філологічних наук*

У прозі Михайла Вдовцова живуть поетичне серце природолюба й розважливість керівника. Письменник із Ямпільщини має беззаперечну перевагу над багатьма колегами по перу, які постмодерново відірвалися від реальності. Пан Михайло розуміє, що в глибині будь-якого мистецтва лежить практика, життєва енергія й традиція.

Творчість Михайла Вдовцова унікальна тим, що письменник виповнює як матеріальну, так і віртуальну площину своєї творчості: історик-першовідкривач скарбів Гамулівського яру і відроджувач легенд, засновник зоо- і дендропарків, будинку відпочинку письменників у селі Благодатне і... творець книг та дерев. Це – найвеличніші й, напевно, наймудріші істоти на Землі. Михайло Леонти-йович, і сам схожий на посивілого явора, не забуває про Древо роду і своє коріння, переконаний у необхідності збереження «святого консерватизму села».

В.В. Борецький,
письменник,
кандидат філологічних наук

З творчого доробку Михайла Вдовцова. Вибране

Татові яблука

Не знаю, як вас, а мене завжди особливо зворушують на сільських обійстях старі плодові дерева. Бабусі-яблуні, груші, черешні, горіхи. Велетенські, часто-густо дуплаві, але дивовижно плодючі. І таких сортів, яких давно немає в теперішньому садівництві.

І що особливо бентежить душу і серце – то це історії, пов'язані з цими деревами-пам'ятниками. Вони дивовижні, несуть у собі цілі літописи наших подільських родин. Як, до речі, і наші розлогі пісні, що їх фольклористи заносять у розділ побутово-родинних.

Ось хоча б ця яблуня, з якою «познайомився» я у звичайному подільському селі. Тут, як і в багатьох інших, народжувалися діти, підросли, дружили.

Розповіла мені та яблуня таку історію. На одній із сільських вулиць, хата в хату, жили дівчатка Валя й Наташа. Вчилися вони в одному класі, щиро дружили, разом вирости й закінчили школу. В один і той же рік вийшли заміж.

Та от почалася війна, їхніх молодих чоловіків забрали на фронт. Валин – повернувся, а Наталчин – ні. Наталка ждала свого мужа ще кілька років по війні. Надіялася, усе виглядала на дорогу. Та з часом зрозуміла: милий уже не повернеться.

Хто може зрозуміти вдовине горе, крім такої, як вона сама, вдови? Хто може виміряти всю пекучість вдовиних сліз? Усе частіше в Наталчині спогади та сни приходили батькові останні слова на смертному одрі: «Ти маєш народити хлопчика. Збережи наш рід». Тоді їй було п'ятнадцять, проте вона розуміла батькову сумну заповідь: під час великого голоду померло дві її сестрички і братик, вона в батьків зосталася сама.

Чоловіків по війні у селі було мало, а вільних – тим паче. Нестерпне бажання стати матір'ю як на каміння гостре, натикалося на сором, одвічну сільську мораль: «Не согріши».

Аж тут якось сяйнула в Наталчиній голові несмілива, але цілком реальна думка: «А якщо попросити на одну ніч чоловіка у своєї подружки?». Як посіяне в розпашілу землю зерно, розросталося те бажання в душі і серці: через роздуми, хвилювання, ніяковість і сором, але все ж таки проросло. Не знала тільки, як розпочати розмову про це з Валентиною. Зважилася пізнього вечора, коли удвох, потомлені, поверталися з ферми, де працювали доярками.

Сказала своє прохання і завмерла, злякана, як маленьке пташа в людській долоні. Сказала – і нічого у відповідь від подруги не почула. Мовчки розійшлися вони по домівках, мовби враз очужілі.

Та увечері, коли чоловік прийшов додому, Валентина нагріла в ночви води для купелю, а як помився, нагодувала і сказала скупо, без пояснень: «Підеш сьогодні на ніч до Наталки». Василь здивовано скинув очі на дружину і... все зрозумів без слів.

Довго того вечора безсонно сиділа Валентина при вікні біля каганця, що відсвічував її задумливе обличчя. Дивилася на сусідчине вікно, в котрому пломеніло світло лампи, аж доки її не погасили.

Тоді обсів темний, липкий страх. А як бути далі? Як жити з тим, що трапилося? У нестерпні хвилини душевних мук у всьому всесвіті у Валі залишилося лише два вікна: одне, в якому погасили лампу, і друге – її, яке світилося всю ніч.

Ще не розвиднилося, як Василь прийшов додому. Валентина мовчки подала сніданок. Чоловік також мовчки поснідав і подався на роботу. А коли подруги зустрілися на стежці до ферми, то виявилось, що й у них нема про що балакати. Так і розійшлися, мов чужі.

Спливав поволеньки час. Наталя з тривожною радістю

відчула нове життя у своєму лоні. Але радість ту одразу ж затьмарила гірка думка: «У подруги ж немає дітей». І їй стало тоскно...

Хлопчика назвали Петриком. З подругою стосунки так і не налагодилися – між ними запанувало холодне мовчання. Сторонилися одна одної, вдаючи щоразу, що чимось дуже-дуже зайняті. Але обидві завмирили від остраху: Валентина – що з народженням дитини чоловік піде від неї до подруги, Наталя – що хлопчик забіжить до батька на подвір'я гратися і вже не захоче повертатися до неї. Щастя, що має сина, від того захмарювалося, і тривоги, бува, ночували під її подушкою.

Якось п'ятирічний Петрик на Святвечір попросив матусю: «Я хочу понести вечерю до дядька Василя. Він такий добрий для нас, наче тато». Як тут не дозволити?

Наталка збрала малому в хустину мисочку з кутею, калач, пряники... Провела синочка до воріт. Помітила, що цікаві сусідки зависли на тинах і уже стрижуть очима на цю подію, і всі плачуть – витирають сльози. Вбігла назад до хати, швиденько одягнулася, догнала синочка вже у сусідському подвір'ї.

Коли несподівані гості увійшли до хати, тітка Валя нараз розридалася, скотилася скупа чоловіча сльоза і у дядька Василя. Не стримала сліз і Наталя. Один лише Петрик, позираючи на плачі дорослих, розгублено запитав: «А со я не отак зловив, со ви плачете?..»

Аж ось і весна. Дядько Василь посадив яблуню на подвір'ї свого сина. Яка ж радість була для малого! Плекав свою яблуньку усіяко, поливав. Дерево росло разом з хлопчиком, а він – зі своїм деревом. Коли діждалися перших яблук, Петрик уже мав свій обдуманий рішенець: «Мамо, я почастаню яблуками дядька Василя».

Росла та й росла яблуня. Ріс-зростав і Петрик. Росли, не зникали, й тривоги у Валентини та Наталки. Бездітна Валентина справедливо міркувала, що її чоловіка

невідворотно тягне до сина, а Наталка приховувала, як могла, від Петрика правду, хто ж його тато. Драма сусідського життя – вікна у вікна, здавалося, триватиме нескінченно.

Якось знову згадалися Наталці передсмертні слова батька, але вже точніше, детальніше. «Народи сина... і збережи наше прізвище». Згадалося, що тоді при батьківському узголів'ї стояла не лише вона одна, але й її вірна подруга Валя. Чула Валя те прохання також, і, мабуть, саме тому «позичила» Наталі свого чоловіка. Жіноче серце зайшлося теплою вдячністю до подруги.

...Виріс уже Петро, Наталчин син, оженився, і вже у нього народився синок. А там і Наталка, і Валентина покинули цей світ. Вийшло так, що й на цвинтарі вони «оселилися» по сусідству.

Одного суботнього надвечір'я, стоячи на подвір'ї, каже дружина до Петра: «Давай запросимо на вечерю нашого батька». Все враз немов завмерло від тих слів: стало тихо-тихо на білому світі, і листя на яблуні завмерло – не шелесне, собака Шарко перестав лащитися до хазяїна, лише кіт підійшов до Петра і потерся об його штанину. Петро якось чудно обвів очима весь куток, аж потім його погляд застиг на хаті дядька Василя. Ніколи ніхто йому не казав про те, хто його тато. Серце відчувало, а слова сказано не було. Вимовила це вперше його дружина.

Сіли вечеряти під яблунею – улюбленим місцем родини. На столі смачно парували усілякі страви, приготовлені вправними руками молодої господині. Старий, котрий по смерті дружини вже й забувати став пахощі наїдків і тепло домашнього затишку, розчулився, мов тоді, коли переступив поріг Наталчиної хати...

Повними батьківської любові очима він голубив постать свого дорослого кремезного сина. Подумки обіймав непосидючого, дуже схожого на Петра в дитинстві онучка.

Серце краяла туга, що так от минає життя, а він не може розкрити давню таємницю перед дорогими йому людьми.

Аж тут раптом, як блискавка з неба, голос Петрової жінки: «Гату, давайте я виперу вам сорочку. Та й усю білизну, що назбиралася».

Дід підвів на свою невістку заплакані очі. Ніхто нічого більше не сказав тоді за столом, але всі все зрозуміли і так. Життя набуло свого змісту: є син, є тато, є онук. Стало так тихо, що почули, як упало десь у траву спіле яблуко, і, здавалося, той глухий, теплий звук розкотився лагідною луною по всьому обійстю, по кутку, по всьому світу.

А в неділю святково одягнений Василь разом з сином та невісткою прошкували на цвинтар. Попереду, підстрибуючи, біг хлопчик. Квіти, з якими вони прийшли, лягли на дві могилки. І все відбувалося на очах у села і неба... А дід Василь дивився на хрести, і хай йому Бог простить, вони здавалися двома парами жіночих розпашілих рук, які його обіймали...

Ось про що розповіла мені старезна яблуня в одному подільському селі.

Муха

Травень у розповні. Чим ближче до закінчення школи, тим довші дні. Здається, терпінню край! Нарешті настав цей довгожданий день повної свободи. Канікули! Прилітаю додому, жбурляю в куток ненависного портфеля – і на річку! Щасливий! Нарешті вже вільний. Наступного дня рано-вранці мати будить:

– Петре, ану жени гусей на річку.

Божечку!.. Знову ці клятві гуси!!!

Погнав.

Перед обідом прибігаю додому.

– Мамо, їсти! – ще з порога.

– А гуси де? – запитує мама.

– Гуси?! Забув...

Мама за ганчірку – і за мною. Я пробую увихнутися від розправи круг криниці, один раз оббіг, бачу – не втечу, дожене. Тоді мерщій за хату – мама за мною, і тут ми обоє стали як укопані: за причілком, на ліжку під тінистою грушкою дрімає тато. А у нас в сім'ї це було святе і непорушне: тато важко працює і турбувати його в післяобідній перепочинок, Боже борони! Зась будь-кому і через будь-що.

Чую, як мама легенько, двома пальчиками тягне мене за футболку до себе, шепочучи:

– Йди-но сюди.

Ага, знайшла дурного. Як піду, то одразу за вуглом гарячого прочухана дістану. Аж тут дивлюсь: муха кружляє над татовим обличчям. Покружляла-покружляла – і сіла на лоба. Тато муху зігнав, одне око розплющує і каже:

– Що, Петре, бешкетуєш?

– Та ні, тату.

Око заплющилось. Думаю, якраз нагода дременути далі. Обережно роззираюсь – мамі вже нема. Тільки наважився зробити крок, бачу, знову та сама муха підлітає до тата. Тільки б клятюща на лоба не сіла! Сіла... Тут розплющується друге татове око.

– Вилізеш на горище, натеребиш півмішка папшої.

От же і влип – думаю собі. Це ж треба було цій мусі з'явитися. Та нічого страшного. Полізу на горище, посиджу там трохи, мамі скажу, що натеребив, а сам побіжу до річки. Але тут бачу – муха татові на лоба втретє сіла. Розплющуються вже обидва ока.

– Принесеш і покажеш.

Все. Гамбець! От клята муха!

Споминав я цю муху дуже довго. Лише коли став дорослим, я зрозумів, що Бог мене покарав цією мухою за те, що я вирішив обманути свого батька.

Серед кавунів і динь

Батько після війни, в п'ятдесятих роках, працював бригадиром садово-городньої – помідори, капуста, огірки, дині, кавуни, виноград і садок. Можна сказати, що я виріс на поетичному фоні довжоцького баштану. Віршів, правда, ніхто там не читав, але небо з низькими зорями щодня було наді мною, квіти росли прямо перед очима в отворі солом'яного куреня, що називається в нашому краю будою, там же «паслися» на широкому полі кавуни і дині, джмеліла бджола, співала на всі голоси тутешня різноманітна птаха. Це було щастя, значення і глибочінь якого я почав усвідомлювати тільки тоді, коли подивився на нього дорослими очима.

До третього класу, себто, до тієї пори, поки не став пастухом, я ріс на баштані, в буді, застеленій метровим шаром соломи, стільки ж її було і на покрівлі. Тут спав сторож, інколи – батько і постійно – я.

Стояла буда серед баштану, на найвищому його місці, в густому оточенні динь і кавунів. Кавуни були такі великі, що і досі, коли дивлюся на них тими дитячими очима, мені здається, що ніде більше таких і не було. Одначе знаю, що то бачення дитини. Пам'ятаю, що саме у ту десь пору ми дома будували сарай. Там лежав камінь, такий великий, що мені і досі приходять на згадку слова якоїсь жінки: «Ну цього каменя зможе підняти хіба-що Митя Онілов». І справді – він підійшов, узяв його на висоту грудей і поклав у кінці двору. «Оце силач!» – така тоді була думка.

Але років 10-15 тому, заїхавши в Довжок, я знову побачив того каменя. Він був невеличкий, його підніме будь-який школяр 10-го класу, але я його побачив у тому віці, коли для мене і моєї сили він здався велетенським. Те саме було і з кавунами. Коли вони виростали, то не кожного я міг і двигнути.

Мав я там ще одну проблему – вибрати достиглого кавуна. Мене приємно дивувало, що батько і їздовий, який там працював, і сторож – йшли між кавуни і зразу приносили такого, що палав жаром і був солодший, ніж мед. Я не знав, що треба дивитися на всохлість хвоста, пробувати пальцем на звук – глухий чи дзвенить, я брав ножа, вирізав трикутника і якщо – білий, то вкладав трикутника назад, не підозрюючи, що там почне гнити і попервах не розуміючи, як тато і сторож здогадуються, що я кавуни надрізаю.

Та головне, зрештою, полягало не в цьому. Всіма фібрами душі я пив навколишній світ, такий неосяжно красивий і багатий, що, здається, фізично відчував, як він затікає в мене. Дуже любив сидіти увечері біля багаття, в якому старші пекли бараболю або запікали качку, обмазавши її перед тим глиною – загорнута в жар, вона по часі повністю скидала з себе пір'я і розімлівала до такої міри, що просто танула в роті. Людські обличчя по той бік багаття робились таємничо-загадковими з перебігом тіней і світлих спалахів, розмиті рухи і білясте тло збільшували людей, і на фоні неба вони ставали гігантами, голоси теж ламались, вигиналися, як полум'я, плавившись, піднімались і падали. Реальність химерно перепліталась з вогнем багаття, додаючи дитячим враженням ще якоїсь містичної барвистики, неосяжної і незбагненної, але дуже значливої – на все життя воно так і залишилось в мені. Зовсім не говорили про політику. Найбільше розмов було про голод. Кожен раз наголошувалося, що допомагала нам Західна (так називали західні області України).

І що цікаво – ніколи не йшла мова про те, що треба берегти українські традиції і звичаї, але говорили українською, страви готували українські. З позицій сьогоденного дня я розумію, що не було ніяких запозичень з Молдавії. Перехід на російську обрубався: «Ти що – городський?!»

Отже, без будь-якої патетики жили, як українці. І це

було настільки органічно і щиро, що аби хтось навіть дуже захотів, то не міг би назвати це націоналізмом.

Місячними ночами я зробив відкриття – коли присісти, то на півтора метра від землі аж до горизонту все дуже добре видно, ну так добре, що виразно бачиш і людину, і тварину, і дітей, і контури. Я любив білошкірі кавуни на ім'я «Туман» і диню «Колгоспниця» – невелика, кругленька, соковита, за медовістю, як кавун. Досі пам'ятаю, що польові помідори пахнуть не так, як городні, що коли їх не розрізуєш, а ламаєш, то на них – біла паморозь. Такої сьогодні нема, на жаль. І це, мабуть, впливає з загального стану екології.

Пам'ятаю гори динь і кавунів. Продавалися дині по три копійки за кілограм, а кавуни – по п'ять копійок.

Довжоцькі хлопчики не претендували на колгоспні дині і кавуни. Головою у нас був мудрий Федір Оксентійович Поштар, який і баштана розташовував за 10 кілометрів од села. Поночі добиратись туди було далеко й нецікаво. Та й нащо? – якщо дині і кавуни були дешевими і доступними?

Федір Оксентійович Поштар з усієї когорти голів колгоспу Довжка був найпомітнішою постаттю.

Зерно з татових черевиків

Це було десь у восьмому класі, взимку. Я з батьком поїхав у гості до сестри Галі в Комаргород, під Томашполем. Гостювали ми в суботу, а в неділю батько о десятій годині ранку зібрався їхати в Довжок, пішов на автобусну зупинку, а я в зв'язку з тим, що були канікули, залишався ще в гостях.

Години через дві відчиняються двері, заходить батько і ще якийсь чоловік, молодший років на 15. На очах в батька і цього чоловіка – сльози. Нам усім було незрозуміло, в чому справа.

Починає першим цей чоловік: «Я – теж довжоцький. Батько наш загинув на фронті, нас у мами сиротами залишилось п'ятеро. Жили на окраїні села. Ваш батько, Леонід Семенович, працював на колгоспному зерноскладі саме тоді, коли панував повоєнний голод. Закінчуючи робочий день, Леонід Семенович ставав біля купи пшениці, стромляв туди свої черевики, набирав у них зерна.

Вертаючи додому, він неодмінно заходив до нашого двору, сідав на призьбу біля воріт і робив вигляд, що йому треба перевзутися, а насправді витрушував на пілочку, яка лежала там постійно, пшеницю з одного черевика. Старався робити це так, щоб ніхто й не помітив, що він висипає звідти зерно. Зерна того не набиралося і пригорщі, всього-на-всього дві жменьки. Але якби не ті щоденні дві жменьки, ми б усі вмерли. Мама перемелювала зерно на крупи і тричі на день мала з чого варити нам суп.

А Леонід Семенович після цього йшов додому, бо у нього теж була сім'я, і в другому черевикові він, певне, мав зерно і на суп для неї. Але ми про це не запитували, ми дякували Богові, що послав нам рятівника.

І ось через багато років, сьогодні, я зустрічаю його на автобусній станції аж в Комаргороді, кидаюсь до нього, обіймаю, цілую, а він не може втямити, що це за чоловік, наче і не п'яний, але й тверезий не такий. А коли порозумілися, то пішли в кафе і замочили цю зустріч з превеликою насолодою. Молодик дивився на мого батька очима святого захоплення і вдячності. Повірте, душу мою заповонило якесь дуже велике почуття, якого я не міг тоді пояснити, а нині знаю, що воно називається гордістю за те, що в мене такий батько і що про це говорить не хтось з нашої сім'ї чи родини, а зовсім чужий чоловік. І ще мені було приємно, що батько ніколи нікому про це не розповідав, може, навіть матері. Отже, він допомагав людям, ризикуючи собою (бо тоді за колосок, піднятий на полі,

могли посадити в тюрму), зовсім не розраховуючи, що йому за це подякують або чимсь заплатять. Це був звичайний у нашому роду елементарний вияв людяності.

* * *

Нині, коли я вже пройшов достатню життєву дистанцію, багато чого бачив, проаналізував і осмислив, хочу зробити деякі висновки і аналогії. Сорока п'яти років я раптом перечитав знаменитого «Робінзона Крузо» і подумав собі, що на безлюдному острові цей англійський моряк жодного разу не згадав про свою родину, своїх батьків, братів, сестер, дітей, дружину, сусідів, ні разу не згадав про Бога, єдине, чим він займався, то це повсякденно, методично, раціонально переймався проблемами особистого біологічного існування. Гадаю, що аби на місці мого батька опинився представник так званої раціональної цивілізації Заходу, то він обов'язково не упустив би шансу в цих умовах заробити перший стартовий капітал. Бачу в цій ситуації переконливий приклад переваг слов'янської православної цінності, якої ми не маємо права цуратися, а тільки пишатися нею. Крапка!

Тік-так...

Літо. В одному відрі коромисла ще липень, а в другому вже – серпень. Сильна, але не найдошкульніша спека. Біля дверей на порозі сидить кіт – вмиває лапою щоки. Він сховався з нами в хатині бабки Каті – тут прохолода і приємний напівморок. Невеликі вікна затулені фіранками, широкі козирки острішків, все подвір'я закрите парасолею виноградного листя. Медом, літом і ще якимись особливими трунками пахнуть подушки і матраци, набиті молоденьким сіном з кетроських пагорбів. Лежати на них – одна насолода.

На ці запахи накладається ще й пам'ять щойно вибіленого і внесеного до хати полотна, яке пахне якимось по-іншому – і вогко, і конопляно, і ще бозна як. У хаті – цілковита тиша. Ну, така, що, здається, від неї мало б у вухах дзвеніти.

Але в цій тиші дуже осібно, ритмічно і наспродив доречно каже своє слово простенький настінний годинник з маятником: тік-так, тік-так, тік-так, тік-так. Ніби б'є по тиші, але водночас і сам – тиша: тік-так, тік-так, тік-так. Тік-так, тік-так, тік-так...

Знадвору інколи пробивається ліниве кудкудакання розімлілих під сонцем і зажахлих курей. Ні спека, ні прохолода, ні чарунки літніх запахів не зупинили життя – час іде, час минає, з часом заодно минаємо і ми самі. Втім, це уже, здається, не з самого дитинства, а з дорослого погляду в дитинство, бо тоді ще все на світі і, передусім, життя здавалося нескінченно-вічним.

Євреї Довжка

У нашому селі проживало декілька єврейських сімей. Самотні люди похилого віку, без дітей і внуків. Переважно жінки без чоловіків.

Їх перебування в Довжку надавало селу особливого колориту. Спосіб їхнього життя не був схожим на наш – вони виконували торгові функції, якими не займався ніхто з наших односельчан.

Наприклад, тітка Цирля продавала шкарпетки. Пам'ятаю перші синтетичні з красивими малюнками. Влітку в них було жарко, але вони мали такий пристойний вигляд, що у 7-9-му класі, коли треба було кудись їхати, ми брали саме їх, бо в інших магазинах таких не було.

Тітка Туба продавала фарби, якими наші матері фарбували мішки з овечої вовни. Вони не були в пакетиках

від насіння огірків і помідорів, як водилося, а в папірцях з указаним зверху кольором. Вона продавала фарбу такої якості, що на деяких старих речах ті кольори збереглися й досі.

Був ще в Довжку завідувач сільського магазину господарського начиння Міркіс. На той час у кожному селі тримали продуктовий та промисловий магазини, а в промисловому – відділ господарських товарів. У нашому селі окремий господарський магазин з'явився, очевидно, завдяки Міркісу і, скільки я його пам'ятаю, там один Міркіс і працював. Їздили до нього з усіх навколишніх сіл. Усе в нього було, починаючи з цвяхів, різного столярного та теслярського інструменту, кінської упряжі і підків і кінчаючи ухналями для прибивання їх на копита. Спокійний, врівноважений чоловік, він підтримував добрі стосунки і з дітьми, і з дорослими. Переважно з дітьми працювала тітонька Хана. Вона робила чи, може, привозила звідкись і продавала в Довжку морозиво в паперових стаканчиках з дерев'яною паличкою.

Єврейська община жила в центрі села відокремлено, спілкувалися вони тільки між собою, сільські люди до них не ходили і приятельських стосунків з ними не заводили. Пояснювалося це, мабуть, і тим, що всі вони були старими, а в такому віці друзів уже не вибирають – хіба що мають симпатії та антипатії. Правда, жили вони в звичайних сільських будинках, придбаних по приїзді – так що – ніякої окремої архітектури. Вписувалися в наш побут і структуру села дуже органічно, їх шанували, ніяких ексцесів, конфліктів, взаємних докорів чи нарікань. У мене до євреїв з дитинства сформувалося ставлення як до працюючого, розумного, доброзичливого народу. Я не розумію і не сприймаю окремих нинішніх спалахів невдоволення євреями як людьми, котрі проявляють діловиту бізнесову хватку і в більшості своїй живуть, мовляв, краще, ніж українці. Хай живуть на здоров'я і нам за приклад. Згуртованості і єдності

цього народу можна заздрити, а заодно і вчитися. Ціною неймовірних зусиль, всупереч нездоланним, здається, труднощам, вони створили свою державу і тепер гуртуються біля цього форпосту світового єврейства з завидною одностайністю. Нам би так!

Дими Кетрос

Крім дерева, винограду, жита й пшениці, невід’ємною складовою нашого сільського пейзажу був звичайнісінький дим, що виточувався з комина кожної хати. А хати – на белебнях горбів, отже, на тлі неба, їхні дими видно, мов на картині, і це, безперечно, особливий колорит, дорогоцінна деталь пейзажу.

Село палило в печах впродовж року: весною, влітку, восени треба готувати страви до столу, а взимку тримати в хаті тепло. Дим був найчарівнішою оздобою Кетрос зимової пори. Навколишні крутосхили, сірі безлисті дерева, сніг, голубі й зелені будиночки, а над кожним – кучерява жива істота, що називається димом.

Хочу сказати, що ми, дітлахи, розрізняли всі кольорові гами в тілі цієї істоти. Зимові дими – були для нас великою читанкою. Серед тижня в четвер вся читанка була в обіймах суцільних димів з самісінького ранку – Кетроси гріли печі для випікання хліба, через годину-другу ним пахло повітря над селом. Якщо десь над якоюсь хатою струменіла цівочка диму цілісінький день, то це була вірна ознака, що там потайки женуть самогон. Це була таємниця тільки з погляду господарів, про яку знали і голова сільради, і дільничий, всеньке село і, звичайно, діти. Знали, що чорний дим над новою великою хатою – це від вугілля. Тут живе заможний дядько, який має за що придбати і привезти дороге паливо. Чорний дим над маленькою, скромною

хатиною – Дим Кізякович, походженням з вулиць, пасовищ і хліва, підібраний і висушений працюючими руками бідної вдовиці або якоїсь самотньої жінки. Найбільше подобався своїм кольором і структурою голубий дим від дров. Він витікав з горловини комина поволі, зі статечним спокоєм своєї значливості, кучерявився, ділився на довгі язики, які то притулялися один до одного щоками, то відходили, то ніжно обнімалися, мовби для того, щоб зашепотіти один одному у вуха і, либонь, щось дуже приємне, бо ці язики не розбігалися на всі боки, а певний час перебували в парі, гойдалися разом то ліворуч, то праворуч, перехилялися на сусідські городи, на схід-захід і лишень потім піднімалися вгору і шезали в безмежному просторі неба.

Свого часу я знав, що вода має властивість запам'ятовувати думки людей, а свічка й вогонь – фіксувати ці думки і передавати їх у космос. У дитинстві ми бачили, що будинок на окраїні села, віддалений від інших будівель на певну дистанцію, посилає в небо димову в'язь особливої архітектури – вона якась дуже спокійна і врівноважена. Думаю собі, що хата передавала настрої господаря, зафіксований у полум'ї і поданий у небо через свічадо диму. Це гармонійний настрої життя в доквітлі природи, ізольованому від гамору сьогодення, суєти і штовханини.

...Нещодавно знову був у Буші після напруженого робочого тижня. Будинок мій під лісом, шепоче річечка. Приніс кілька полін, розвів багаття надворі. Сирі дрова давали багато диму і мало вогню. А мені було приємно чекати і спостерігати, як впевнено вирівнюється полум'я, перемагає мляву непоступливість сирих дров, гріє обличчя і очі. Довелося посунутися від нього трохи далі, щоб стало чути жебоніння води, шепоти голого, безлистоного лісу. Багаття органічно вписувалося в центр цієї тиші, в якій усі звуки теж означали тишу. Магія краси, рівноваги і спокою. Все це запливало прямо в душу і робило її напродив вдоволеною і заповненою вщерть. Кращого стану і бути

не могло. Я за чимось подався до хати, вийшов хвилин через 15 і очам не повірив. Метрів у тридцяти над деревами зависла пасмуга диму шириною, певне, 50-80 сантиметрів, дим нікуди не спішив, він, здається, чекав мого повернення. Глянув і раптом відчув, що я і дим – це абсолютний спокій. Перестали літати і каркати ворони, легко погойдувалось віття дерев, ледь чутно співала вода. Я дивився на дим, дим дивився на мене, ми розуміли одне одного, бо були тієї хвилини єдиною іпостассю цього чудового світу.

Смак дощу

Вірте не вірте, але дощі мого дитинства в рідному селі мали смак. Принаймні таке залишилось враження. Ті дощі діляться в моїй уяві на три види, а присмак їх іде від поєднання з чимось. Одне діло, коли він застав тебе у полі на пасовиську з коровою, інше – коли в лісі, і зовсім інше, коли ти дивишся на дощ через скло веранди. А веранди в Кетросах були біля кожного будинку. Якщо ця прибудова – маленького розміру, то її називали ганком, а якщо більшого, то – верандою.

Так от – веранда не була б такою цікавою без дощу, як і дощ без веранди. Перші дощі починалися, зазвичай, в кінці квітня – на початку травня. Вони були музичними і якість музики залежала від якості і розміру даху веранди. Стелі під цим дахом нема. Дощ падає на площину під тим чи іншим кутом, з тією чи іншою силою, звук, у принципі, ніби монотонний, але ця монотонність то гучніша, то тихіша, диригується поривами вітру, вимальовується і стає своєрідною мелодією. А коли дощ поменшає, хмари відійдуть, проб'ється сонце, висотується з землі легеньке паровиння і ти відчиниш двері, то веранда враз наповниться озоном, що мовби пересипаний пахощами жасмину, бузку і

яблуневого цвіту. Така вже краса, така смакота, що кращої годі й шукати.

Не дуже приємний спогад про літні дощі. Вони задовгі, ллє 2-3 дні поспіль, село якесь похмуре. Це тепер вулиці розцвічуються якими хоч парасольками, а тоді не було не те що парасольок, а навіть плащів. Село ходило у ворочках – капюшонах з грубих мішків, посаджених на голову. Люди робились схожими на неповороткі, неоконічні снопи. Якби художник намалював, то був би химерний натюрморт літнього дощу.

Осінній теж був би не кращим, але в моїй пам'яті він набуває особливого шарму, бо я не в полі, не в лісі, не на вулиці, а в хаті, яка суха, чистенька і вперше вже пропалюється на ніч. У кімнаті панує напівтемрява, крізь дверцята грубки пробиваються поблиски полум'я, розтікається блаженне тепло. Відгорнувши фіранку, ти дивишся на дощ, який стікає шибками, знаєш, що це заодно тече й холод, а тут на коліна тобі застрибує теплий кіт, згортається калачиком, починає лагідно муркотіти (а ти вже поробив уроки і в щоденнику за день не було жодної поганої оцінки), на душі – суцільний свят-вечір. І холодний осінній дощ, мов солодкий чай до твого чудового настрою.

Бабине літо

Дні мого дитинства супроводжувалися чітким порядком у природі. Всі ми знали, що бабине літо розпочинається 2-3-5 вересня, не раніше і не пізніше. Ніяких інших зміщень у часі.

Бабине літо мало свій клімат, в якому ранньоосіннє і сонячне тепло творили власний гібрид повітря з приємним запахом яблук і квітів, відсутністю випарів, пилу і спеки. Дихалось надзвичайно легко і сонце було лагідним.

Шкільний день бабиного літа ділився для мене на три фази. Зранку – світле, голубе небо і відчутна прохолода, йти до школи треба в піджаку.

Друга фаза дня розпочиналася на великій перерві, коли ми гасали один за одним, поскидавши піджаки, відчуваючи особливу приємність від того, що нема спеки і так добре гратися в шкільному дворі. Дуже неприємно сприймався дзвінок про закінчення перерви – це була найбільша прикрість бабиного дня, але вслід за нею наставала третя фаза, найкраща і найсолодша. Завершувались уроки, ми, не поспішаючи, по 2-3-4 хлопці табунцями йшли собі додому, знаючи, що нас чекають вареники, молоко й сметана, що нікого дома нема і, наївшись, дві-три години можна спокійно ганяти футбольного м'яча.

Дорога додому теж була насолодою. Вже осінь ходила в городах з палітрою фарб і розмальовувала залюбки все, що і як хотілося. Жовте, червоне, кармінне, золотисте вигравало на сонці, переливалось і трепетало, в городах стояли цибаті соняшники в капелюхах, капелюхи поверталися вслід, зирили тобі в спину, і ти мимохить теж повертався, щоб подивитися, що це справді так. Соняхи стояли на тому ж місці і не видно було, щоб бодай один з них ворухнувся, але ти вже надумав, що вони повертаються, і тобі здається, що це вони хитрують – вмить тетеріють, щоб ти весь час озирався, аби піймати їх тоді, коли рухаються.

У городах було повно животатих кабаків – яскраво-жовтих, дуже красивих, але байдужо незворушних. Здавалося, що вони нікому нічого не винні, не готові подякувати ні землі за те, що відгодувала їм такі животи, ні осені, що розмалювала, зробивши такими вродливими. Сопуть собі в шерехате сухе листя і потай, либонь, втішаються, що хто б що про них не думав, як би на них не сердився, але в їхніх утробах повно достиглого насіння, і наступної весни кабаків знову насаджують. І хай їм одне

звичне призначення – на годівлю тваринам, вони все одно заповонять городи і незворушно лежатимуть на них з року в рік, інфантильні, поважні, глибоко байдужі до свого завтрашнього дня і до всієї своєї майбутності взагалі.

А ще від вражень бабиного літа залишився спогад про жовте зів'яле листя, прилегле до землі вудиння, всохле кукурудзиння, що сумно шелестить, розмовляючи з першими осінніми вітрами. Не знаю, чи ще тоді, в дитинстві, чи значно пізніше, я почав думати, що це не сонце висушило листя, гудиння і кукурудзиння, а тяжкий труд. Знаючи своє призначення, листя і гудиння жило заради того, щоб постачати життєдайні соки в плоди, ягоди, бульби, і виконало свій службовий обов'язок сповна, працюючи допоки була снага і сила. Може, цей приклад природи є і для людини зразком того, як вона має служити справі свого життя.

Через багато літ в музеї-садибі Коцюбинського мені показали рідкісну в наших краях рослину агаву, яку дуже шанував письменник. Мабуть, за те, що вона теж – один з неординарних символів живого світу природи. Живе до ста літ і все заради того, щоб в кінці цієї довгої дороги сотворити шедевр – єдину квітку виняткової вроди – і після цього померти.

Ну, а якщо вертатись до бабиного літа, то о тій порі на полях, у садах, баштанах і виноградниках повсюди завершувалося збирання врожаїв, панувала атмосфера виняткової взаємності між людьми, небом і землею, все це не супроводжувалось якимись фізіологічними особливостями чи параметрами, а панувало на рівні незбагненно-світлих відчуттів, ніжних, добрих, лагідних, ніби падала на тебе свята Божа благодать. Сади пахли грушами, смачними, добрими і рясними; яблуками, від яких вгиналося віття; сливами, яких було стільки, що дерева здавалися синіми – листя ховалося під плодами. Бабине літо в Кетросах – незабутня сторінка дитинства!

Поселення Богів

Окремим рядком – ще про одне, гадаю, ритуальне будівництво в Кетросах – про кривулясті паркани, на які витрачено каменю в декілька разів більше, ніж на розбудову всього села. Не знаю, хто, коли і для чого започаткував цю традицію, але кожен город у нас оперізувався довгим парканом, і коли виходило, що цей паркан може бути спільним для твого і сусіднього города, все одно знаходились аргументи і причини, щоб відсунутись на півтора метра, збудувати власного паркана і утворити між городами вузьку вуличку. Ці вузькі вулички – колоритна ознака Кетрос.

Взагалі-то наше село я сприймаю, так би мовити, з висоти, бо воно в глибокій чаші над річечкою Марківкою, і коли ти заїжджаєш в нього звідти, де колись рівним рядочком стояли тополі, і глянеш ліворуч, на північний захід, то зразу згадуєш дядьків Михайла і Митю – вони там жили. Праворуч, на південному сході мешкала дорога моему серцю старша мамина сестра, тітка Гафа, її сини і доньки. З іншого боку чаші світять для мене незабутні очі тітки Олени і дядька Михаська, а внизу, під ногами, з боку Ямполя стояла хата тітки Гані, яка завше цілувала мене в очі, коли приходив до неї в гості.

Рідна моя хата – в самісінькому центрі, під горою. Відколи вона – то все голуба або зелена, весною – у вишниках, влітку – між яблунями і сливами з широким двором, застеленим подорожником, якого ніколи не хотілося косити, бо це був кучерявий зелений килим, кращий і дорожчий від будь-якого найкращого і найдорожчого, тканого геніями перського килимарства.

Кожного разу обступають мене рідні обличчя: ті, що є, і ті, яких уже нема. Подумки провідую старе кладовище, на якому навіть не пам'ятаю, щоб когось хоронили. Там є стародавні хрести – деякі рівні, деякі прилеглі до землі.

Трохи правіше – кладовище, на якому хоронили до 80-х років і де покоїться мій батько. Мама лежить на новому цвинтарі, найбільш упорядкованому і доглянутому. Приношу туди квіти, сідаю біля матері, розмовляю з нею і вірю, що вона мене чує, що її і батькова душі витають не в безмежних просторах космосу, а перебувають десь поряд, прилітаючи сюди з сивими ранковими туманами і нічними зорями.

Ніхто мого села глибоко не вивчав і не досліджував. Відомо тільки, що Кетрос у перекладі з грецької означає камінь. Корені його народження – в глибині віків, у таких древностях і архаїзмах, що сягають ще дохристиянських часів і дійшли до сучасності. Село має колоритні традиції. Наприклад.

Коли молоді вертаються додому після розпису, обідають і оркестр починає грати для них «Данц» – мелодію, дуже схожу на дикі танці Руслани Лижичко, то дружба (так у нас називають старшого боярина) бере до рук вербову палицю, густо обплетену барвінком, тричі обходить весільний стіл, за яким сидять на подушках молоді і хлопці та дівчата, а після цього виходить у двір і починає дійство, на яке збирається все село, в тому числі запрошені й незапрошені на весілля. Музики витинають «Данц», а дружба кидає палицю з барвінком через батьківську хату молодого. Відповідальна хвилина, майже містичний ритуал – чи перелетить вербова палиця через хату? Перелетить – добре кинув, добре житимуть у шлюбі й молодята. Не перелетить – краще нічого не казати, не обговорювати, то дуже погана прикмета.

Прийшла вона до нас через тисячоліття. А є ще в Кетросах і таке, якого нема ніде в Придністров'ї і, здається, навіть в усій Україні. У нас, якщо хлопець кохає, то веде дівчину розписуватися чи вінчатися, а якщо дуже кохає, то говорить їй про висоту своїх почуттів і заявляє: «Я тебе сьогодні краду і веду до своїх батьків». По тому справді

веде і повідомляє батька й матір: «Тату й мамо! Я її вкрав. Я без неї не можу». Клятва, що має більшу силу, ніж вінчання і розпис.

Мати стелить їм спільну постіль. Обов'язково з вишитими простирадлами і подушками! Наступного ранку молодих в'яжуть одним рушником, беруть попід руки і ведуть до сватів. Село якимось чином уже знає про незвичайну новину, в хвіртках і воротах стоять люди, вітають їх, бажають щастя, дітей, довгого щасливого віку і щоб з кетроських кривих вуличок для них починалась красива, широка і рівна дорога життя.

До речі, одного разу я подумав, що кожна точка зламу ліній наших кривулястих вулиць відповідає місцезнаходженню зірки на небі, а план усього села – частина зоряного неба. І той, хто хоче, щоб йому пощастило ходити від зірки до зірки, має приїхати в моє рідне село. Я переконаний: в сиву давнину це було поселення богів. Для мене принаймні саме звідти починається світ. На північ – Білорусь, на схід – Росія, на захід – Польща, на південь – Молдова і Чорне море, в центрі – Кетроси, в яких продовжується вічність моїх родичів і земляків. Тих, кого вже нема, тих, які ще є, і тих, які ще будуть.

Фото зі старого альбому

Десь між 1965-м і 1968-м роками моя сестра Галя придбала альбом для фотографій. До цього сімейні знімки, яких було небагато, зберігалися на полиці за портретами батька і матері, а коли їх набралось трохи більше, з'явився альбом. Він був пухкий, з обкладинками під шкіру, справляв враження дорогої речі. Особливо на дитячі очі.

Сьогодні «фасад» його вже потьмянів від часу, дотиків багатьох людських рук, які його торкалися і гортали; а

це, переважно, шорсткі хліборобські руки родини, друзів, сусідів.

Нещодавно я знову розгорнув цього альбома. Фотографії в ньому всі чорно-білі. Відрізняються тільки тим, що на одних обріз прямий, на інших, пізніших – узорчастий (вища форма фотомистецтва).

Окремі знімки пожовкли, позгиналися, вицвіли, пообламувались на різках, почали стиратися. Цікаво, що чим менше збережена чіткість зображення, тим більшу повагу викликає фото. У старому альбомі всі ще живі.

На першій сторінці – портрет батька в саду. Мабуть, це була осінь. Він у піджаку і кашкеті на тлі яблуневого саду, в якому багато також груш і слив, дивиться в бік виноградника. Фотографія вертає мою пам'ять у батькову любов до садівництва й виноградарства, в яких він знав толк. У серпні і вересні, вертаючи надвечір додому, батько приносив з собою запахи яблук, груш, динь і кавунів, які забивали звичний аромат тютюну. Я чомусь переконаний, що ці найголовніші запахи перейшли разом з батьком в інші світи, що вони приносять насолоду праведним душам і на небесних орбітах.

Дивлюся далі: бабка Катя, батько, мати, я, брат Борис, сестра Галя. Є вже зять Валера (сестрин чоловік). Бабка Катя сидить на стільці, всі ми стоїмо. Фотознімок чорно-білий. Цей колір дуже пасує до одягу бабки – вона завше ходила в темно-сірому, носила неодмінну хустину, була стриманою, доброю і розсудливою. Невеличка, тендітна, мала тверду волю і правила великою родиною, не налягаючи на силу голосу, але всі її слухали. Дуже часто до неї сходилися дорослі діти, яким було вже під 50 і більше, йшли до неї, як до сільської ради на важливу розмову і пораду. І що цікаво – невістки і зяті ставилися до неї так, як і рідні діти. Такою ваговитою була сила її розуму і чудового справедливого характеру.

Наступна фотографія – весілля моєї сестри. Я в п'ятому класі, Борис – у другому. Галі було 18, мені – 12, Борису – 9. І зразу мені в голову – одна думка: «Боже! Вона ж старша всього-на-всього на якихось п'ять з лишком років, а коли виходила заміж, то була для мене такою дорослою, такою досвідченою, тяжко грамотною (скінчила агрономічний технікум), а її чоловік, який дуже потужно грав у волейбола, здався мені взагалі незвичайним і неординарним, а він же був на два місяці молодшим за свою дружину.

Розглядати знімки старого сімейного альбому – заняття якоюсь мірою елегійне: м'якне душа, напливають спогади, всі ті, кого вже давно немає, обступають тебе, мовби живі, бо вони на знімках ще справді живі, ти дивишся на них, прирівнюєш себе до кожного і думаєш про борги, обов'язки, кому що робив доброго, а кому щось залишився винен. Зв'язок між живими і тими, що вже пішли, триває і, хоча їх уже нема, але вони все одно присутні в твоєму житті і ти тримаєш перед ними звіт. Так воно, мабуть, і повинно бути. Це називається простим, але дуже дорогим чуттям родини.

До Бога!

Приходжу з роботи, вмикаю телевізора – йде передача про Ейнштейна з аналізом світобудови за Ньютоном і бачення цих процесів Ейнштейном. Умить стріляє думка: «Земля наша обертається в орбіті Сонячної системи навколо своєї осі лише тому, що ми ходимо нею. Люди своїми ногами рухають її».

Правда, в головний залік цього рахунку втрапляє не спортивний біг, а відвідини живих батьків, родичів, друзів, близьких вам людей, дорогих могил, усипальниць духовних пасторів нації, релігії, церкви. Усе це називається ходіннями до Бога.

Мабуть, існує космічний закон справедливості: чим більше таких кроків, тим духовніша нація; чим духовніша нація, тим комфортніше і тепліше жити на тій землі, де ця нація мешкає.

Коли ж виникає раптом, чи поступово наростає суспільна напруга, то це від того, що наші предки в захмарних високостях сумують з нашої поведінки, хвилюються й тривожаться за нас, і ці їхні тривоги передаються в душі живих.

Ви думаєте, що неждані-негадані буревії і шторми це – свавільна несподівана стихія?

Ні. То душевні муки предків, невдоволених нашою поведінкою на землі, яку вони залишили, але ніколи, поки тут люди, – її не покинуть. Перестанемо ходити, перестане обертатися земля, охолоне, зупиниться життя.

Одному жити холодно

Є в мене один старий лісник, до якого я люблю заїжджати при нагоді не в справах служби, а для того, щоб просто зустрітися з ним, відвести, як кажуть, душу, погомоніти на різні житейські теми. Він має в лісі такий собі примітивний службовий кабінет у вигляді землянки-бурдія, де можна влітку відпочити, взимку зігрітися, прийняти людину. До цього бурдія причеплено ганок з міцним столом і стільцями.

Лісникові за 50, відчувається в ньому характер, міцна чоловіча сила, господарська жилка. Ліс у нього доглянутий, охайний, чимсь невловимо схожий на самого лісника. Як губка, вбирає у себе життєву мудрість, досвід попередників і непоказну любов до людей. Цим і вабить до себе. Наче написано на ньому, що можеш чоловікові довіритись, коли тебе щось болить, розстелити перед ним свої болі й

гризоти – зрозуміє, не осудить, поспівчуває, а якщо матиме можливість, то й допоможе щиро.

– Хочете, – питає при черговій зустрічі, – розкажу вам до нової книжки одну сторінку людської долі?

– Звичайно ж, хочу.

– Є в мене сусід. Померла в нього дружина. Діти – в містах, він – сам. Минуло півтора року і приходять не в ліс, а додому – сідаємо під яблунями, дружина накрила стола і він починає: «Оце, Миколо, понудьгував та й надумав женитись. І не думай, що – лінивий, не вмію попрати чи зварити борщу. Все це я роблю, а найбільша гризота в тому, що нема кому на стіл подати».

Бачите, яка в його житті плішка – нема кому подати! Поговорили ми, думав, що невдовзі таки ожениться, але чую – не знайшов нікого. Знову приходять:

– Не думав, що так може бути. Коли ми були молодими, то стояло питання – де жити? коли ж на старості вирішив з'єднати свою долю з іншою немолодою людиною, то й не гадав, що постане питання: «В кого жити?» Не заперечує зійтись зі мною, але не хоче в мою хату, а я не хочу в її. Аж тепер я зрозумів, що у таких роках це все зветься «не женитись, а до кого йти жити». Отже, покинути все своє чи перевезти до чужої хати, забути всі звичні і теплі кутки, загашники, все те, що накопичував роками, що стало дорогим і починати все з нуля? А воно ж увійшло в тебе і врослося, це ж не сорочка чи майка, які можна скинути і поміняти, це як друга твоя душа. Та й не одна! Це дві однакові душі! І чим багатша душа своїм минулим, то, думаю, тим краща. І виходить, що можу я умовити собі до пари тільки бідну душу. То для чого мені бідна, якщо я не найгірший і хочу багаті?

Отака безвихідь.

– А може, тут мова не в тому, де і в кого жити, а в тому, з ким жити? Може, ти не здогадувався, що прожив

з своєю Мариною у любові і злагоді, не задумуючись над цим, а тепер, коли її не стало, то починаєш розуміти, що з іншою не можеш, бо усе в ній не таке, і твоя Марина була тією єдиною, яка буває тільки раз на віку?

– То це ж тільки в книжках так і в писаннях...

– А книжки і писання звідки беруться? З людського життя.

– Нараяли мені молодицю не в нашому, а в сусідському селі. Через людей я передав, що приїду опівдні у середу, щоб зачекала, нікуди не йшла. Запріг свої колгоспні коні, спорядив опалку, кинув туди півлітру казьонки про всяк випадок, їду. Вона уже чекала. Вийшла, відчинила ворота, пустила нас у двір. Я розпріг коней, почепив опалку з вівсом, накрив коней попоною. Пішли до хати, в якій – дерев'яна підлога, гарно, чисто, рушники, високі подушки з вишиваними прошвами, великий телевізор. Хіба вона з такої хати піде? Але молодиця про це не веде мови. Вона сумнівається, чи путній з мене хазяїн.

– Пішли, – кажу, – надвір. Знімаю з коней попону, а у них – спини аж лисніють від ситості, гриви і хвости розчесані, упряж не рвана і клеєна, а шита міцними дратвами, навіть батіг – з вплетеними жовтими кутасиками.

– Бачиш? – питаю.

– Бачу, – каже вона. – Ти – хазяїн. Але бачу і те, що ти приїхав не до мене, а за мною. А я нікуди з своєї хати не поїду.

Вертаю назад. Дуже славна погода, пригріває сонечко, весело біжать дорогою посмітюшки, відчутно потепліло, а мені одному так холодно, що й не сказати. Може, й справді тут діло не в чужій хаті, може, це я не можу без Марини?

...На цих словах він похлинувся плачем, затулив очі руками, встав і, не прощаючись, пішов до воріт.

Моя дружина, яка була при цій розмові, теж утерла сльозу, припала до мого плеча і мовила:

– Самотній душі жити холодно. Дякуймо Богові, що ми ще при здоров'ї і в парі. Не дай Господь мені вмерти раніше за тебе.

Статурний, сивочолий, в білих лляних одежах...

З Василем Миколайовичем Паламарчуком знайомий років 15. На той час це був маститий журналіст, помічник двох губернаторів. За тим – редактор обласної газети «Вінниччина». Розповідали мені, що коли ходив у помічниках губернаторів, до нього завжди прислухалися, але найповніше він проявився в редакційній роботі. Так вийшло, що я декілька разів був присутній на завершенні газетного макета і бачив, як редактор уміло диригує примхливим оркестром колективу і симфонією чергового номера. Вражала снайперська точність і безумовна доцільність, з якою уже в готовій сторінці міняв заголовки окремих матеріалів, від чого ті зразу починали набувати нової питомої ваги і сприйматися по-іншому. Чарівна паличка маестро журналістики?

Не тільки це. Коли ринкові метастази добулися своїми щупальцями і до редакційних організмів, їхню силу, авторитет і потужність почав зумовлювати розмір тиражу, Василь Миколайович ні разу не опустив рівня довіреного йому видання нижче від обраних висот духовності, жодного разу не поступився совістю і мораллю перед каламуттю жовтої преси з її безпардонним нахабством. І водночас він діяв, як досвідчений менеджер на ниві масової інформації, а тому я впевнений: аби Василь Миколайович започаткував приватний газетний проект, то ми мали б справу з регіональною газетою, яка поєднала б у собі якості «33 каналу», «Урядового кур'єра» і здобула б популярність «Литературной газеты», яка за радянських часів користувалася шаленим авторитетом.

Коли Василь Миколайович вийшов на пенсію, це сталося тихо, непомітно, хоча, з мого погляду, він не до кінця реалізував себе. Його потенції в газетній справі ще були в zenіті розквіту.

Тижнів через два після його переходу на відпочинок я зателефонував і дізнався, що він перебуває на родинній садибі своєї дружини під Літином у Микулинцях і ремонтує будинок. Ми приїхали до нього з Аркадієм Олександровичем Гуцолом, Іваном Степановичем Волошенюком, Олександром Сергійовичем Гордієвичем. Село, на перший погляд, як село – широка вулиця, повна гусей, майже на кожному стовбові електролінії – лелечі гнізда, багато простору, зелені і блакитного неба.

Під'їхали до будинку. Зайшли у двір. Статечний, сивочолий, в білій лляній сорочці Василь Миколайович фарбує шифер зеленим. Привертає увагу неквапливість, ґрунтовність технологічного процесу в його руках. Щіткою по металу бездоганно відшліфовує спершу поверхню шиферу, так само ретельно і неквапливо втирає кожен мазок фарби. В мене особисто зразу пропало бажання прискорити чи припинити цей процес. Таким він був значливим, переконливим і самодостатнім. Продукт умілої господарської руки, яка звикла все робити на совість.

Будинок зазнавав повної реконструкції. Василь Миколайович показав нам креслення, з яких було видно, що тут створюється дуже зручне для життя і відпочинку житло.

З города виднілося величезне плесо води. Пізніше мені сказали, що це найбільше в області озеро на 380 гектарів. Довкола зеленіли луки, навіваючи думки про схожість з Поліссям. Потім з'ясувалося, що це справді частина Подільського Полісся. Я зрозумів, що Василь Миколайович полюбив цю місцину і вкладає в неї душу.

Ми часто зустрічались у Вінниці і знову приїхали в Микулинці десь через півтора року. Будинок уже завер-

шений, все там продумане до деталей, міцний, ґрунтовний інтер'єр, робочий кабінет, шикарний камін, розлогі дерев'яні сходи́нки на другий поверх, і Василь Миколайович – знову у чистих, білих лляних одежах, сивочолий, усміхнений.

– Пішли! Щось покажу!

Це була весна. Перед нами постала панорама саду й пасіки. Створив за півтора року, не знаючи навіть азів садівництва. Виявилось по тому, що, працюючи в газеті, дружив з багатьма любителями саду й городу, близько зійшовся з відомим науковцем, директором Подільської станції садівництва Василем Миколайовичем Яропудом. Запросивши до себе в Микулинці, бездоганно виконав усі його рекомендації і створив сад соток на десять. Цвіли дерева, буяла пронизливо-зелена, якась елітна, охайно підстрижена травиця, кожне деревце обкопане і припнуте до довгої акацієвої (щоб багато літ служила) тички. Стояв сонячний травень, гули бджоли, пишно цвіли деревця́та в білих вапняних «панчохах». Василь Михайлович захоплено розповідав про взаємодію бджоли, саду і цвіту.

За садом простиралася плантація картоплі, чітко розбита на прямокутники й квадрати. На кожному прямокутнику росла картопля іншого цвіту, тобто іншого сорту. Зі знанням справи говорив, як поливає, сапає, удобрює. На краях картоплиська лежали широкі бляшані листи, а на них – курячий послід.

– Сушу цілісіньке літо, пакую в паперові і поліетиленові мішки, зав'язую, щоб не проникла сирість. На бочку теплої води даю певну кількість посліду, настоюю його, і тільки цим поливаю сад. Тому він у мене такий пишний.

Отже, почерк господаря. До речі, в Микулинцях повсюдно відчувається подих води. Як на березі моря. Оцей запах, могутнє плесо, квіт'яблунь і груш, прямокутні і квадратні вікна красивої бараболі, вулики, гудіння бджіл і Василь Миколайович в білій лляній сорочці справляють враження вселенської гармонії добра і спокою.

Цієї осені їздили до нього ще раз. На дворічній яблуньці – по відру, або й два відра яблук. Аби не підв'язані, лежали б на землі, як помідори, стовбур не витримав би ваги. Господар не знав, що ми приїдемо, але в саду – стіл, ваза з грушами і сливами, «Вибране» Михайла Стельмаха, газети – довічні атрибути «прохромленого» журналістикою чоловіка.

– Зараз я вам нарву яблук!

Подаю йому поліетиленовий пакет.

– Ні!

– Пішов до господарського будинку, приніс звідти лозового кошика, виплетеного руками Івана Степановича, як подарунок, підійшов до кожної яблуньки, зірвав найкращі плоди, склав у кошик. Цей красивий процес переміщення плодів з яблунь до кошика завершився тим, що Василь Миколайович поставив кошика переді мною:

– Михайле Леонтійовичу, це вам і вашим дітям!

Яблука – одне краще одного, смаковито пахнуть, грають на сонці вродливими щоками. Я чомусь зразу згадав, як до Василя Миколайовича приїхав малий внучок з Києва, як він тримав його за руку, підводив до деревця, розповідав їхні біографії, і малий слухав з широко рознятими очима ці чарівні дідові монологи про красу довколишнього світу. Щаслива та дитина, що має такого духовно багатого дідуся. Років п'ять тому я прочитав книгу Василя Паламарчука «Снивода». Вона мене заповонила по вінця силою таланту і любові до рідного краю. «Снивода, Снивода, вода як сни... Вслухаюся в два акорди слова – спокійну мелодію мого дитинства. Тільки мудрець, зачарований тихоплинною красою, у натхненні міг видихнути пісенне слово. І навіки приросло воно до річки, народною пам'яттю увічнілося».

Цілком поділяю захоплення автора, думаю про ту людину, яка першою вигадала і зронила цю поетичну назву – Снивода. Хто вона? Далекий пращур Василя

Паламарчука, чи, може, він сам у своєму першому чи якомусь енному житті?

У пронизливо-щемному оповіданні «Бунда» він розповідає про жахливу заздрість однолітків повоевння, які заздять тим своїм ровесникам, чиї батьки не вернулися з фронтів Великої Вітчизняної – у них нема корів і їм не треба страждати на пасовиську, щодня доглядаючи неслухняну худобу. Страшне, потужне спостереження! Ними маленька книжечка Василя Паламарчука буквально напакована. І все тому, що багато може, вміє і робить. На кожному поприщі – талановито і сильно. Живе людина гарним і змістовним життям. Попри літературу, журналістику, книги, газети, сад, є в його житті місце і парі коней, якими любить їздити й орати; є місце курям, гусям, поросяткові, яких не соромиться доглядати; є місце машині, за кермо якої сідає залюбки. Є місце друзям, яких у нього багато, та найголовніше місце у його серці займають дружина, діти, внуки, про яких не забуває і до кожного з яких горнеться чуйною душею. Пишаюся своїм другом, журналістом і селянином, статечним, сивочолим, у постійно білих лляних одежах.

Логіка лісника

Глибока осінь. Косий дощ. Жовте листя. Під'їжджаю я до перукарні. Виходжу з машини. Стужа пронизує крізь пальто. Швидко заходжу в приміщення. В теплому залі бачу молоду жінку в джинсовому костюмі. Красива, але дуже сумне обличчя. Підходжу, беру дозвіл, присідаю в крісло. Вона ввічливо запитала мене... І одразу після цього глянула у вікно. Я теж. Її обличчя ще більше посмутніло. Працює. І так декілька разів, після того як подивиться у вікно, побачить косий дощ, жовте листя...

Іду з теплого приміщення на вулицю. І знов – косий дощ, жовте листя, і пронизливий вітер. Швидко сідаю в автомобіль і їду. Думаю, чому це така красива жінка і така сумна? Красиві жінки мають бути щасливими! І тут мене осяяла думка: «Боже, як я не здогадався спочатку! Видно, що вона турботлива дочка. Тому, як побачила цей сірий дощ, стужу, засумувала, а причина її смутку була, мабуть, в тому, що зима починається, а в мамі немає дров...»

Розвертаю машину. Під'їжджаю знову... Виходжу. Уже і дощ теплий, і осінь у всій своїй красі, а я відчув приплив сили.

Сідаю знову в машину і думаю, наскільки важливо людям розуміти один одного...

Бізнес є бізнес

Буша. Осінь. До мене в гості приїхали художники із західних областей України. В період розквіту бабиного літа сидимо ми на терасі: за двома столиками – дві групи. Зі мною художник з Івано-Франківщини Микола.

Він каже: «Хлопці, мені 68 років, і так склалося, що вже дев'ять років я один і не можу знайти собі пару». Інший: «Миколо, та ж за отим столиком сидить Валя зі Львова, яка цим займається». «Як?» – питає. «Вона організовує знайомства. Валю, ходи-но сюди!» Підсідає Валя: «В чому питання?» Кажемо: «Ось так-то й так-то». «То ви правильно звернулися, – говорить. – Скажу вам, що це для мене питання бізнесу. Я дуже багато поєднала людських доль».

Микола радий, щасливий!

– Валю, допоможи й мені, – просить Микола.

– Ти маєш бути готовий, що це не безкоштовно, – відповідає Валя.

- Я вже погоджуюсь.
- А скільки тобі років?
- Шістдесят вісім.
- Непогано, непогано. А в тебе квартира є?
- Є.
- А хто прописаний, крім тебе?
- Ніхто.
- О! Чудово! А ти мені скажи: діти мають квартиру?
- Мають.
- Прописані в себе?
- В себе.
- Дуже добре. Я можу допомогти тобі у цій справі. А якого віку ти хотів би дружину?
- Ну як уже така справа, то десь 48-52 років.
- Ти знаєш, у тебе є смак. Нині у Львові якраз прийнята така різниця у віці. Фотографи дуже люблять на центральній площі міста чи в кав'ярні за горнятком кави фотографувати такі пари. А ти мені ще скажи, чи є в тебе батьки?
- Немає.
- А у скільки років помер батько?
- У вісімдесят сім, а мати в дев'яносто один.
- Миколо, вибачай, нічого у нас не вийде. Ти з довгожителів.
- Та й що?
- То їй прийдеться довго чекати.

1. Бібліографія творів Михайла Вдовцова

1.1. Окремі видання

Михайло Вдовцов працює в жанрі малої прози. Бог дав йому дарунок тонкої спостережливості й своєрідного бачення навколишнього світу. Ці спостережливість і бачення, покладені на папір, набувають енергетичної сили і здатні викликати читацьку реакцію.

М. Каменюк

1. Романтичні овиди Кетрос : спогади і роздуми – як позиція / М.Л. Вдовцов ; ред. і авт. передм. І.С. Волошенюк. – Вінниця : О. Власюк, 2008. – 158 с.

2. Романтичні овиди Кетрос : спогади і роздуми / М.Л. Вдовцов. – 2-ге, доп. вид. – Вінниця : О. Власюк, 2009. – 152 с.

Рец.: Борецький, В. Плекаючи древо... / В. Борецький // Вінниц. край. – 2009. – № 3. – С. 144-145.

3. Благодать самотності : оповідання, шкіци, думки / М.Л. Вдовцов ; авт. післямови І.С. Волошенюк. – Вінниця : О. Власюк, 2009. – 120 с. : портр.

4. Мої Кетроси : оповідання, думки, спостереження / М.Л. Вдовцов. – Вінниця : О. Власюк, 2010. – 48 с.

5. Одному жити холодно : оповідання, думки, спостереження / М.Л. Вдовцов. – Вінниця : О. Власюк, 2010. – 184 с.

6. Зерно з татових черевиків / М.Л. Вдовцов. – Вінниця : Консоль, 2011. – 288 с. – Електрон. версія. – Режим доступу: http://www.library.vn.ua/includes/zerno_z_tatovuh_cherevukiv (дата звернення: 15.01.15). – Назва з титул. екрана.

Рец.: Стрельбицький, М. Радощі людської самодостатності / М. Стрельбицький // Вінниц. край. – 2012. – № 2. – С. 157.

* * *

7. Мельничук, Л. Бубнівська кераміка : історико-краєзнав. дослідж. / Л. Мельничук, І. Мельничук, *М. Вдовцов*. – Бубнівка, 1999. – 81 с. : фот.

8. Волошенюк, І. Фотомоделі Подільського зоопарку : довід. вид. / І. Волошенюк, О. Гордієвич ; під ред. *М. Вдовцова*. – Вінниця : О. Власюк, 2007. – 72 с. : кольор. фот.

9. Визначні пам'ятки Вінниччини = Remarkable memorials of Vinnytsya region : до 80-річчя утворення Вінниц. обл. : альбом / редкол.: С. Нешик, К. Висоцька, *М. Вдовцов* ; Вінниц. обл. краєзнав. музей. – Вінниця : ФОП Щербатюк, 2011. – 400 с. : кольор. іл. – Текст укр., англ.

10. Три пелюстки любові : збірник / редкол.: *М. Вдовцов*, І. Волошенюк, М. Каменюк. – Вінниця : ФОП Данилюк В.Г., 2012. – 72 с. – (Письменники Вінниччини дітям).

Рец.: Стрельбицький, М. Чи дитячий дарунок дітям?
/ М. Стрельбицький // Вінниц. край. – 2012. – № 2. – С. 156.

11. Вінниччина в роки Великої Вітчизняної війни: біль втрат і велич подвигів = Vinnytsya region during Great Patriotic War: painful losses and heroic deeds : альбом / редкол.: С. Нешик, К. Висоцька, М. Вдовцов ; Вінниц. обл. краєзнав. музей. – Вінниця, 2013. – 111 с. : іл.

12. Русалка Дністровая : літ.-краєзнав. зб. / голов. ред. М. Каменюк ; [чл. редкол.: М. Вдовцов та ін.]. – Вінниця : Діло, 2013. – 400 с.

1.2. Твори, опубліковані в збірниках, альманахах, періодичних виданнях

*Це – ласкавці. Такі собі
спогади і роздуми про красу й
добро людської душі, щирість
її діянь. Може, хтось назве їх
по-іншому, але для мене вони –
ласкавці. Мій власний жанр.*

М. Вдовцов

2009

13. З голосу вічності : [новели] / М. Вдовцов // Вінниц. край. – 2009. – № 4. – С. 26-41. – Зміст: Дими Кетрос ; Метелики ; Серпень у Кетросах ; Смак дощу ; Сто рушників дядька Федора ; Поселення Богів ; Чисте і високе ; Дядьки ; Фото зі старого альбому ; Табу ; Карпати ; Дніпро ; Вікнами до Києва ; Про спокій і злагоду ; Другий ярус ; З голосу вічності ; Роль вождя.

2011

14. Дими Кетрос ; Поселення Богів : [новели] / М. Вдовцов // Літ. Україна. – 2011. – 1 груд. – С. 9.

2012

15. Рідні мої Кетроси : оповідання / М. Вдовцов // Три пелюстки любові : збірник / редкол.: М. Вдовцов, І. Волошенюк, М. Каменюк. – Вінниця, 2012. – С. 55-70.

16. Ковблики : давні новели / М. Вдовцов // Вінниц. край. – 2012. – № 1. – С. 34-38. – Зміст: Басист ; Коні на припоні ; Два кольори ; Легка рука.

17. Як гуцули Карпатами... : [оповідання] / М. Вдовцов // Літ. Україна. – 2012. – 17 трав. – С. 11.

18. Подільські новели / М. Вдовцов // Київ. – 2012. – № 6. – С. 29-59 : портр. – Зміст: Трипільське коріння Кетрос ; Дід і бабка ; Як гуцули Карпатами... ; Дими Кетрос ; Магала ; Як у батьківській хаті... ; Благодать самотності ; Самородок ; Непереможний Козаченко ; Кінь Івана Сорочана ; Мадам корова і фрау вівця ; Гербарій кетроських прізвиськ ; Сто рушників дядька Федора ; Оголошені братами ; Топольки, радіо, річка і чорний ворон ; Коні й люди ; Спокушали цнотливого ; Дещо про Бубнівську містику ; З однієї криниці ; Самому жити холодно.

19. Моє рідне село : [підбірка новел] / М. Вдовцов // Слово Придністров'я. – 2012. – 28 верес. – С. 2-3 : фот. – Зміст: І вам відкривається істина... ; Печаль покинутої хати ; Бабине літо ; Аромат хліба ; Зерно з татових черевиків ; Рідні мої Кетроси.

2013

20. Поселення Богів ; Карпати ; Межиріччя Бугу і Дністра ; Як гуцули Карпатами... ; Трипільське коріння Кетрос : [новели] / М. Кетрос [М. Вдовцов] // Русалка Дністровая : літ.-краєзнав. зб. / голов. ред. М. Каменюк ; [чл. редкол.: М. Вдовцов та ін.]. – Вінниця, 2013. – С. 340-346.

21. Рідні мої Кетроси ; Космічний закон справедливості : [новели] / М. Вдовцов // Смак молодого вина : літ.-мистец. альм. / упоряд. В. Кобець. – Вінниця, 2013. – С. 122-128.

22. Татові яблука : оповідання / М. Вдовцов // Слово Придністров'я. – 2013. – 25 жовт. – С. 8.

23. Баштан [Електронний ресурс] : [оповідання] / М. Вдовцов // Краснослов : [веб-сайт]. – Електрон. текст. дані. – Вінниця, 2015. – Режим доступу: <http://krasnoslov.org.ua/bashtan/> (дата звернення: 19.12.14), вільний. – Назва з титул. екрана. – Опис засн. на версії, датов.: 13.02.2013.

24. Гербарій кетроських прізвиськ [Електронний ресурс] : [оповідання] / М. Вдовцов // Краснослов : [веб-сайт]. – Електрон. текст. дані. – Вінниця, 2015. – Режим доступу: <http://krasnoslov.org.ua/herbarij-ketroskyh-grizvysk/> (дата звернення: 19.12.14), вільний. – Назва з титул. екрана. – Опис засн. на версії, датов.: 13.02.2013.

25. Дещо про Бубнівську містику [Електронний ресурс] : [новела] / М. Вдовцов // Краснослов : [веб-сайт]. – Електрон. текст. дані. – Вінниця, 2015. – Режим доступу: <http://krasnoslov.org.ua/descho-pro-bubnivsku-mistyku/> (дата звернення: 19.12.14), вільний. – Назва з титул. екрана. – Опис засн. на версії, датов.: 13.02.2013.

2014

26. Татові яблука : оповідання / М. Вдовцов // Вінниц. край. – 2014. – № 2. – С. 20-23 ; Літ. Україна. – 2014. – 6 лют. – С. 9 ; Вінниччина. – 2014. – 30 трав. – С. 13.

27. Три образки з природи : оповідання / М. Вдовцов // Вінниц. край. – 2014. – № 2. – С. 23-27. – Зміст: Муха ; Вона щось знає ; Мовчи.

2015

28. Благодать самотності : [оповідання] / М. Вдовцов // Дністрове гроно : літ.-мистец. Ямпільщина / упоряд.: Н. Гнатюк, Т. Ковальський. – Київ, 2015. – С. 342-368.

1.3. Публіцистика, інтерв'ю

1993

29. Відроджуємо культуру : [про здобутки та перспективи розвитку худож.-виробн. об-ня «Бубнівська кераміка» розповідає його керівник М. Вдовцов] / М. Вдовцов // Трибуна праці. – 1993. – 2 лют. – С. 3 : фот.

1995

30. Власними силами : [дир. худож.-виробн. об-ня «Бубнівська кераміка» про створення сучас., високооснащ. матер. бази вир-ва декорат. та вжитк. кераміки] / М. Вдовцов // Трибуна праці. – 1995. – 27 верес. – С. 2 : фот.

2000

31. За нами досвід, мудрість, натхнення поколінь : [про роботу худож.-виробн. об-ня «Бубнівська кераміка», дир. якого є авт. ст.] / М. Вдовцов // Вінниччина. – 2000. – 11 квіт. – С. 3 : фот.

2005

32. «Я радий, що ліс має справжніх друзів і господарів...» : [інтерв'ю з ген. дир. КМП «Віноблагроліс» М. Вдовцовим про трудові здобутки колективу] / М. Вдовцов ; записав І. Волошенюк // Вінниччина. – 2005. – 16 верес. – С. 2.

33. Лісівникам така політика імпонує : [про стратегію розвитку Вінниччини до 2015 р., зокрема, про лісогосп. діяльність регіону] / М. Вдовцов // Вінниччина. – 2005. – 7 жовт. – С. 1.

34. Ліс потрібен кожному : [розмова з деп. облради, ген. дир. КМП «Віноблагроліс» М. Вдовцовим про проблеми лісогосп. галузі] / М. Вдовцов ; записав О. Чебан // Уряд. кур'єр. – 2005. – 25 листоп. – С. 11 : фот.

2006

35. Багатство лісу сокирою не зміряєш : [інтерв'ю з ген. дир. КМП «Віноблагроліс» М. Вдовцовим про його бачення перспективи розвитку лісогосп. галузі] / М. Вдовцов ; записав Л. Кимак // Вінниччина. – 2006. – 7 лип. – С. 5 : фот.

36. Професія, де все починається з любові : [про роботу КМП «Віноблагроліс» розповідає його ген. дир. М. Вдовцов] / М. Вдовцов ; записав Л. Кимак // Вінниччина. – 2006. – 15 верес. – С. 2 : фот.

2007

37. [Передмова] / М. Вдовцов // Фотомоделі Подільського зоопарку : довід. вид. / І. Волошенюк, О. Гордієвич ; під ред. М. Вдовцова. – Вінниця, 2007. – С. 6-8 : фот.

38. Зоопарк у Вінниці : [про історію створення і мешканців зоопарку розповідає ген. дир. КМП «Віноблагроліс» М. Вдовцов] / М. Вдовцов ; спілкувався І. Волошенюк // Вінниччина. – 2007. – 19 січ. – С. 1, 5 : фот.

39. День відкритих дверей в «Агролісі» : [інтерв'ю з ген. дир. КМП «Віноблагроліс» М. Вдовцовим] / М. Вдовцов ; записав І. Волошенюк // Вінниччина. – 2007. – 2 лют. – С. 6.

40. Вінницький зоопарк : [ген. дир. КМП «Віноблагроліс» М. Вдовцов розповідає про ідею створення зоорозплідника] / М. Вдовцов ; записав І. Волошенюк // Сіл. вісті. – 2007. – 9 лют.

41. «Добре, що я поїхав у Францію після 50-ти...» – вважає Михайло Вдовцов, гендиректор «Віноблагролісу» : [Михайло Леонтійович їздив на запрошення асоц. фермерів Франції, котрі співпрацюють з підприємством, яке він очолює] / М. Вдовцов ; записав І. Волошенюк // Поділ. порадиця. – 2007. – 25 квіт. – С. 1, 3 : фот.

42. Нові пріоритети агролісу : [розмова з ген. дир. КМП «Віноблагроліс» про охорону і захист існуючих масивів та створення нових насаджень] / М. Вдовцов ; записав І. Волошенюк // Вінниччина. – 2007. – 30 трав. – С. 1-2 : фот.

43. «Нормальний стан шламбона...» : [М. Вдовцов розповів про стан пам'ятників садово-парк. мистецтва Вінниччини] / М. Вдовцов ; бесіду вів І. Волошенюк // Вінниччина. – 2007. – 22 груд. – С. 7. – (Спец. вип. газ. «Хочу все знати»).

2009

44. Створення та діяльність на Вінниччині відділу Всеукраїнської спілки мисливців та рибалок у 1920-х рр. / М. Вдовцов // Наук. зап. Вінниц. держ. пед. ун-ту ім. Михайла Коцюбинського : зб. наук. пр. Серія: Історія / ред. П.С. Григорчук. – Вінниця, 2009. – Вип. 15. – С. 217-219.

45. Лірика й арифметика оптимізму : [інтерв'ю з ген. дир. КМП «Віноблагроліс» М. Вдовцовим напередодні Дня працівників лісу] / М. Вдовцов ; записав І. Волошенюк // Вінниччина. – 2009. – 18 верес. – С. 8.

46. Самородок : [про майстриню гончар. мистецтва Ф. Міщенко з с. Бубнівка Гайсин. р-ну] / М. Вдовцов // Вінниччина. – 2009. – 25 верес. – С. 13.

47. На теми любові до братів наших менших : [про Вінниц. зоопарк розповідає ініціатор його створення – ген. дир. КМП «Віноблагроліс» М. Вдовцов] / М. Вдовцов ; записав І. Волошенюк // Вінниц. газ. – 2009. – 27 листоп. – С. 9. – (Спец. вип. газ. «П'ятниця»).

2010

48. [«Мрію бачити нашу область краєм зеленого туризму...»] / М. Вдовцов // Вінниччина журналістська : громад.-попул. довід. / автор-упоряд. В. Лисенко. – Вінниця, 2010. – С. 34.

49. Статурний, сивочолий, в білих лляних одягах... : [про журналіста, колиш. гол. ред. обл. газ. «Вінниччина» В. Паламарчука] / М. Вдовцов // Вінниччина. – 2010. – 17 лют. – С. 6 : фот.

2012

50. Могилів-Подільський район на початку ХХІ століття / М. Вдовцов, О. Антонюк // IV Могилів-Поділ. наук.-краєзнав. конф. (28-29 верес. 2012 р.) / відп. ред. Л. Баженов. – Кам'янець-Поділ., 2012. – С. 9-13.

51. Пам'ятати про подвиг : [вітальне слово голови пост. коміс. з питань культури, духовності та іст. спадщини облради М. Вдовцова до учасників міжнар. наук. конф.] / М. Вдовцов // Синьоводська битва 1362 року – визначальна подія в історії України : матеріали міжнар. наук. конф., м. Хмільник Вінниц. обл., 24 квіт. 2012 р. / відп. ред. С.Д. Гальчак. – Вінниця, 2012. – С. 13-14.

52. Замість газу – пресовані брикети : [про вир-во брикетів з відходів деревини КМП «Віноблагроліс»] / М. Вдовцов // Поділ. зоря. – 2012. – 16 лют. – С. 3.

53. Пріоритет влади : [про розвиток особистих селян. госп-в] / М. Вдовцов // Слово Придністров'я. – 2012. – 15 черв. – С. 4 : кольор. фот.

54. Тези до звіту голови райдержадміністрації по здійсненню делегованих їй районною радою повноважень / М. Вдовцов // Слово Придністров'я. – 2012. – 7 верес.– С. 3 : фот.

55. [Про програму стратегії розвитку територ. громад під назвою «Моє рідне село»] / М. Вдовцов // Слово Придністров'я. – 2012. – 14 верес. – С. 4.

56. І вам відкривається істина... : [про відродження села] / М. Вдовцов // Слово Придністров'я. – 2012. – 28 верес. – С. 2 : фот.

57. В серці кожного – моє рідне село : [про покращення умов праці та відпочинку мешканців сіл Могилів-Поділ. р-ну] / М. Вдовцов // Слово Придністров'я. – 2012. – 26 жовт. – С. 1 : кольор. фот.

2013

58. Земля любить господаря : [про реабілітацію селян, репресов. у 20-30 роках минулого ст.] / М. Вдовцов // Слово Придністров'я. – 2013. – 25 січ. – С. 8 : фот.

59. Ми, і ніхто, крім нас : [про зміни у Могилів-Поділ. р-ні на краще] / М. Вдовцов // Слово Придністров'я. – 2013. – 5 квіт. – С. 4 : кольор. фот.

60. Ми господарі на землі : [інтерв'ю з головою райдержадмін. Могилів-Поділ. р-ну М. Вдовцовим про відродження регіону] / М. Вдовцов ; записала Л. Знак // Слово Придністров'я. – 2013. – 8 листоп. – С. 4-5 : кольор. фот.

61. Непростий, але плідний рік : [про підсумки роботи Могилів-Поділ. р-ну за 2013 р.] / М. Вдовцов // Слово Придністров'я. – 2013. – 27 груд. – С. 2 : фот.

2014

62. На батьківщину Кобзаря : [про подорож до с. Шевченкове, що на Черкащині, де народився Т.Г. Шевченко] / М. Вдовцов // Слово Придністров'я. – 2014. – 28 лют. – С. 7 : фот.

2. Про Михайла Вдовцова

2.1. Про літературну творчість письменника

*Неканонічне, нешаблонне,
дуже своєрідне, ні на що
не схоже, але, безперечно,
примітне.*

І. Волошенюк

2008

63. Волошенюк, І. Про автора : [М. Вдовцова] / І. Волошенюк // Романтичні овиди Кетрос : спогади і роздуми – як позиція / М. Вдовцов. – Вінниця, 2008. – С. 3-16.

2009

64. Волошенюк, І. Про автора : [М. Вдовцова] / І. Волошенюк // Благодать самотності : оповідання, шкіци, думки / М. Вдовцов. – Вінниця, 2009. – С. 115-117.

2011

65. Стали членами НСПУ : [в т. ч. вінниц. прозаїк М. Вдовцов] // Літ. Україна. – 2011. – 24 лют. – С. 5.

66. Каменюк, М. Від портретів земляків до життєпису народу : [про працівника системи лісового госп-ва й охорони природи, ген. дир. КмП «Віноблагроліс», члена Вінниц. обл. орг. НСПУ М. Вдовцова] / М. Каменюк // Літ. Україна. – 2011. – 1 груд. – С. 9.

2012

67. Волошенюк, І.С. Ямпільська душа Вдовцова / І.С. Волошенюк // Орли зграями не літають / І.С. Волошенюк. – Вінниця, 2012. – С. 49-57.

68. Каменюк, М.Ф. Праця, хліб і пісня Михайла Вдовцова / М.Ф. Каменюк // Київ. – 2012. – № 6. – С. 27-28.

2014

69. Каменюк, М.Ф. Яблуні Благовіщення Михайла Вдовцова : до 60-річчя від дня народж. письменника / М.Ф. Каменюк // Знаменні і пам'ятні дати Вінниччини 2015 р. : хронол. довід. – Вінниця, 2014. – С. 81-95. – Електрон. версія. – Режим доступу: http://www.library.vn.ua/publications/2015/zpd_Vin2015.html (дата звернення: 20.01.15), вільний. – Назва з титул. екрана.

2015

70. Волошенюк, І. Талант любові ; Ямпільська душа Вдовцова / І. Волошенюк // Дністрове гроно : літ.-мистец. Ямпільщина / упоряд.: Н. Гнатюк, Т. Ковальський. – Київ, 2015. – С. 425-430.

71. Каменюк, М. Праця, хліб і пісня Михайла Вдовцова / М. Каменюк // Дністрове гроно : літ.-мистец. Ямпільщина / упоряд.: Н. Гнатюк, Т. Ковальський. – Київ, 2015. – С. 431-433.

72. Борецький, В. Плекаючи древо... / В. Борецький // Дністрове гроно : літ.-мистец. Ямпільщина / упоряд.: Н. Гнатюк, Т. Ковальський. – Київ, 2015. – С. 434-436.

2.2. Михайло Вдовцов у культурному житті Вінниччини

...повсюдно дбав про справу народознавчу, культурологію подільської історії, сторінки якої в літописанні всієї України чи не найколеритніші. На якій посаді б він не працював – повсюди реанімував забуті, занедбані старожитні цінності подолян, надавав їм сучасного звучання.

М. Каменюк

1995

73. Мельничук, М. Недоспівана пісня гончарного круга : [худож.-виробн. об-ня «Бубнівська кераміка», очолюване М. Вдовцовим, відроджує худож. вишивку] / М. Мельничук // Панорама. – 1995. – 27 верес. – С. 2.

74. Ковч, Ю. Творці краси і добра : [про відкриття нового сучас. гончар. цеху при худож.-виробн. об-ні «Бубнівська кераміка», яке очолює М. Вдовцов] / Ю. Ковч // Трибуна праці. – 1995. – 3 жовт. – С. 1 : фот.

75. Симпозіум-практикум у Бубнівці : [на Гайсинщині відбувся Всеукр. симп.-практикум з нар. гончарства «Бубнівська кераміка-95», на якому Спілка майстрів нар. мистецтва нагородила Почесним дипломом одного з ініціаторів проведення симп., дир. худож.-виробн. об-ня «Бубнівська кераміка» М. Вдовцова] // Панорама. – 1995. – 22 листоп. – С. 4.

76. Панчук, Ф. Щоб не згасло в горні полум'я творчості : [на базі худож.-виробн. об-ня «Бубнівська кераміка» з ініціативи його дир. М. Вдовцова відбувся Всеукр. симп.-практикум з нар. гончарства «Бубнівська кераміка-95»] / Ф. Панчук // Вінниччина. – 1995. – 2 груд. – С. 4 : фот.

1996

77. Майба, Л. Як фенікс з попелу : [Спілка майстрів нар. мистецтва України за сприяння дир. худож.-виробн. об-ня «Бубнівська кераміка» М. Вдовцова провела Всеукр. симп.-практикум з нар. гончарства «Бубнівська кераміка-95»] / Л. Майба // Укр. культура. – 1996. – № 1. – С. 15-16 : фот.

1998

78. Ткачук, О. Бубнівська кераміка : [М. Вдовцов, дир. худож.-виробн. об-ня «Бубнівська кераміка», розповідає про новий напрямок своєї діяльності – поліграфію] / О. Ткачук, А. Бевз // Трибуна праці. – 1998. – 16 черв. – С. 2 : фот.

79. Хрієнко, М. Гончарі з берега Собу : з ініціативи М. Вдовцова в с. Бубнівка відроджено нар. промисел / М. Хрієнко // Робітн. газ. – 1998. – 1 лип. – С. 4 : фот.

80. Степаненко, В. Не святі горшки ліплять : [про проведення II Всеукр. симп.-практикуму з нар. гончарства «Бубнівська кераміка-98» в с. Бубнівка Гайсин. р-ну, започат. в 1995 р. на базі худож.-виробн. об-ня «Бубнівська кераміка», очолюваного М. Вдовцовим] / В. Степаненко // Вінниц. відом. – 1998. – 20 серп. – С. 5 : фот.

81. Остапенко, Д.І. [У с. Бубнівка пройшов II Всеукр. симп.-практикум з нар. гончарства «Бубнівська

кераміка-98» на базі худож.-виробн. об-ня «Бубнівська кераміка», дир. якого М. Вдовцов] / Д.І. Остапенко // Трибуна праці. – 1998. – 26 верес. – С. 1.

82. Панчук, Ф. Свято гончарного круга : [про організацію II Всеукр. симп.-практикуму з нар. гончарства «Бубнівська кераміка-98» на Гайсинщині розповів М. Вдовцов] / Ф. Панчук // Вінниц. відом. – 1998. – 8 жовт. – С. 5 : фот.

83. Горшки ліплять не святі, а талановиті : [на Вінниччині пройшов II Всеукр. симп.-практикум з нар. гончарства «Бубнівська кераміка-98», на якому керівник худож.-виробн. об-ня «Бубнівська кераміка» М. Вдовцов запропонував створити музей сучас. кераміки, основу якого становитимуть роботи учасників симп.] // День. – 1998. – 13 жовт. – С. 7. – Електрон. версія. – Режим доступу: <http://www.day.kiev.ua/uk/article/kultura/korotko-kultura-932> (дата звернення: 14.12.14), вільний. – Назва з титул. екрана.

84. Хрієнко, М. Гончарі з берега Собу : з ініціативи М. Вдовцова в с. Бубнівка відроджується нар. промисел / М. Хрієнко // Подолія. – 1998. – 21 листоп. – С. 4 : фот.

85. Гурин, Л. Золота пора чи «бабине літо» бубнівської кераміки : [одним з ініціаторів проведення II Всеукр. симп.-практикуму з нар. гончарства «Бубнівська кераміка-98» є дир. худож.-виробн. об-ня «Бубнівська кераміка» М. Вдовцов] / Л. Гурин, Т. Зінченко // Культура і життя. – 1998. – 2 груд. – С. 2.

1999

86. Дмитриченко, В. ХВО уже видає книги : [у видавн. центрі худож.-виробн. об-ня «Бубнівська кераміка»,

дир. якого М. Вдовцов, надруковано зб. «Ходім у Божий храм» В. Лазаренка] / В. Дмитриченко // Трибуна праці. – 1999. – 15 черв. – С. 1.

87. Панчук, Ф. І мальви – картини розцвіли : [у с. Бубнівка Гайсин. р-ну завершився Всеукр. пленер майстрів нар. малярства, присвяч. пам'яті М. Бабака та П. Кравченка, одним із ініціаторів проведення якого був М. Вдовцов – керівник худож.-виробн. об-ня «Бубнівська кераміка»] / Ф. Панчук // Трибуна праці. – 1999. – 5 жовт. – С. 1, 4 : фот. ; Панорама. – 1999. – 9 жовт. – С. 3.

88. Панчук, Ф. Всеукраїнський симпозиум у Бубнівці : [на Гайсинщині пройшло свято майстрів нар. малярства, ідея проведення якого належить керівнику худож.-виробн. об-ня «Бубнівська кераміка» М. Вдовцову] / Ф. Панчук // Вінниц. газ. – 1999. – 16 жовт. – С. 10.

89. Константинов, М. Меценатство – справа вигідна : [худож.-виробн. об-ня «Бубнівська кераміка», керівником якого є М. Вдовцов, виступило спонсором проведення Всеукр. симп. майстрів нар. малярства у с. Бубнівка Гайсин. р-ну] / М. Константинов // Вінниц. газ. – 1999. – 11 листоп. – С. 1 : фот.

2000

90. Чебан, О. Бубнівські майстри : [про роботу худож.-виробн. об-ня «Бубнівська кераміка», дир. якого М. Вдовцов] / О. Чебан // Уряд. кур'єр. – 2000. – 25 січ. – С. 6.

91. Рябокiнь, О. «Бубнівська кераміка» – 2000 : [учасників Всеукр. симп.-практикуму гончарства «Бубнівська кераміка» привітав дир. худож.-виробн. об-ня

«Бубнівська кераміка» М. Вдовцов] / О. Рябокінь // Трибуна праці. – 2000. – 19 верес. – С. 2 : фот.

92. Ковч, Ю. Свято творців краси і добра : [дир. об-ня «Бубнівська кераміка» М. Вдовцов під час економ. кризи створив передумови для відтворення та розвитку бубнів. гончарства] / Ю. Ковч // Трибуна праці. – 2000. – 26 верес. – С. 1.

2001

93. Онищенко, В. Відродження давнього промислу : [худож.-виробн. об-ня «Бубнівська кераміка» завдяки дир. М. Вдовцову стало сучас. базою розвитку гончарства на Вінниччині] / В. Онищенко // Культура і життя. – 2001. – 24 листоп. – С. 4 : фот.

2006

94. Волошенюк, І. «Сенатор» Буші : [про ген. дир. КМП «Віноблагроліс» М. Вдовцова, його проект «Стежками Поділ. оберегів» та внесок у відродження і збереження іст. пам'яток у с. Буша Ямпіл. р-ну] / І. Волошенюк // Вінниччина. – 2006. – 2 груд.

2007

95. Волошенюк, І. Парк графині Беннет : [відроджується в с. Олександрівка Томашпіль. р-ну завдяки зусиллям керівника КМП «Віноблагроліс» М. Вдовцова] / І. Волошенюк // Сіл. вісті. – 2007. – 7 берез. – С. 5.

96. Волошенюк, І. Парижанка графиня Беннет у своєму маєтку в Олександрівці Томашпільського району дожила до 103-х років : [КМП «Віноблагроліс» під керівництвом М. Вдовцова відродило Олександрів. парк

графині Беннет] / І. Волошенюк // Поділ. порадиця. – 2007. – 9 трав. – С. 8. – Електрон. версія. – Режим доступу: <http://old.33kanal.com/2007/r07-10-18.php> (дата звернення: 08.01.15), вільний. – Назва з титул. екрана.

97. Гнатюк, Н. Співоче поле Ганни Секрет : [КМП «Віноблагроліс», дир. якого М. Вдовцов, стало одним із спонсорів міжобл. фестивалю «На кордоні областей»] / Н. Гнатюк // Слово Просвіти. – 2007. – 14-20 черв. – С. 4. – Електрон. версія. – Режим доступу: <http://slovoprosivity.org/pdf/2007/Slovo-24.pdf> (дата звернення: 17.01.15), вільний. – Назва з титул. екрана.

2008

98. Волошенюк, І. «Сенатор» Буші : [про ген. дир. КМП «Віноблагроліс» М. Вдовцова, його внесок у відродження і збереження іст. пам'яток у с. Буша Ямпіл. р-ну] / І. Волошенюк // Сіл. вісті. – 2008. – 8 лют. – С. 2.

99. Волошенюк, І. За відродження заповідників і стародавніх парків : [у с. Олександрівка Томашпіл. р-ну, в колиш. парку фр. графині Беннет, який був відродж. завдяки зусиллям ген. дир. КМП «Віноблагроліс» М. Вдовцова, проведено нараду голів район. і сіл. рад щодо збереження та відтворення об'єктів садово-парк. мистецтва обл.] / І. Волошенюк // Вінниц. газ. – 2008. – 25 листоп. – С. 6 : фот.

2009

100. Скрипник, В. Письменників скупали в... росах : [Вінниц. обл. орг. НСПУ та її голова М. Каменюк разом із КМП «Віноблагроліс» і його дир. М. Вдовцовим започаткували творчі зустрічі у с. Олександрівка Томашпіл.

р-ну, в колиш. маєтку фр. графині Беннет] / В. Скрипник // 20 хвилини. – 2009. – 10-11 лип. – С. 6.

101. Куций, Л. Письменники у відновленій перлині Поділля : [на базі Олександрів. парку графині А. Беннет, відродж. ген. дир. КМП «Віноблагроліс» М. Вдовцовим, відбувся творчий письмен. семінар] / Л. Куций // Вінниц. газ. – 2009. – 21 лип. – С. 6.

102. Легенди подільських лісів : [у с. Благодатне Томашпіль. р-ну на території Олександрів. парку, який був відродж. завдяки зусиллям ген. дир. КМП «Віноблагроліс» М. Вдовцова, було відкрито обл. Будинок творчості письменників] // Вінниц. газ. – 2009. – 11 серп. – С. 8 : кольор. фот.

2010

103. Волошенюк, І. Буша – магнетична свіча духовності : [про історію с. Буша Ямпіль. р-ну і допомогу М. Вдовцова у проведенні археол. розкопок та щоріч. пленерів каменотесів] / І. Волошенюк // Вінниц. край. – 2010. – № 1. – С. 80-89 : фот.

104. Рабенчук, В. Шепоче листом Бортнякова вічність : [ініціаторами закладення скверу ім. Анатолія Бортняка під вікнами шк. у с. Жабокричі Крижоп. р-ну стали Вінниц. обл. орг. НСПУ та КМП «Віноблагроліс» на чолі з ген. дир., літератором М. Вдовцовим] / В. Рабенчук // Літ. Україна. – 2010. – 11 лют. – С. 4.

105. Сквер ім. Анатолія Бортняка [Електронний ресурс] : [Вінниц. обл. орг. НСПУ та КМП «Віноблагроліс» на чолі з ген. дир. – літератором і невтом. відтворювачем

нар. поділ. святинь – М. Вдовцовим виступили з ініціативою увічнювати лицарів укр. духу в скверах та парках їхнього імені] // Крижоп. р-н : офіц. портал. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: <http://krz.gov.ua/istorikokulturna-spadschina/kulturnoistorichni-pamyatki/skver-bortnyaka/> (дата звернення: 18.01.15), вільний. – Назва з титул. екрана.

2012

106. Безуглий, Ю. І туризм розвивають, і знання здобувають: [на базі Вінниц. ф-ту Київ. НУКіМ відбулася укр.-пол. наук.-практ. конф. на тему «Розвиток туризму на теренах Поділля: історія, сьогодні, майбутнє» за участю ген. консула Респ. Польща у Вінниці К. Свідерека, заст. голови обл. ради Ю. Медведєва, депутата облради М. Вдовцова та ін.] / Ю. Безуглий // Вінниц. газ. – 2012. – 3 квіт. – С. 2.

107. Владимирський, О. Готуємо свято разом : [голова райдержадмін. М. Вдовцов та голова райради О. Антонюк здійснили поїздку в с. Лядова у зв'язку з підгот. до святкування 1000-річчя заснування Лядів. Свято-Усікнов. скел. чолов. монастиря] / О. Владимирський // Слово Придністров'я. – 2012. – 13 квіт. – С. 4 : фот.

108. Хутір Галини Журби : [у с. Соболівка Теплиц. р-ну відбулося виїзне засід. організац. ком. під керівництвом голови постійної коміс. з питань культури, духовності та іст. спадщини облради М. Вдовцова, який був ініціатором створення пам'ят. знаку письменниці Г. Журбі] // Вісті Тепличчини. – 2012. – 21 черв. – С. 3.

109. Кривоніс, О. «Русалка Дністрова» поєднає Україну та Молдову : а першим кроком до єднання стало

свято Івана Купала за участю гостей із Окниц. р-ну (Респ. Молдова), яке відбулось в селі Серебря Могилів-Поділ. р-ну : [серед поваж. гостей – голова райдержадмін. М. Вдовцов] / О. Кривоніс // Вінниччина. – 2012. – 11 лип. – С. 8. – Електрон. версія. – Режим доступу: <http://dniester.eu/275> (дата звернення: 17.01.15), вільний. – Назва з титул. екрана.

110. Сегеда, Ю. Письменницький десант «Русалки Дністрової» : міжнар. свято «Русалка Дністрова», задумане двома письменниками – Михайлами, Каменюком та Вдовцовим, відбулось на Могилів-Подільщині й сягнуло сусід. Молдови / Ю. Сегеда // Вінниччина. – 2012. – 14 верес. – С. 9.

111. Владимирський, О. «Русалка Дністрова» повернулася : [учасників Міжнар. літ.-мистец. фестивалю у Могилеві-Поділ. привітав голова НСПУ В. Баранов та один з ініціаторів проведення свята, голова Могилів-Поділ. райдержадмін. М. Вдовцов] / О. Владимирський // Слово Придністров'я. – 2012. – 14 верес. – С. 1, 8 : кольор. фот.

112. Гнатюк, Н. Ніна Гнатюк: – Бачу щасливою нашу громаду : [про сприяння голови Могилів-Поділ. райдержадмін. М. Вдовцова в упоряд. та розбудові с. Лядова Могилів.-Поділ. р-ну] / Н. Гнатюк ; записала Л. Знак // Слово Придністров'я. – 2012. – 14 верес. – С. 4 : кольор. фот.

113. Богун, І. У Дністра літературні береги! : [І Міжнар. літ.-мистец. фестиваль «Русалка Дністрова» відбувся у Могилеві-Поділ. за сприяння голови райдержадмін. М. Вдовцова] / І. Богун // Літ. Україна. – 2012. – 20 верес. – С. 1, 3.

114. Герасименко, О. Повертайся з далекого світу! : на Вінниччині силами письменників і громадськості відкрито ще один літ. пам'ятник – «Хутір Галини Журби» [ініціаторами створення якого були М. Вдовцов – голова коміс. з питань культури, духовності та іст. спадщини облради та М. Каменюк – голова Вінниц. обл. орг. НСПУ] / О. Герасименко // Літ. Україна. – 2012. – 27 верес. – С. 8.

115. Яковенко, Т. Русалка Дністрова у водах XXI століття : [відбувся I Міжнар. літ.-мистец. фестиваль «Русалка Дністрова». Ідея цього яскравого дійства належить голові Вінниц. обл. орг. НСПУ М. Каменюку та голові Могилів-Поділ. райдержадмін. М. Вдовцову] / Т. Яковенко // Укр. літ. газ. – 5 жовт. – С. 2 : фот. – Електрон. версія. – Режим доступу: http://www.litgazeta.com.ua/sites/default/files/78_2012.pdf (дата звернення: 19.01.15), вільний. – Назва з титул. екрана.

116. По обидва береги Дністра : [на теренах України та Молдови пройшов I Міжнар. літ.-мистец. фестиваль «Русалка Дністрова», в рамках якого у райдержадмін. Могилів-Поділ. р-ну, очолюв. М. Вдовцовим, відбулася зустріч, на якій обговорили перспективи подальших укр.-молдов. контактів] // Літ. Україна. – 2012. – 6 груд. – С. 2.

117. Владимирський, О. Потрібно повернути історичну пам'ять : [у Могилеві-Поділ. відбулася краєзнав. конф. за ініціативи голови райдержадмін. М. Вдовцова, де темою зібрання стало питання розкуркулення замож. селян на поч. 20 ст.] / О. Владимирський // Слово Придністров'я. – 2012. – 7 груд. – С. 8 : фот.

118. Владимирський, О. «Подільський Афон» готується до свята: [голова райдержадмін. М. Вдовцов

взяв участь у спільному засід. всеукр. та обл. ком. з підгот. та проведення заходів щодо відзначення 1000-річчя заснування Лядів. Свято-Усікнов. скел. чолов. монастиря] / О. Владимирський // Слово Придністров'я. – 2012. – 1 груд. – С. 8 : фот.

119. Вінниччина започаткувала фестиваль «Русалка Дністрова» [Електронний ресурс] : [одним із ініціаторів свята є голова Могилів-Поділ. райдержадмін. М. Вдовцов] // Вінниц. обл. Рада : офіц. інформ. сайт. – Електрон. текст. дані. – Вінниця, 2006-2015. – Режим доступу: <http://www.vinrada.gov.ua/kultura.htm> (дата звернення: 19.01.15), вільний. – Назва з титул. екрана ; Клуб ділових людей : [веб-сайт громад. орг. «Клуб ділових людей»]. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: <http://kdl.vn.ua/event/1/18.html> (дата звернення: 17.01.15), вільний. – Назва з титул. екрана.

120. Хата моя, біла хата, рідна моя сторона [Електронний ресурс] : [у с. Сліди Могилів-Поділ. р-ну відбувся Міжнар. мистец. фестиваль «Мальована хата», одним із організаторів якого був голова райдержадмін. М. Вдовцов] // Могилів-Поділ. міськ. сайт. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: <http://www.mogpod.com/index.php?newsid=340> (дата звернення: 19.12.14), вільний. – Назва з титул. екрана.

121. Міжнародний пленер «Мальована хата» [Електронний ресурс] : [у с. Сліди Могилів-Поділ. р-ну відбувся Міжнар. мистец. фестиваль «Мальована хата», одним із організаторів якого був голова райдержадмін. М. Вдовцов] // Могилів-Поділ. районна рада : офіц. сайт. – Могилів-Поділ., 2011-2015. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: <http://mogpod-rayrada.org.ua/news/mizhnarodnij->

plener-malovana-hata/ (дата звернення: 19.12.14), вільний. – Назва з титул. екрана.

122. Міжнародний мистецький фестиваль «Мальована хата» [Електронний ресурс] : [учасників фестивалю привітав голова Могилів.-Поділ. райдержадмін. М. Вдовцов] / авт. О. Канарський ; оператор І. Самчук. – Електрон. відеодані (1 файл: 2:23 хв). – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=ot57pYtQE0c> (дата звернення: 27.01.15), вільний. – Назва з титул. екрана.

2013

123. Гальчак, С. Сакральна історія Поділля : [М. Вдовцов узяв участь у наук.-краєзнав. експедиції «Сакральна історія Поділля», присвяч. 1000-літтю Лядів. Свято-Усікнов. скел. чолов. монастиря] / С. Гальчак // Краєзнавство. – 2013. – № 4. – С. 247-250.

124. Головенко, Н. Новорічний подарунок читачам книгозбірень Могилів-Подільщини : [продовжилась модернізація сіл. б-к завдяки ініціативі та сприянню голови райдержадмін. М. Вдовцова] / Н. Головенко // Слово Придністров'я. – 2013. – 11 січ. – С. 5 : фот.

125. Катеринич, А. Сільські бібліотеки отримали ноутбуки : [за сприяння голови Могилів-Поділ. райдержадмін. М. Вдовцова 24 б-ки р-ну одержали нові ноутбуки] / А. Катеринич // Вінниччина. – 2013. – 30 січ. – С. 11.

126. Катеринич, А. Створять п'ять музеїв : [працівники культури і освіти Могилів-Поділ. р-ну за підтримки голови райдержадмін. М. Вдовцова збирають експонати, матеріали іст. хроніки для відкриття музеїв у селах:

Слободі-Яришів. – ткацтва, Суботівці – виноградарства, Садовому – укр. поета М. Старицького, Кукавці – худож. В. Тропініна, Вендичанах – худож. О. Леонової] / А. Катеринич // Вінниччина. – 2013. – 29 трав. – С. 12.

127. Гоцуляк, М. Відродимо славу предків : [голова райдержадмін. М. Вдовцов є ініціатором створення музеїв нар. малярства в селах Слобода-Яришів. і Вендичани Могилів-Поділ. р-ну] / М. Гоцуляк // Слово Придністров'я. – 2013. – 14 черв. – С. 8 : фот.

128. Вінницька «Русалка Дністрова» продовжує велику справу «Руської трійці» [Електронний ресурс] : [під час проведення II Міжнар. літ.-мистец. фестивалю «Русалка Дністрова» було презентовано альм. «Русалка Дністровая», одним з ініціаторів відтворення якого на сучас. рівні є ентузіаст-краєзнавець, член НСПУ, голова Могилів-Поділ. райдержадмін. М. Вдовцов] // Укр. літ. : [веб-сайт]. – Електрон. текст. дані. – Київ, 2010-2015. – Режим доступу: <http://ualit.org/?p=9124> (дата звернення: 08.01.15), вільний. – Назва з титул. екрана. – Опис засн. на версії, датов.: 19.07.2013.

129. Знак, Л. Рідна земле, зустрічай «Русалку Дністрову» : [у с. Серебря стартував II Міжнар. літ.-мистец. фестиваль «Русалка Дністрова». Під такою назвою зародилася ідея відродження іст. альм. у заст. голови Вінниц. обл. орг. НСПУ М. Каменюка і голови Могилів-Поділ. райдержадмін. М. Вдовцова] / Л. Знак // Слово Придністров'я. – 2013. – 12 лип. – С. 1 : фот.

130. Кобець, В. У Придністров'я, на Русалчине свято : [вінниц. письменники у Придністров'ї на II Міжнар. літ.-

мистец. фестивалі «Русалка Дністрова» презентували альм. «Русалка Дністровая», а також зб. віниць. та придністров. літераторів «Смак молодого вина»; чимало зусиль для виходу цих кн. доклали заст. голови НСПУ М. Каменюк та голова Могилів-Поділ. райдержадмін. М. Вдовцов] / В. Кобець // Вінниччина. – 2013. – 17 лип. – С. 9.

131. Богун, І. Вінницька «Русалка Дністрова» продовжує справу «Руської трійці» : [на Вінниччині успішно пройшов II Міжнар. літ.-мистец. фестиваль «Русалка Дністрова» за підтримки голови Могилів-Поділ. райдержадмін. М. Вдовцова] / І. Богун // Літ. Україна. – 2013. – 25 лип. – С. 2, 5.

132. Знак, Л. Бернашівка багата на Трипілля : [голова Могилів-Поділ. райдержадмін. М. Вдовцов запропонував Бернашів. сіл. голові П. Антонюку створити музей та заповідник трипіл. культури на території села, де нині ведуться розкопки] / Л. Знак // Слово Придністров'я. – 2013. – 2 серп. – С. 8 : кольор. фот.

133. Головащенко, О. Нова хрестоматія Вінниччини : [літ.-краснав. альм. «Русалка Дністровая» презентували у Вінниц. ОУНБ ім. К.А. Тімірязєва, голов. ініціаторами вид. нового часоп. стали письменники М. Каменюк та М. Вдовцов] / О. Головащенко // Вінниц. газ. – 2013. – 19 листоп. – С. 7.

134. Чебан, О. «Русалка Дністровая» знову збирає читачів : [у Вінниц. ОУНБ ім. К.А. Тімірязєва презентували літ.-краснав. альм. «Русалка Дністровая», виданий за ініціативи письменників М. Каменюка і М. Вдовцова] / О. Чебан // Уряд. кур'єр. – 2013. – 20 листоп. – С. 24.

135. «Гармонія» Вендичанської гімназії : [голова райдержадмін. М. Вдовцов взяв участь у засід. «круглого столу», який пройшов у центрі естет. виховання «Гармонія»] // Слово Придністров'я. – 2013. – 22 листоп. – С. 2 : фот.

136. Хухлей, Л. «Русалка Дністровая» представлена в області : [під такою назвою літ.-краєзнав. альм., виданий за ініціативи письменників М. Каменюка і М. Вдовцова, був презентований у Вінниц. ОУНБ ім. К.А. Тімірязєва] / Л. Хухлей // Слово Придністров'я. – 2013. – 22 листоп. – С. 8 : кольор. фот.

137. Бережной, В. Краеведческий музей всего лишь за 300 гривен может показать бесценное золото сарматов и янтарь амазонок : вскоре на Винничине откроются 3 новых музея, один из которых посвящен виноделию на Подолье : [за ініціативи голови Могилів-Поділ. райдержадмін. М. Вдовцова] / В. Бережной // Вінниц. реалії. – 2013. – 11 груд. – С. 10. – Електрон. версія. – Режим доступу: <http://real-vin.com/vinnitskij-kraevedcheskij-muzej-vsego> (дата звернення: 17.01.15), вільний. – Назва з титул. екрана.

138. Проект – переможець обласного конкурсу розвитку територіальних громад – «Історико-культурний центр села Лядова» [Електронний ресурс] : [голова Могилів-Поділ. райдержадмін. М. Вдовцов відвідав Лядів. Свято-Усікнов. скел. чолов. монастир з метою перевірки стану підгот. до відзначення 1000-ліття заснування] // Могилів-Подільська районна державна адміністрація : [веб-с.]. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: http://rda.m-p.org.ua/index.php?option=com_content&task=view&id=2903&Itemid=127 (дата звернення: 08.01.15), вільний. – Назва з титул. екрана. – Опис засн. на версії, датов.: 26.12.2013.

139. Гоцуляк, М. На благодатній Слобідській землі : [на відкритті у сіл. б-ці музею унік. нар. худож. Ф. Онисько очільник р-ну М. Вдовцов вручив подяки від райдержадмін. і райради всім причетним до створення закладу] / М. Гоцуляк // Слово Придністров'я. – 2013. – 27 груд. – С. 5 : кольор. фот.

140. Міжнародний захід [Електронний ресурс] : [голова пост. коміс. з питань культури, духовності та іст. спадщини облради М. Вдовцов взяв участь у роботі Міжнар. наук.-практ. укр.-пол. конф., на якій вінничани і поляки обговорили спільний туризм] // Вінницька обласна Рада : офіц. інформ. сайт. – Електрон. текст. дані. – Вінниця, 2006-2015. – Режим доступу: <http://www.vinrada.gov.ua/mizhnarodnij-zahid-3973.htm> (дата звернення: 19.01.15), вільний. – Назва з титул. екрана.

141. Прости нас, пам'яте, прости! [Електронний ресурс] : [на заході вшанування пам'яті жертв Голодомору, який пройшов у Могилів-Поділ. РБ, виступив голова райдержадмін. М. Вдовцов] // Могилів-Подільська центральна районна бібліотека : [веб-сайт]. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: http://mp-biblioteka.edukit.vn.ua/podii/provedeni_zahodi/id/81 (дата звернення: 26.01.15), вільний. – Назва з титул. екрана. – Опис засн. на версії, датов.: 21.11.2013 ; Могилів-Подільський технологічно-економічний коледж ВНАУ : [веб-сайт]. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: <http://mptek.16mb.com/index.php/en/11-04-2014-3/81-novini/310-0023-11-2013> (дата звернення: 26.01.15), вільний. – Назва з титул. екрана.

2014

142. Свиноріз, Я. Незабутня зустріч в Яришівській школі : [відбулася презентація кн. К. Завальнюка, О. Крав-

чука та Ю. Легуна «Леонід Мосендз в документах епохи», на якій із заключ. словом виступив голова Могилів-Поділ. райдержадмін. М. Вдовцов] / Я. Свиноріз, І. Попович // Слово Придністров'я. – 2014. – 10 січ. – С. 4 : фот.

143. Ми чуємо тебе, Кобзарю, крізь століття : [під такою назвою у Вендичан. ЗОШ І-ІІІ ст. Могилів-Поділ. р-ну пройшли літ. читання, присвяч. 200-річчю від дня народж. Т.Г. Шевченка в рамках засід. літ. клубу, на якому був присут. голова райдержадмін. М. Вдовцов] // Освіта Вінниччини. – 2014. – 21 лют. – С. 5.

144. Сушак, Н. Він був сином мужика, а став володарем у царстві духа... : [у Могилів-Поділ. р-ні пройшла вчител.-учнів. конф., присвяч. 200-річчю від дня народж. Т.Г. Шевченка, на якій почесним гостем був голова райдержадмін. М. Вдовцов] / Н. Сушак // Слово Придністров'я. – 2014. – 7 берез. – С. 1, 6 : фот.

145. Сегеда, Ю. Про журналістів Вінниччини на фронтах Другої світової : [у Вінниц. ОУНБ ім. К.А. Тімірязєва відбулася презентація кн. С. Гальчака «Словом і багнетом: журналісти Вінниччини у Другій світовій війні», в якій взяли участь голова обл. орг. НСЖУ В. Паламарчук, письменник М. Вдовцов, журналісти, викл., студенти та ін.] / Ю. Сегеда // Вінниччина. – 2014. – 30 квіт. – С. 10.

146. Ордатій, А. У Буші облаштують агросадибу : [про бізнес-ідею М. Вдовцова облаштувати біля історико-культур. заповідника «Буша» у Ямпіл. р-ні агросадибу з метою організації сіл. зеленого туризму] / А. Ордатій // Вінниччина. – 2014. – 16 лип. – С. 6.

147. Каменюк, М. Від Львова – до Одеси, від Вінниці – до Тирасполя і Шолданешти : [на Вінниччині з успіхом пройшов III Міжнар. літ.-мистец. фестиваль «Русалка Дністрова», серед присут. був письменник, голова пост. коміс. з питань культури, духовності та іст. спадщини облради М. Вдовцов] / М. Каменюк // Літ. Україна. – 2014. – 24 лип. – С. 12.

148. «Літературна Вінниччина» [Електронний ресурс] : [під такою назвою у Вінниц. ОУНБ ім. К.А. Тімірязєва відбулася презентація електрон. б-ки, одним із авт. проекту є укр. прозаїк, краєзнавець, член НСЖУ та НСПУ М. Вдовцов] // Відділ краєзнавства ВОУНБ ім. К.А. Тімірязєва : [блог] / Від. краєзнавства ВОУНБ ім. К.А. Тімірязєва. – Електрон. текст. дані. – Вінниця, 2010-2015. – Режим доступу: http://krayvinnitsa.blogspot.com/2014_09_01_archive.html (дата звернення: 08.01.15), вільний. – Назва з титул. екрана. – Опис засн. на версії, датов.: 23.09.2014.

149. Спільні зусилля Вінницької облради та громадськості допоможуть увіковічнити пам'ять про «Батозьку битву» [Електронний ресурс] : [за пропозицією голови пост. коміс. з питань культури, духовності та іст. спадщини облради М. Вдовцова було вирішено надати історико-культур. заповіднику «Батіг» юрид. статус]. – Режим доступу: <http://lad.vn.ua/batig/news/spilni-zusillya-vinnickoi-oblradi-ta-gromadskosti-dopomozhut-uvikovichniti-ramyat-pro-batozku-bitvu.html> (дата звернення: 01.01.15), вільний. – Назва з титул. екрана. – Опис засн. на версії, датов.: 19.12.2014.

150. Савченко, А. Чи буде в Четвертинівці історико-культурний заповідник? : [на базі Четвертинів. сільради відбулося обл. засід. оргкомітету з вивчення питання

щодо створення історико-культур. заповідника «Батіг». У склад оргкомітету ввійшов голова пост. коміс. з питань культури, духовності та іст. спадщини облради М. Вдовцов] / А. Савченко // Тростян. вісті. – 2014. – 11 груд. – С. 2. – Електрон. версія. – Режим доступу: <http://www.trostrda.gov.ua/novynu/4748-chy-bude-v-chetvertynivtsi-istoryko-kulturnyy-zarovidnyk.html> (дата звернення: 19.01.15), вільний. – Назва з титул. екрана.

151. Вінниччиною і Молдовою втретє «прокотиться» «Русалка Дністрова» [Електронний ресурс] : [відбулося засід. пост. комісії з питань культури, духовності та іст. спадщини облради під головуванням М. Вдовцова з питання підготовки Міжнар. літ.-мистец. фестивалю «Русалка Дністрова»] // Україна – Польща – Німеччина : [веб-сайт]. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: <http://ukrpolgerm.com/event/5/363> (дата звернення: 17.01.15), вільний. – Назва з титул. екрана.

152. Літня школа адвокації, як це було. Хроніка подій [Електронний ресурс] : [вітальні слова сказали голова пост. коміс. з питань культури, духовності та іст. спадщини облради М. Вдовцов та тренери на відкритті Всеукр. літньої шк. молодих бібліотекарів, яка стартувала у с. Буша Ямпіл. р-ну] // Творчість і бібліотека : [веб-сайт]. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: <http://www.crealib.org.ua/news/2012-08-16-117> (дата звернення: 19.01.15), вільний. – Назва з титул. екрана.

153. Місце переможної для українців битви під Батогом увіковічать створенням історико-культурного заповідника [Електронний ресурс] : [на базі Четвертинів. сільради відбулося обл. засід. оргкомітету з вивчення питання щодо створення історико-культур. заповідника «Батіг». До

складу оргкомітету ввійшов голова пост. коміс. з питань культури, духовності та іст. спадщини облради М. Вдовцов] // Вінницька обласна Рада : офіц. інформ. сайт. – Електрон. текст. дані. – Вінниця, 2006-2015. – Режим доступу: <http://www.vinrada.gov.ua/misce-peremozhnoi-dlya-ukrainciv-bitvipid-batogom-uvikovichat-stvorenyyam-istorikokulturnogozarovidnika.htm> (дата звернення: 19.01.15), вільний. – Назва з титул. екрана.

2.3. Керівник, господарник, громадський діяч

Вдовцов – не кабінетний письменник. Книги свої вважає чимось вторинним після управлінської, господарської, громадської і краєзнавчої діяльності.

В. Рабенчук

2001

154. Площанська, Л. Заклади охорони здоров'я – під депутатською опікою : [група деп. облради, яку очолив керівник викон. апарату облради М. Вдовцов, здійснила рейд по закл. охорони здоров'я Тульчин. р-ну з метою вивч. умов їхньої роботи] / Л. Площанська // Вінниччина. – 2001. – 2 листоп. – С. 1.

2004

155. Кривоніс, О. Щоб залишити слід на землі : [М. Вдовцов, ген. дир. КмП «Віноблагроліс», взяв участь у підведенні підсумків роботи лісогосп. галузі за перше півріччя на базі Шаргород. райагролісгоспу] / О. Кривоніс // Вінниччина. – 2004. – 6 серп. – С. 5 : фот.

2005

156. Кимак, Л. На Святого Миколая подарували... зоопарк : [ініціатором його створення був ген. дир. КмП «Віноблагроліс» М. Вдовцов] / Л. Кимак // Вінниччина. – 2005. – 20 груд. – С. 2 : фот.

2006

157. Кимак, Л. Вперше колектив «Вінниччини» у «Віноблагролісі» : щоб помилуватися чарівними мешканцями зоорозплідника і вам розповісти про нові плани цього підприємства [М. Вдовцов щодо збагачення й примноження фауни Поділля] / Л. Кимак // Вінниччина. – 2006. – 7 лют. – С. 1 : фот.

158. Кимак, Л. Лісова галузь – це насамперед економічні технології : і вони мають стати пріоритетними напрямками діяльності «Віноблагролісу» : [про підсумкову нараду за результатами роботи підприємства, ген. дир. якого М. Вдовцов] / Л. Кимак // Вінниччина. – 2006. – 21 лют. – С. 3 : фот.

2007

159. Волошенко, І. Зоопарк у Вінниці : [за матеріалами бесіди з ген. дир. КмП «Віноблагроліс» М. Вдовцовим про історію створення зоорозплідника] / І. Волошенко // Вінниччина. – 2007. – 19 січ. – С. 1, 5.

160. Ковч, Ю. Її щаслива зірка : [ген. дир. КмП «Віноблагроліс» М. Вдовцов привітав заслуж. майстриню нар. творчості України, дир. Музею-садиби братів Герасименків у с. Новоселівка Гайсин. р-ну, Т.І. Шпак з 60-річчям від дня народж.] / Ю. Ковч // Трибуна праці. – 2007. – 30 січ. – С. 1 : фот.

161. Лебедєва, Т. Під ліси не вистачає грошей і земель : [про нестачу фінансування та проблеми КмП «Віноблагроліс» розповідає ген. дир. М. Вдовцов] / Т. Лебедєва // 20 хвилин. – 2007. – 8 лют. – С. 4.

162. Волошенюк, І. Із зоопарку – про людей, тварин і птахів : [КмП «Віноблагроліс» на чолі з ген. дир. М. Вдовцовим піклується про мешканців Вінниц. зоопарку] / І. Волошенюк // Місто. – 2007. – 30 берез. – С. 12-13.

2009

163. Чебан, О. Тепло з лісу : [коштом КмП «Віноблагроліс», ген. дир. якого М. Вдовцов, встановлено понад 20 котлів газогенератор. типу в бюджет. закладах] // Уряд. кур'єр. – 2009. – 24 берез. – С. 7. – Електрон. версія. – Режим доступу: <http://www.lesovod.org.ua/index.php?q=node/3443> (дата звернення: 17.01.15), вільний. – Назва з титул. екрана.

2010

164. Кривоніс, О. «Зелений десант» від обласної ради : з нагоди Дня довкілля працівники апарату обл. ради висадили близько сотні саджанців ялини і сосни на території Вінниц. зоопарку : [ген. дир. КмП «Віноблагроліс» М. Вдовцов висловив подяку, а також наголосив на проблемі благоустрою території] / О. Кривоніс // Вінниччина. – 2010. – 21 квіт. – С. 4 : фот.

2011

165. Богун, І. Яблуні Благовіщення : один день з життя обл. деп. : [деп. облради, ген. дир. КмП «Віноблагроліс» М. Вдовцов відвідав села Безводне, Дзигівка, Гонорівка Ямпіл. р-ну, де кожному випускнику шк. подарував по саджанцю сорт. яблуні] / І. Богун // Селян. правда. – 2011. – 22 квіт. – С. 5 : фот.

166. Заозерна, Л. Долю «Віноблагролісу», сільського та зеленого туризму вирішували на засіданні координаційної ради з питань місцевого самоврядування при голові обласної ради : [із звітом про роботу підприємства виступив ген. дир. М. Вдовцов] / Л. Заозерна // Вінниччина. – 2011. – 1 лип. – С. 2.

167. Чорний, Ю. Пріоритети агролісу : [про роботу КмП «Віноблагроліс» розповідає ген. дир. М. Вдовцов] / Ю. Чорний // Вінниччина. – 2011. – 27 лип. – С. 6.

168. Волошенюк, І. Наболіле! : [про підсумки роботи КмП «Віноблагроліс», яке вже 10 років очолює М. Вдовцов] / І. Волошенюк // 33-й канал. – 2011. – 10 серп. – С. 18 : фот. – Електрон. версія. – Режим доступу: <http://old.33kanal.com/11-33/2901-11-33-02> (дата звернення: 08.01.15). – Назва з титул. екрана.

169. Кривоніс, О. Як зекономити мільйони? : [КмП «Віноблагроліс», дир. якого М. Вдовцов, сім років самотужки переводить бюджет. установи Вінниччини з газу на біопаливо] / О. Кривоніс // Вінниччина. – 2011. – 26 серп. – С. 10.

170. Павлов, І. Дешеве тепло з лісової плантації : [КмП «Віноблагроліс» під керівництвом М. Вдовцова переводить бюджет. установи обл. з газу на біопаливо] / І. Павлов // Сіл. вісті. – 2011. – 15 листоп. – С. 2.

171. Волошенюк, І. Осінь в зоопарку : [кормозабезп. Вінниц. зоорозплідника займається особисто ген. дир. КмП «Віноблагроліс» М. Вдовцов] / І. Волошенюк // Вінниччина. – 2011. – 16 листоп. – С. 16.

2012

172. У Вінниці для козла виготовили протез ноги [Електронний ресурс] : [працівники Вінниц. протез. заводу на прохання ген. дир. обл. КМП «Віноблагроліс» М. Вдовцова виготовили протез для тварини, яка знаходиться у зоопарку] // FORUM : [веб-сайт]. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: <http://for-ua.com/ukraine/2012/01/20/195718.html> (дата звернення: 18.01.15), вільний. – Назва з титул. екрана. – Опис засн. на версії, датов.: 20.01.2012.

173. Кізка, В. Михайло Вдовцов – новий голова Могилів-Подільської РДА / В. Кізка // 33-й канал. – 2012. – 11 квіт. – С. 6.

174. Призначення : [на посаду голови Могилів-Поділ. райдержадмін. признач. М. Вдовцов] // Слово Придністров'я. – 2012. – 13 квіт. – С. 1 : фот.

175. Владимирський, О. Чисті «береги» нашого регіону : [голова райдержадмін. М. Вдовцов провів нараду з благоустрою Могилів-Поділ. р-ну] / О. Владимирський // Слово Придністров'я. – 2012. – 17 квіт. – С. 3 : фот.

176. Владимирський, О. Перший в області центр платників податків : [відкрили в Могилеві-Поділ. На святі були присут. голова райдержадмін. М. Вдовцов, міський голова П. Бровко, голова ДСП у Вінниц. обл. І. Зеленко та ін.] / О. Владимирський // Слово Придністров'я. – 2012. – 27 квіт. – С. 1 : кольор. фот.

177. Мінімум часу – максимум комфорту : [на урочисте відкриття першого на Вінниччині центру обслуговування платників податків у Могилеві-Поділ. завітали

голова райдержадмін. М. Вдовцов, міський голова П. Бровко, голова ДСП у Вінниц. обл. І. Зеленко та ін.] // Вінниц. газ. – 2012. – 4 трав. – С. 1 : кольор. фот.

178. Суботник : [голова райдержадмін. М. Вдовцов, голова райради О. Антонюк та їхні заст. разом із жителями р-ну напередодні Міжнар. дня солідарності трудящих вийшли на суботник] // Слово Придністров'я. – 2012. – 4 трав. – С. 2 : фот.

179. Втілення в життя інвестиційних проектів району : [голова райдержадмін. М. Вдовцов провів зустріч з представниками т-ва «УкрЕскар»] // Слово Придністров'я. – 2012. – 11 трав. – С. 2 : фот.

180. Розширена нарада : [в Могилів-Поділ. р-ні відбулась розширена нарада за участю голови райдержадмін. М. Вдовцова та голови райради О. Антонюка, на якій підбили підсумки комплекс. перевірки р-ну] // Слово Придністров'я. – 2012. – 11 трав. – С. 1 : фот.

181. Владимирський, О. Добрий почин влади і підприємців : [голова Могилів-Поділ. райдержадмін. М. Вдовцов був присут. на підписанні соц. угоди між сільгоспвиробниками, с.-г. підприємцями і Козлів. сільрадою] / О. Владимирський // Слово Придністров'я. – 2012. – 18 трав. – С. 1 : фот.

182. Владимирський, О. Здоров'я – найцінніший скарб : [очільник Могилів-Поділ. р-ну М. Вдовцов привітав медпрацівників з їхнім проф. святом] / О. Владимирський // Слово Придністров'я. – 2012. – 18 трав. – С. 3 : кольор. фот.

183. Владимирський, О. Ліквідувати недоліки з виплати заробітних плат : [голова Могилів-Поділ. райдержадмін. М. Вдовцов провів засід. з сільгоспвиробниками та представниками торг.-посередн. бізнесу, у яких є проблеми з виплатами зарплати] / О. Владимирський // Слово Придністров'я. – 2012. – 18 трав. – С. 3 : фот.

184. Знак, Л. Допомогти дітям оздоровитись : [відбулась розширена нарада з питань розвитку освіти р-ну за участю голови Могилів-Поділ. райдержадмін. М. Вдовцова] / Л. Знак // Слово Придністров'я. – 2012. – 18 трав. – С. 3 : фот.

185. Знак, Л. З старими друзями – нові перспективи : [голова Могилів-Поділ. райдержадмін. М. Вдовцов та голова райради О. Антонюк з робочим візитом відвідали Окниц. р-н Респ. Молдова] / Л. Знак // Слово Придністров'я. – 2012. – 18 трав. – С. 1 : фот.

186. Із сесійної зали : [відбулась 14-та сесія Могилів-Поділ. райради, в якій взяв участь керівник р-ну М. Вдовцов, його заступ., сіл. голови та ін.] // Слово Придністров'я. – 2012. – 25 трав. – С. 1-2 : фот.

187. З наради в райдержадміністрації : [очільник р-ну М. Вдовцов провів апарат. нараду зі своїми заступ., нач. від. та упр. і представниками ЗМІ] // Слово Придністров'я. – 2012. – 1 черв. – С. 1.

188. Мельник, Г. Дарувати свято оточуючим : [у залі Могилів-Поділ. РБК «Дружба» голова райдержадмін. М. Вдовцов привітав з проф. святом працівників культури та майстрів нар. мистецтва р-ну] / Г. Мельник // Слово Придністров'я. – 2012. – 1 черв. – С. 1 : фот.

189. З семінару-наради : [в роботі засід. з посадовими особами органів місц. самоврядування взяв участь голова райдержадмін. М. Вдовцов] // Слово Придністров'я. – 2012. – 8 черв. – С. 2 : фот.

190. Колесник, Л. Сила громади у православному зміцненні : [про це голова Могилів.-Поділ. райдержадмін. М. Вдовцов наголосив під час зустрічі з представниками місц. духовенства] / Л. Колесник // Слово Придністров'я. – 2012. – 28 черв. – С. 2.

191. Владимирський, О. Виїзна обласна координаційна рада : [відбулась у Могилеві-Поділ. На ній було розглянуто питання благоустрою насел. пунктів, шляхи вирішення питань утилізації відходів та стан басейну річки Дністер. У засід. взяв участь голова райдержадмін. М. Вдовцов] / О. Владимирський // Слово Придністров'я. – 2012. – 6 лип. – С. 1-2 : кольор. фот.

192. Владимирський, О. Район розпочав жнива : [голова райдержадмін. М. Вдовцов очолив штаб із збору урожаю] / О. Владимирський // Слово Придністров'я. – 2012. – 6 лип. – С. 4 : кольор. фот.

193. Мельник, Г. Кіноологи долають кордони : [у Ямполі відбулися Міжнар. кінол. змагання; серед присут. був голова райдержадмін. М. Вдовцов] / Г. Мельник // Слово Придністров'я. – 2012. – 13 лип. – С. 1 : кольор. фот.

194. Знак, Л. Вирішуються земельні питання : [голова Могилів-Поділ. РДА М. Вдовцов провів особистий прийом громадян із земел. питань у Держкомземі] / Л. Знак // Слово Придністров'я. – 2012. – 27 лип. – С. 4 : кольор. фот.

195. Владимирський, О. Підсумки роботи : [голова райдержадмін. М. Вдовцов був присут. на засід. упр. праці та соц. захисту населення Могилів-Поділ. міськради] / О. Владимирський // Слово Придністров'я. – 2012. – 3 серп. – С. 4 : кольор. фот.

196. З сесійної зали : [голова райдержадмін. М. Вдовцов був присут. на позачерг. 15-й сесії райради, на якій розглядали питання про район. бюджет на 2012 р.] // Слово Придністров'я. – 2012. – 10 серп. – С. 1 : кольор. фот.

197. Знак, Л. Нагальні питання громади : [під час візиту до с. Кремінне Могилів-Поділ. р-ну з питання встановлення вишки «Київстар» голова райдержадмін. М. Вдовцов та голова райради О. Антонюк поспілкувалися з місц. мешканцями] / Л. Знак // Слово Придністров'я. – 2012. – 10 серп. – С. 4 : кольор. фот.

198. Знак, Л. Працюємо в інтересах громад : [М. Вдовцов розповідає про провед. роботу за п'ять місяців його перебування на посаді голови райдержадмін. Могилів-Поділ. р-ну] / Л. Знак // Слово Придністров'я. – 2012. – 10 серп. – С. 1-2 : кольор. фот.

199. Незалежність – свято моєї Країни : [в Могилів-Поділ. р-ні відбулись урочистості з нагоди 21-ї річниці незалежності України за участю голови райдержадмін. М. Вдовцова, його заст. та ін.] // Слово Придністров'я. – 2012. – 10 серп. – С. 1-2 : кольор. фот.

200. Відкриття районної Дошки пошани : [Електронний ресурс] : [голова Могилів-Поділ. райдержадмін.

М. Вдовцов був присут. на уроч. відкритті 23 серп. 2012 р. район. Дошки пошани] // Могилів-Подільська районна рада : офіц. сайт. – Електрон. текст. дані. – Могилів-Поділ., 2011-2015. – Режим доступу: <http://mogpod-rayrada.org.ua/news/vidkrittya-rajonnoi-doshki-poshani/> (дата звернення: 19.01.15), вільний. – Назва з титул. екрана.

201. Владимирський, О. Під прапором до незалежності : [голова райдержадмін. М. Вдовцов та міський голова П. Бровко з нагоди свята Дня прапора привітали громадськість міста] / О. Владимирський // Слово Придністров'я. – 2012. – 31 серп. – С. 1, 4 : кольор. фот.

202. Знак, Л. Політ над горянами : [у с. Нагоряни Могилів-Поділ. р-ну проходив третій відкритий чемпіонат Вінниц. обл. з парапланер. спорту. На урочисте закриття чемпіонату завітав голова райдержадмін. М. Вдовцов] / Л. Знак // Слово Придністров'я. – 2012. – 31 серп. – С. 8 : кольор. фот.

203. Мельник, Г. Зібралась вчительська родина : [голова Могилів-Поділ. райдержадмін. М. Вдовцов узяв участь в освітян. конф., на якій підбили підсумки зробленого та намітили завдання для покращення навч.-вихов. процесу] / Г. Мельник // Слово Придністров'я. – 2012. – 7 верес. – С. 6 : кольор. фот.

204. Знак, Л. Зустріч з громадами : [голова Могилів-Поділ. райдержадмін. М. Вдовцов відвідав сіл. громади Козлова та Хоньковець, де зустрівся з місц. підприємцями] / Л. Знак // Слово Придністров'я. – 2012. – 21 верес. – С. 2 : фот.

205. Владимирський, О. Ліси – наше єднання з навколишнім світом : [представників лісового госп-ва з їх проф. святом привітав голова Могилів-Поділ. райдержадмін. М. Вдовцов] / О. Владимирський // Слово Придністров'я. – 2012. – 21 верес. – С. 3 : фот.

206. Владимирський, О. Їздили радитись у Сугаки : [у селі Сугаках Могилів-Поділ. р-ну відбулась виїзна колегія райдержадмін. та координац. ради, яку відкрив М. Вдовцов] / О. Владимирський // Слово Придністров'я. – 2012. – 28 верес. – С. 1.

207. Відбулась чергова сесія районної ради : [першим питанням порядку денного на 16-й сесії 6-го скликання був звіт голови Могилів-Поділ. райдержадмін. М. Вдовцова щодо здійснення ним делегованих райрадою повноважень] // Слово Придністров'я. – 2012. – 5 жовт. – С. 1 : кольор. фот.

208. Владимирський, О. Моє рідне село цвітом довгим розцвіло : [голова райдержадмін. М. Вдовцов привітав жителів із 570-річчям с. Серебря, що на Могилів-Подільщині, та завершенням газифікації села] / О. Владимирський // Слово Придністров'я. – 2012. – 12 жовт. – С. 8 : кольор. фот.

209. Мельник, Г. Твоя професія – всезнавець : [голова Могилів-Поділ. райдержадмін. М. Вдовцов привітав освітян р-ну з їхнім проф. святом] / Г. Мельник // Слово Придністров'я. – 2012. – 12 жовт. – С. 1 : кольор. фот.

210. Владимирський, О. Створено спілку виноградарів району : [у каб. голови райдержадмін. М. Вдовцова

відбулась зустріч з виноградарями міста. Мета зібрання – відродження виноградарства у Могилів-Поділ. регіоні] / О. Владимирський // Слово Придністров'я. – 2012. – 26 жовт. – С. 5 : кольор. фот.

211. Знак, Л. Розбудовуємо громади толокою : [в райдержадмін. відбулась нарада з питань визначення стратегії «Розвитку територ. громад» за участю голови райдержадмін. М. Вдовцова, голови райради, їхніх заст. та ін.] / Л. Знак // Слово Придністров'я. – 2012. – 9 листоп. – С. 2 : фот.

212. Владимирський, О. Свято хліборобів : [кращих працівників ланів привітав голова Могилів-Поділ. райдержадмін. М. Вдовцов] / О. Владимирський // Слово Придністров'я. – 2012. – 16 листоп. – С. 1 : кольор. фот.

213. Владимирський, О. Довіра людей – запорука успіху : [голова Могилів-Поділ. райдержадмін. М. Вдовцов привітав працівників місц. самоврядування з їх проф. святом] / О. Владимирський // Слово Придністров'я. – 2012. – 14 груд. – С. 1-2 : фот.

214. Владимирський, О. В пошуках спільної думки : [своїм баченням мед. реформи поділився голова Могилів-Поділ. райдержадмін. М. Вдовцов на громад. слуханні, організ. райрадою] / О. Владимирський // Слово Придністров'я. – 2012. – 21 груд. – С. 4 : фот.

215. Колесник, Л. Районний бюджет на 2013 рік прийнято : [відбулась чергова 17-та сесія райради, на якій виступив із доп. голова Могилів-Поділ. райдержадмін. М. Вдовцов] / Л. Колесник // Слово Придністров'я. – 2012. – 28 груд. – С. 2 : фот.

2013

216. Знак, Л. Нам потрібно подивитися правді в очі : [голова райдержадмін. М. Вдовцов провів нараду з керівниками галуз. відомств, на якій говорилося про те, що Могилів-Поділ. р-н останніми роками займає невтіш. позиції в обл.] / Л. Знак // Слово Придністров'я. – 2013. – 25 січ. – С. 2 : фот.

217. Мельник, Г. Урвався терпець : [між жителями селища Вендичани Могилів-Поділ. р-ну та А. Айрапетяном виникло непорозуміння стосовно його фермер. діяльності. На зборах громади своє бачення справи і пропозиції висловили голова райдержадмін. М. Вдовцов та голова райради О. Антонюк] / Г. Мельник // Слово Придністров'я. – 2013. – 1 лют. – С. 1 : фот.

218. [Колектив Могилів-Поділ. РДА вітає свого голову М. Вдовцова з днем народж.] // Слово Придністров'я. – 2013. – 8 берез. – С. 1 : фот.

219. Владимирський, О. Науково-практична конференція з посівної : [в роботі конф., яку проводив в.о. нач. упр. АПР В. Козачок, взяв участь голова Могилів-Поділ. райдержадмін. М. Вдовцов] / О. Владимирський // Слово Придністров'я. – 2013. – 15 берез. – С. 3 : фот.

220. Знак, Л. Депутати затвердили план розвитку району : [на 18-й сесії райради 6-го скликання голова райдержадмін. М. Вдовцов ознайомив присутніх з Програмою економ. і соц. розвитку Могилів-Поділ. р-ну на 2013 р.] / Л. Знак // Слово Придністров'я. – 2013. – 15 берез. – С. 1 : фот.

221. Звітує Володимир Книш : [звіт голови Серебрійської сільради перед своєю громадою, на зборах був присут. голова Могилів-Поділ. райдержадмін. М. Вдовцов] // Слово Придністров'я. – 2013. – 22 берез. – С. 3 : фот.

222. Мельник, Г. Звітує сільський голова у Серебринці : [В. Стахов на зборах громади звітував про роботу сільради за 2012 р., на зібранні був присут. голова Могилів-Поділ. райдержадмін. М. Вдовцов] / Г. Мельник // Слово Придністров'я. – 2013. – 22 берез. – С. 7 : фот.

223. У справжніх господарів чисто : [нарада, яка пройшла в каб. голови Могилів-Поділ. райдержадмін. М. Вдовцова, була присвяч. двомісячнику санітар. очистки насел. пунктів] // Слово Придністров'я. – 2013. – 22 берез. – С. 3 : фот.

224. Владимирський, О. У Суботівці звітував сільський голова [П. Рудий] : [на зборах був присут. голова Могилів-Поділ. райдержадмін. М. Вдовцов] / О. Владимирський // Слово Придністров'я. – 2013. – 29 берез. – С. 4.

225. Владимирський, О. Настав час звітувати : [перед керівниками обл. звітували голова Могилів-Поділ. райдержадмін. М. Вдовцов та міський голова П. Бровка] / О. Владимирський // Слово Придністров'я. – 2013. – 12 квіт. – С. 1, 4 : фот.

226. Звіт голови Могилів-Подільської райдержадміністрації за I квартал [Електронний ресурс] : [керівники обл. заслухали звіти голови райдержадмін. М. Вдовцова та міського голови П. Бровка про підсумки роботи за I кв. 2013 р.] // Могилів-Подільська районна рада : офіц.

сайт. – Могилів-Поділ., 2011-2015. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: <http://mogpod-rayrada.org.ua/news/zvit-mogilivpodilskogo-rajonu-ta-mista-mogilivpodilskij/> (дата звернення: 19.12.14), вільний. – Назва з титул. екрана.

227. Владимирський, О. Питання, підняті на сходах громад – напрямок роботи влади : [голова райдержадмін. М. Вдовцов взяв участь у нараді, на якій розглянули питання про хід робіт з благоустрою насел. пунктів Могилів-Поділ. р-ну] / О. Владимирський // Слово Придністров'я. – 2013. – 19 квіт. – С. 4 : фот.

228. Колесник, Л. Дбаємо про літній відпочинок дітей : [відбулося засід. район. координац. ради з питань відпочинку та оздоровлення дітей за участю голови райдержадмін. М. Вдовцова] / Л. Колесник // Слово Придністров'я. – 2013. – 26 квіт. – С. 4.

229. Христос Воскрес! : [голова Могилів-Поділ. райдержадмін. М. Вдовцов та голова райради О. Антонюк вручили святкові кошики до Великодня ветеранам праці с. Лядова Могилів-Поділ. р-ну] // Слово Придністров'я. – 2013. – 3 трав. – С. 1 : фот.

230. Шана і повага ліквідаторам : [голова Могилів-Поділ. райдержадмін. М. Вдовцов разом з нач. упр. соц. захисту населення В. Трачуком відвідав ліквідаторів аварії на ЧАЕС та вручив кожному грошову допомогу] // Слово Придністров'я. – 2013. – 3 трав. – С. 2 : фот.

231. У селі Пилипки відкрили відремонтований ФАП : [в заході взяли участь голова Могилів-Поділ. райдержадмін. М. Вдовцов, голова райради О. Антонюк,

нач. від. охорони здоров'я Б. Боровський та ін.] // Слово Придністров'я. – 2013. – 10 трав. – С. 8 : фот.

232. Григор'єва, О. [Напередодні Міжнар. дня захисту дітей голова Могилів-Поділ. райдержадмін. М. Вдовцов відвідав дит. будинок сімейного типу подружжя Ткачуків у с. Немія] / О. Григор'єва // Слово Придністров'я. – 2013. – 31 трав. – С. 5.

233. Владимирський, О. Виїзна координаційна рада у Лядовій : [на виїзному засід. було розглянуто питання «Про стан мед. обслуговування і розвиток матер.-техн. забезп. мед. закл. на селі»; в роботі засід. взяв участь голова Могилів-Поділ. райдержадмін. М. Вдовцов] / О. Владимирський // Слово Придністров'я. – 2013. – 7 черв. – С. 1, 4 : фот.

234. Колеснік, Л. Бронницькій школі – 110 років : [на ювіл. святі голова Могилів-Поділ. райдержадмін. М. Вдовцов подякував учителям і учням за якість освітніх послуг та старанне навчання] / Л. Колеснік // Вінниччина. – 2013. – 7 черв. – С. 13.

235. [Перебуваючи] з робочою поїздкою у Могилеві-Поділ. заст. голови облдержадмін. Г. Дерун заслухав інформацію голови райдержадмін. М. Вдовцова про стан виконання заходів щодо соц.-економ. розвитку р-ну] // Слово Придністров'я. – 2013. – 14 черв. – С. 2 : фот.

236. Владимирський, О. Свято кожного з нас : [голова Могилів-Поділ. райдержадмін. М. Вдовцов привітав лікарів з проф. святом – Днем мед. працівника] / О. Владимирський // Слово Придністров'я. – 2013. – 21 черв. – С. 3 : фот.

237. Знак, Л. Новий місток від Вінниччини до Румунії : [у м. Ясси (Румунія) відбувся перший Транскордон. економ. форум, організаторами якого були Єврорегіон «Сірет-Прут-Дністер» та Яська повітова рада. Україну на форумі представляв голова райдержадмін. Могилів-Поділ. р-ну М. Вдовцов] / Л. Знак // Слово Придністров'я. – 2013. – 21 черв. – С. 1 : фот.

238. Знак, Л. Сесія без перерви на перекур : [відбулося засід. 20-ї сесії райради 6-го скликання, в якій узяв участь голова райдержадмін. Могилів-Поділ. р-ну М. Вдовцов] / Л. Знак // Слово Придністров'я. – 2013. – 5 лип. – С. 1-2 : фот.

239. Знак, Л. Відроджується Лядова : [задля зміцнення матер.-техн. бази соц. сфери М. Вдовцовим, як головою райдержадмін. Могилів-Поділ. р-ну, відремонтовано 22 ФАПи, 3 амбулаторії, відбуваються зміни в галузі освіти та культури] / Л. Знак // Слово Придністров'я. – 2013. – 19 лип. – С. 5 : фот.

240. Знак, Л. Спрацювали на плюс. Роботу в районі похвалили : [голова Могилів-Поділ. райдержадмін. М. Вдовцов та міський голова П. Бровко звітували перед керівниками обл. про провед. роботу у II кв.] / Л. Знак // Слово Придністров'я. – 2013. – 26 лип. – С. 1-2 : кольор. фот.

241. Владимирський, О. Буде хліб на столі : [голова Могилів-Поділ. райдержадмін. М. Вдовцов та в.о. нач. упр. агропромисл. розвитку В. Козачок привітали керівника ФГ «Придністровське» О. Макушинського, який першим у р-ні завершив жнива] / О. Владимирський // Слово Придністров'я. – 2013. – 2 серп. – С. 1 : фот.

242. Владимирський, О. До колег за досвідом у Могилів-Подільський район : [нач. упр. праці та соц. захисту населення Вінниц. обл. завітали до своїх колег у Могилів-Поділ. переймати досвід роботи, їх зустрічав голова райдержадмін. М. Вдовцов] / О. Владимирський // Слово Придністров'я. – 2013. – 9 серп. – С. 4 : кольор. фот.

243. Мельник, Г. Все для ефективності лікування : [з робочим візитом у рамках проведення мед. реформи обл. голова райдержадмін. М. Вдовцов завітав до ФАП у с. Липчани Могилів-Поділ. р-ну] / Г. Мельник // Слово Придністров'я. – 2013. – 16 серп. – С. 5 : фот.

244. Владимирський, О. А за селом поля : [голова райдержадмін. М. Вдовцов провів у с. Бронниця Могилів-Поділ. р-ну виїзну кушову нараду, на якій говорилося про досягнення та прорахунки в роботі сіл. госп-ва] / О. Владимирський // Слово Придністров'я. – 2013. – 23 серп. – С. 4 : фот.

245. Знак, Л. У вчительському колі : [у Могилеві-Поділ. відбулась освітян. конф., на якій голова райдержадмін. М. Вдовцов привітав учителів з поч. навч. року] / Л. Знак // Слово Придністров'я. – 2013. – 6 верес. – С. 1, 4 : кольор. фот.

246. Виїзні наради – в практику : [голова райдержадмін. М. Вдовцов узяв участь у виїзному засід. координац. ради з питань місц. самоврядування, яке відбулось у с. Бронниця Могилів-Поділ. р-ну] // Слово Придністров'я. – 2013. – 13 верес. – С. 1 : фот.

247. Гаврилюк, Г. З книгою по життю : [в Могилів-Поділ. ЦРБ зібралися представники сіл. книгозбірень

з нагоди проф. свята – Дня б-к, де з вітальним словом виступив очільник р-ну М. Вдовцов] / Г. Гаврилук // Слово Придністров'я. – 2013. – 4 жовт. – С. 8 : кольор. фот.

248. Колесник, Л. Вшанували людей поважного віку : [з нагоди Дня ветеранів та Міжнар. дня людей похилого віку у стінах райради пройшли урочистості, під час яких з вітальним словом виступив голова райдержадмін. М. Вдовцов] / Л. Колесник // Слово Придністров'я. – 2013. – 4 жовт. – С. 4 : фот.

249. Колесник, Л. Дім милосердя : [у Міжнар. день людей похилого віку голова райдержадмін. М. Вдовцов та голова райради О. Антонюк відвідали стаціонарне від-ня для пост. проживання самотніх престарілих людей та інвалідів у с. Грабарівка Могилів-Поділ. р-ну] / Л. Колесник // Слово Придністров'я. – 2013. – 4 жовт. – С. 4 : фот.

250. Владимирський, О. Райони звітували в області : [в облдержадмін. звітували голови райдержадмін. п'яти р-нів, серед них і очільник Могилів-Поділ. р-ну М. Вдовцов] / О. Владимирський // Слово Придністров'я. – 2013. – 18 жовт. – С. 1 : кольор. фот.

251. Підтримка проблемних сімей : [дир. Могилів-Поділ. район. центру соц. служб для сім'ї, дітей та молоді С. Антонюк разом із головою райдержадмін. М. Вдовцовим відвідали одну із сімей, яка мешкає у смт Вендичани] // Слово Придністров'я. – 2013. – 18 жовт. – С. 5.

252. Доступне житло – реальність : [голова райдержадмін. М. Вдовцов з робочою поїздкою побував у с. Серебря, де оглянув відремонт. амбулаторію сімейн.

медицини та побував на об'єкті буд-ва восьмиквартир. житл. будинку] // Слово Придністров'я. – 2013. – 25 жовт. – С. 4 : кольор. фот.

253. 3 наради-семінару : [17 жовт. голова райдержадмін. М. Вдовцов провів засід. з головами та секр. селищ. і сіл. рад, на якому обговорювалися питання стратегії регіон. розвитку Вінниц. обл. на період до 2020 р.] // Слово Придністров'я. – 2013. – 25 жовт. – С. 3 : фот.

254. Знак, Л. Звіт перед депутатами : [відбулося пленар. засід. позачерг. 23-ї сесії райради 6-го скликання, в ході якого голова Могилів-Поділ. райдержадмін. М. Вдовцов детально зупинився на першочерг. виконанні завдань щодо забезп. сталого соц.-економ. розвитку регіону] / Л. Знак // Слово Придністров'я. – 2013. – 25 жовт. – С. 1-2 : кольор. фот.

255. Владимирський, О. Пам'ять житиме вічно : [очільник р-ну М. Вдовцов взяв участь в уроч. засід., присвяч. звільненню України від нім.-фашист. загарбників, яке відбулося в актовому залі Могилів-Поділ. райдержадмін.] / О. Владимирський // Слово Придністров'я. – 2013. – 1 листоп. – С. 5 : фот.

256. Засідання колегії райдержадміністрації : [керівник Могилів-Поділ. р-ну М. Вдовцов провів засід. колегії з питань забезп. дієвої взаємодії райдержадмін., органів місц. самоврядування з органами прокуратури, ін. правоохорон. та контролюючими органами] // Слово Придністров'я. – 2013. – 1 листоп. – С. 2 : фот.

257. Владимирський, О. Свято, на яке чекала Бронниця : [голова Могилів-Поділ. райдержадмін. М. Вдовцов

привітав сіл. жителів з газифікацією села] / О. Владимирський // Слово Придністров'я. – 2013. – 14 листоп. – С. 1 : фот.

258. Свято хліборобів! : [напередодні Дня працівників сіл. госп-ва велику родину хліборобів привітав голова райдержадмін. М. Вдовцов] // Слово Придністров'я. – 2013. – 22 листоп. – С. 4 : фот.

259. Ми не забудем рік тридцять третій : [голова Могилів-Поділ. райдержадмін. М. Вдовцов взяв участь у вечорі-пам'яті вшанування жертв Голодомору, який пройшов у чит. залі район. б-ки] // Слово Придністров'я. – 2013. – 29 листоп. – С. 8 : фот.

260. Свято місцевого самоврядування : [керівник р-ну М. Вдовцов привітав викон. апарат райради, сіл. голів, секр. сільрад та деп. з святом] // Слово Придністров'я. – 2013. – 6 груд. – С. 1 : фот.

261. Мельник, Г. Дарувати надію : [голова райдержадмін. М. Вдовцов взяв участь в акції «У кожній дитині є сонце», яка відбулася для дітей та осіб з обмеж. функціон. можливостями за ініціативи Могилів-Поділ. район. центру соц. служб для сім'ї, дітей та молоді] / Г. Мельник // Слово Придністров'я. – 2013. – 20 груд. – С. 4 : фот.

262. [17 груд. відбулося розширене засід. коміс. з питань захисту прав дитини при Могилів-Поділ. райдержадмін. З доп. виступив очільник р-ну М. Вдовцов] // Слово Придністров'я. – 2013. – 20 груд. – С. 1.

263. Районне свято Новорічної ялинки [Електронний ресурс] : [в Могилів-Поділ. РБК «Дружба» відбулось свято Новоріч. ялинки, на яке завітав голова райдержадмін.

М. Вдовцов] // Могилів-Подільська районна державна адміністрація : [веб-с.]. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: http://rda.m-p.org.ua/index.php?option=com_content&task=view&id=2902&Itemid=127 (дата звернення: 19.12.14), вільний. – Назва з титул. екрана. – Опис засн. на версії, датов.: 26.12.2013.

264. На Могилів-Подільщині віднайшли об'єднавчу ідею [Електронний ресурс] : [про здобутки у 2013 р. та плани на 2014 р. Могилів-Поділ. р-ну розповідає голова райдержадмін. М. Вдовцов] // Вінницька обласна Рада : офіц. інформ. сайт. – Електрон. текст. дані. – Вінниця, 2006-2015. – Режим доступу: <http://www.vinrada.gov.ua/na-mogilivpodilschini-vidnajshli-obednavchu-ideju.htm> (дата звернення: 19.01.15), вільний. – Назва з титул. екрана.

265. Оцінка діяльності: звіт Могилів-Поділ. р-ну та міста Могилів-Поділ. [Електронний ресурс] : [перед очільниками обл. звітували голова райдержадмін. М. Вдовцов та міський голова П. Бровко] // Вінницька обласна Рада : офіц. інформ. сайт. – Електрон. текст. дані. – Вінниця, 2006-2015. – Режим доступу: <http://www.vinrada.gov.ua/ocinka-diyalnosti-zvit-mogilivpodilskogo-rajonu-ta-mista-mogilivpodilskij.htm> (дата звернення: 13.01.15), вільний. – Назва з титул. екрана.

2014

266. Знак, В. Вислухати і зрозуміти кожного : [представники влади, район. осередків політ. партій та громад. орг. Могилів-Поділ. р-ну зібралися за «круглим столом» для обговорення та висловлення своєї думки з приводу суспіл.-політ. ситуації в Україні. В засід. взяв участь голова РДА М. Вдовцов] / В. Знак // Слово Придністров'я. – 2014. – 24 січ. – С. 4.

267. Знак, В. Соціальні угоди на допомогу селу : [з робочим візитом голова райдержадмін. М. Вдовцов відвідав село Суботівку Могилів-Поділ. р-ну, де зустрівся з колективом сільради, місц. деп. та керівниками с.-г. підприємств] / В. Знак // Слово Придністров'я. – 2014. – 24 січ. – С. 5 : фот.

268. Завдання на 2014 рік : [звіт голови Могилів-Поділ. райдержадмін. М. Вдовцова про соц.-економ. розвиток регіону протягом 2013 р.] // Слово Придністров'я. – 2014. – 31 січ. – С. 4 : фот.

269. Колесник, Л. Бюджет району на 2014 рік прийнято! : [відбулась позачерг. 26-та сесія райради 6-го скликання, у пленар. засід. взяв участь голова Могилів-Поділ. райдержадмін. М. Вдовцов, керівники упр. та від., правоохорон. органів, підприємств та сіл. голови] / Л. Колесник // Слово Придністров'я. – 2014. – 7 лют. – С. 1 : фот.

270. Знак, В. Ще не вмерла України... : [голова Могилів-Поділ. райдержадмін. М. Вдовцов про ситуацію, яка склалася в країні] / В. Знак // Слово Придністров'я. – 2014. – 21 лют. – С. 1 : фот.

271. Владимирський, О. Технологічний зустрічає студентів : [в.о. дир. технол.-економ. коледжу ВНАУ М. Вдовцов привітав студентів з поч. навч. року] / О. Владимирський // Слово Придністров'я. – 2014. – 5 верес. – С. 5 : фот.

272. Войцехівська, І. «Викладач року-2014» регіональний етап всеукраїнського конкурсу у Вінницькій області : [на базі Могилів-Поділ. технолого-економ. колед-

жу ВНАУ відбувся регіон. етап конкурсу «Викладач року-2014» серед викладачів вищих аграр. навч. закладів I-II рівнів акредитації Вінниц. обл. Головою оргкомітету був в.о. дир. коледжу М. Вдовцов] / І. Войцехівська, А. Кордонська // Слово Придністров'я. – 2014. – 10 жовт. – С. 5 : фот.

273. Могилів-Подільський технолого-економічний коледж [Електронний ресурс] : іст. довідка : [в.о. дир. коледжу М. Вдовцов] // Вінницький національний аграрний університет : офіц. веб-сайт / Вінниц. нац. аграр. ун-т. – Електрон. текст. дані. – Вінниця, 2010-2015. – Режим доступу: <http://www.vsau.org/web/vsau/vsau.nsf/563c13da32f6285ec22575a00045974e/e94603f8ed7c2fe9c22576b1005968ba?OpenDocument> (дата звернення: 05.01.15), вільний. – Назва з титул. екрана.

274. Регіональний етап конкурсу «Викладач року-2014» у Вінницькій області [Електронний ресурс] : [оцінювала конкурсантів компетент. коміс. під головуванням М. Вдовцова, в.о. дир. Могилів-Поділ. технол.-економ. коледжу ВНАУ, на базі якого проходив захід] // Агроосвіта : [веб-сайт] / Наук.-метод. центр інформ.-аналіт. забезпечення діяльності вищих навч. закладів. – Електрон. текст. дані. – Київ, 2013-2015. – Режим доступу: <http://www.agroosvita.com/node/3256#> (дата звернення: 08.01.15), вільний. – Назва з титул. екрана.

2015

275. Волошенюк, І. Вінницькому зоопарку – 9 років : [ідея створення якого належить колиш. ген. дир. КМП «Віноблагроліс» М. Вдовцову] / І. Волошенюк // Вінниц. газ. – 2015. – 13 січ. – С. 7 : фот.

3. Довідково-бібліографічні матеріали

*Багатючий життєвий і
чуттєвий досвід випереджає
Вдовцова-письменника. Остан-
ній, як покірна дитина (справ-
жній митець тільки такий!),
слідє життєвою стежкою
Вдовцова-громадянина, сина,
батька, науковця, керівника...*

В. Борецький

276. Вдовцов Михайло Леонтійович // Вінниччина журналістська : громад.-попул. довід. / автор-упоряд. В. Лисенко. – Вінниця, 2010. – С. 34 : фот.

277. Гальчак, С. Вдовцов Михайло Леонтійович / С. Гальчак // Розвиток краєзнавства у Схід. Поділлі : ХІХ – поч. ХХІ ст. / С. Гальчак. – Вінниця, 2011. – С. 461.

278. Михайло Леонтійович Вдовцов // Сучасні письменники України : біобібліогр. довід. / упоряд. А.І. Гай. – Київ, 2011. – С. 60 : фот.

279. Гальчак, С. Вдовцов Михайло Леонтійович / С. Гальчак // Розвиток краєзнавства у Схід. Поділлі : ХІХ – поч. ХХІ ст. / С. Гальчак. – 2-ге вид., доп. – Вінниця, 2013. – С. 485-486.

280. Вдовцов Михайло Леонтійович [Електронний ресурс] // Вікіпедія : вільна енциклопедія. – Режим доступу: http://uk.wikipedia.org/wiki/Вдовцов_Михайло_Леонтійович (дата звернення: 01.01.15), вільний. – Назва з титул. екрана. – (Остан. зміна сторінки – 30 серп. 2014 р.).

281. Вдовцов Михайло Леонтійович [Електронний ресурс] // Вікі : [веб-сайт]. – Режим доступу: http://mapyourinfo.com/wiki/uk.wikipedia.org/Вдовцов_Михайло_Леонтійович (дата звернення: 08.01.15), вільний. – Назва з титул. екрана.

282. Вдовцов Михайло Леонтійович [Електронний ресурс] // Краснослов : [веб-сайт]. – Електрон. текст. дані. – Вінниця, 2015. – Режим доступу: <http://krasnoslov.org.ua/vdovtsov-myhajlo-leontijovych/> (дата звернення: 01.01.15), вільний. – Назва з титул. екрана.

283. Вдовцов Михайло Леонтійович [Електронний ресурс] : [веб-сайт]. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: http://www.questpedia.org/uk/Вдовцов_Михайло_Леонтійович (дата звернення: 01.01.15), вільний. – Назва з титул. екрана.

284. Михайло Леонтійович Вдовцов [Електронний ресурс] // Вінницька обласна універсальна наукова бібліотека ім. К.А. Тімірязєва : [офіц. веб-сайт] / Вінниц. ОУНБ ім. К.А. Тімірязєва. – Електрон. текст. дані. – Вінниця, 1998-2015. – Режим доступу: http://www.library.vn.ua/includes/Muhailo_Vdovtsov (дата звернення: 15.01.15), вільний. – Назва з титул. екрана.

Іменний покажчик

- Антонюк О.** 50, (107, 178, 180, 185, 197, 217, 229, 231, 249)
Антонюк П. (132)
Антонюк С. (251)
- Бабак М.** (87)
Баженов Л. 50
Баранов В. (111)
Бевз А. 78
Безуглий Ю. 106
Беннет (95, 96, 99, 100)
Беннет А. (101)
Бережной В. 137
Богун І. 113, 131, 165
Борецький В. 2, 72
Боровський Б. (231)
Бортняк А. (104, 105)
Бровко П. (176, 177, 201, 225, 226, 240, 265)
- Висоцька К.** 9, 11
Владимирський О. 107, 111, 117, 118, 175, 176, 181-183, 191, 192, 195, 201, 205, 206, 208, 210, 212-214, 219, 224, 225, 227, 233, 236, 241, 242, 244, 250, 255, 257, 271, 275
Войцехівська І. 272
Волошенюк І. 8, 10, 15, 32, 37-43, 45, 47, 63, 64, 70, 94-96, 98, 99, 103, 159, 162, 168, 171
Волошенюк І.С. 1, 3, 67, 275
- Гаврилюк Г.** 247
Гай А.І. 278
Гальчак С. 123, (145), 277, 279
Гальчак С.Д. 51
Герасименко О. 114
Гнатюк Н. 28, 70, 71, 72, 97, 112
Головащенко О. 133
Головенко Н. 124
Гордієвич О. 8, 37
Гоцуляк М. 127, 139
Григор'єва О. 232
Григорчук П.С. 44
Гурин Л. 85
- Дерун Г.** (235)
Дмитриченко В. 86
- Журба Г.** (108, 114)
- Завальнюк К.** (142)
Заозерна Л. 166
Зеленко І. (176, 177)
Зінченко Т. 85
Знак В. 266, 267, 270
Знак Л. 60, 112, 129, 132, 184, 185, 194, 197, 198, 202, 204, 211, 216, 220, 237-240, 245, 254
- Каменюк М.** 10, 12, 15, 20, 66, 71, (100, 110, 114, 115, 129, 130, 133, 134, 136), 147

Каменюк М.Ф. 68, 69
Канарський О. 122
Катеринич А. 125, 126
Кимак Л. 35, 36, 156-158
Кізка В. 173
Книш В. (221)
Кобець В. 21, 130
Ковальський Т. 28, 70, 71, 72
Ковч Ю. 74, 92, 160
Козачок В. (219, 241)
Колесник Л. 190, 215, 228,
248, 249, 269
Колеснік Л. 234
Константінов М. 89
Кордонська А. 272
Кравченко П. (87)
Кравчук О. (142)
Кривоніс О. 109, 155, 164, 169
Куций Л. 101

Лазаренко В. (86)

Лебедєва Т. 161
Легун Ю. (142)
Леонова О. (126)
Лисенко В. 48, 276

Майба Л. 77

Макушинський О. (241)
Медведєв Ю. (106)
Мельник Г. 188, 193, 203, 209,
217, 222, 243, 261
Мельничук І. 7
Мельничук Л. 7

Мельничук М. 73
Міщенко Ф. (46)
Мосендз Л. (142)

Нешик С. 9, 11

Онисько Ф. (139)

Онищенко В. 93
Ордатій А. 146
Остапенко Д.І. 81

Павлов І. 170

Паламарчук В. (49, 145)
Панчук Ф. 76, 82, 87, 88
Площанська Л. 154
Попович І. 142

Рабенчук В. 104

Рябокінь О. 91
Рудий П. (224)

Савченко А. 150

Самчук І. 122
Свиноріз Я. 142
Свідерек К. (106)
Сегеда Ю. 110, 145
Секрет Г. (97)
Скрипник В. 100
Старицький М. (126)
Стахов В. (222)
Степаненко В. 80
Стрельбицький М. 6, 10
Сушак Н. 144

Ткачук О. 78

Трачук В. (230)

Тропінін В. (126)

Хрієнко М. 79, 84

Хухлей Л. 136

Чебан О. 34, 90, 134, 163

Чорний Ю. 167

Шевченко Т.Г. (62, 143, 144)

Шпак Т.І. (160)

Яковенко Т. 115

Біобібліографічне видання

**Магнетизм і переконлива чарівність прози
Михайла Вдовцова**

До 60-річчя від дня народження

Збірник матеріалів

Відповідальна за випуск Н.І. Морозова,
директор Вінницької ОУНБ ім. К.А. Тімірязєва,
заслужений працівник культури України

Укладачі, комп'ютерний набір:
Г.А. Біловус, О.Ф. Ковалевська

Редагування:
С.В. Лавренюк, П.І. Цимбалюк

Комп'ютерна верстка, технічна коректура,
оригінал-макет Н.В. Спиця

Підписано до друку 25.02.2015. Формат 60x84/16.
Папір офсетний. Умов. друк. арк. 7.75. Наклад 100 прим.

Друк ПП Балюк І.Б.
м. Вінниця, вул. Р. Скалецького, 15
Тел.: (0432) 52-08-02